

اوز بېكستان
سفيرنامه
رقیبه کیبیری

رقیبه کیبیری

اوز بېكستان سفيرنامه

اۆزبکیستان سفرنامەسى

مۆلف: رقیه کبیری

سرشناسه: کبیری، رقیه، ۱۳۴۱
عنوان و نام پدیدآور: اۆزبکیستان سفرنامه‌سی، رقیه کبیری؛
مشخصات نشر: تبریز: انور کتاب، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۲۰۹ ص.: (مصور)؛ ۲۱×۱۴ سم.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۳-۰۰۱-۱
۱۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: ترکی.
موضوع: کبیری، رقیه، ۱۳۴۱، سفرها، اۆزبکیستان
موضوع: اۆزبکیستان، سیر و سیاحت
شناسه افزوده: بخشمند، حمید، ویراستار
رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ الف ۲/ک DK۹۴۴
رده بندی دیویی: ۷/۹۵۸
شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۰۴۴۰۵

عنوان: اۆزبکیستان سفرنامه‌سی

مؤلف: رقیه کبیری

ناشر: انور کتاب

طراح گرافیک: رضا غفاری

قطع: رقعی / ۲۰۹ ص

تیراژ: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول / تبریز-۱۳۹۵

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: انور کتاب

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۳-۰۰۱-۱

آدرس: تبریز، چهارراه منصور، مجتمع تجاری اطلس، طبقه زیرین، پلاک ۲

تلفن های تماس: ۰۹۱۴۸۳۱۴۶۷۶/۰۴۱-۳۳۲۵۱۸۴۱-۲

طبق قانون حمایت از حقوق ناشران و مولفان هر شخص حقیقی و حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر و مولف، نشر یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگیری جدی قانونی خواهد گرفت.

اۆزبکیستان سفرنامەسى

اۋزبكىستان يعنى م.م.م

سفریمیز تاشکنددن باشلانیر. مین اوچ یوز دوخسان دوردونجو
گونش ایلی، آذر آیی نین آلتینجی گونو، جومه گونودور. ایران ائیر
طیاره سی ایکی ساعات یاریم اوچوشدان سونرا قوش کیمی اورتا
آسیانین آن بؤیوک هاوا آلانیندا یئرله قونور. گؤمروک سالونونا
گیردییمده اُسکی بیر بینا، سلیقه سیز و قیریق-قوپوق یاشیل
دۆشمه نی گۆرونجه دؤوقوما توخونور. خیالیمداکی هاوا آلانی
چوخ دبدبه-کبکبه لیدی. اورتا آسیانین آن بؤیوک هاوا آلانی بئله
اولسا، کیچک هاوا آلانلارینین دوروملاری گۆر نئجه اولایر!

گۇمروك مأمورلار يېنى يۇنىفورملارنى ئىككىنچى دۇنيا ساۋاشىنىڭ ئىسكىرىلىرىنى خاھىرلەيدۇ. مۇستەقىل بىر جۇمھۇرىيەت بولماق دىيىل، ھەلە دە سۇۋەت دۇرۇنۇن ئىزلىرىنى تاشقىندىن گۇمروك مأمورلار يېنى يۇنىفورملار يېنىدا، دۇرۇنۇشلار يېنىدا، كۆھنە ئاخىرىش ئۇسۇل - قايىدالار يېنىدا گۇمروك ئۇلۇر. ئىزىش ئۇھۇرۇ پۇسپۇرتلار يېنىدا بىر يىلما دۇرۇنۇش ئۇنچە ئىران كۇنۇسۇلگىرىسى ئۇرىنىدىن

گلن بیر نوماینده «ایرانلی مسافیرلر اؤزبکیستانین گؤمروک فورمونو دولدورمالیدیلار»، دئییر. قالماقالدا سوروشا بیلیمیرم کی بو قانون اوروپادان گلن تورستلره ده شامل اولور یوخسا یوخ؟ کیملی بیمیزی، و همچنین اؤزبکیستانا گتیردییمیز دولارلارین مبلغینی بو فورملاردا یازماغا مجبور قالیریق. اُسکی بیر دئییم ذهنیمدن کئچیر: «خانیمین یاشینی، آغانین معاشینی سوروشمازلار» آخی! آما تاشکندین آستاناسیندا نه خانیملیق وئجه گلیر نه آغالیق. ایراندان گلن آیری مسافیرلرله بیرگه، بیزیم ده کیچیک کولتورل قوروپ اؤیهلرینین هم یاشلارینی، هم ده ماللارینی سوروشوب، ثبت ائدیرلر. قوروپ اؤیهلری جواد مجابی (آدلیم فارس یازیچی، شاعیر)، اونون حیات یولداشی آسیه جوادى (فارس یازیچی، ناستین تخلصلو)، جواد مجابی نین قیزی پوپک مجابی (فارس شاعیر)، مهرین ایرانی (رسم) و اونون حیات یولداشی، الاهه رئیس دانا (رسم و گالری مودورو) و حیات یولداشی، بیر ده مندن عبارت اولور.

مسافیرلره اختصاص وئریلن «انتظار سالونو» هاوا آلانینین حیطی دیر. مأمورلار مسافیرلرین استقبالینا گلنلری نردهلرین دالسیپندان ایچریه گلمه یه یول وئرمیرلر. اورتا آسیانین «انتظار سالونو» اولمایان آن بؤیوک هاوا آلانی!!! ایکینجی ذؤوقوما توخونان بیر گؤرونوتو اولور.

گومروکدن چیخیب، چمدانلاریمیزی حیطده نردهلرین دالیسیندا توپلاشمیش جاماعاتا ساری سوروروک. مسافیرتی توروون یئرلی بلدچسی توروون آدی (ژیوار) یازیلیمیش پلاکارت آلینده، بیر مینی بوسون کناریندا بیزیم قوروپو گؤزله بیر.

«اؤزبکیستان هوٹل»ینه گئتمزدن اول، سوروجو ماشینینی تاشکندین بیرینجی توریستی مکانینا ساری سورور. بلدچیمیز یولا نردیوان قویسون دئیہ اؤزل و شیرین بیر دانیشیقلای «اؤزبکیستان ام، ام، امده خلاصہ اولور»، دئییر. سونرا بیزیم هوؤوخلدوغوموزو گوروب، گوله-گوله سانادیغی اوچ «ام»ین معناسینی آچیقلائییر: «اؤزبکیستان یعنی مسجید، مدرسه، موزه».

اونون اؤزل دانیشیغی اؤزبک، تاجیک، آنادولو تورکوسو و اینگیلیس دیلرینین قاریشیمی بیر دیل دیر. او، بو دیللردن یاردیم آلاراق، چالیشیر بلکہ سؤزلرینی بیزه آنلاتسین. لاکین، اؤزبکیستانین رسمی دیلی اؤزبک دیر. **جواد هئیت**ین یازدیغی «سیری در تاریخ و زبان و لهجه های ترکی» کیتابی اساسدا اؤزبک دیلی کارلوق-اویغور یا شرق تورکی دیلینین لهجه لریندن ساییلیر. بو اؤلکه نین خطی سؤئت دؤوروندن میراث قالمیش کیریل خطی دیر.

سوروجو ماشینینی نم-نیشانینی تانیمادیغیمیز حیوانلاردا سورور. بلدچی ایسه اوجا سسله تاشکندی بیزه تانیتمیرماغا چالیشیر: «تاشکند ۵۰۰ مئتر، سمرقند ۷۰۰ مئتر دیزدن هوندورده

قرار تاپىپ، بو دو بيتىنى سمرقند و بخارا شەرلرینین تانیتىمى
سایماق اولار:

سمرقند صیقل روی زمین است
بخارا قوت اسلام و دین است»

اؤز - اؤزومه دئییرم: «بس تاشکند نئجه؟ اونو هانسی دو بیتى له
تعریفله مک اولار؟!»

بیر اوخ نئچه هدفی بیرلیکده نیشان آلیب، کاماندان بوراخیلدیغی
کیمی سؤزلر ده اینانیلماز بیر انرژیه بلدچی نین بوغازیندان
ماشینین محدود فضا سینا بوراخیلیر: «اؤزبکیستانین سیاستینده
اؤزبکلر اینانجلا رینی، دین و ایمانلارینی اورکلرینده ساخلایرلار.
بلکه ده ائله بو سببه گؤره ۱۶- جی عصرده یاشایان بیر شاعیر بئله
بویورموش: "دل بیار و دست بکار". اوسته لیک، آرتیرمالی یام کی
اؤزبکیستانین پرئزیدنتی اسلام کریم اوو دا شاعیردی و بئله بیر
سیاسته اینانیر.»

اسلام کریم اووون آدینی ائشیتمکده، کئچن ایل گولناره
کریم اووادان^۱ اوخودوغوم مناقشه لی بیر خبر یادیم دوشور.

۱. گولناره کریم اوو اؤزبکیستان پرئزیدنتی نین بیرینجی خانیمیدان اولان بؤیوک قیزی دیر.
گولناره سون کئچمیش ایللرده اقتصادی ساحه ده اورتا آسیانین گوجلر خانیملاریندان
ساییلیردی. دئدی قودولارا گؤره بو خانیم «چیرکلی پوللار یویولماسی» نا (پولشویی)ه متهم
اولموشدور. گولناره عئین حالدا «قوقوشا» آدی ایله اؤزبکیستانین مشهور پاپ اولدوزو دا
ساییلیردی. اوسته لیک، مودلیر (دیزاینر، مد طراحی) اولوب و اؤزونه مخصوص اقتصادی
ایمپیریاسی (امپراطورلوغو) وارمیش. آمما ندنسه کئچن ایل آتاسینین فرمانینا گؤره
اؤزبکیستان حؤکومتی طرفیندن ائو دوستاغیندا ساخلانیلیر.

ایستیرم سوروشام گولناره گئنه ده ائو دوستاغیندادیر؟ آما
بلدچی نین کریم اووایا گؤستردییی سایغی و حورمت و اونون اؤزل
لحنی، سؤآلمی سوروشماغا مانع اولور. او ایسه تاشکندی
تانیتدیرماغا دوام ائدیر:

«تاشکند زلزله خیز بیر شهردیر. کئچن آی بو شهرده اوچ دفة
زلزله اوز وئریب. تاشکندین تاریخینده بوراجان ۱۰۰۰ زلزله ثبت
اولونوب. آن دهشتلی زلزله ۱۹۶۶- جی ایلده ۸/۷ (سکیز ممیز
یئددی) ریشتر قووتده ایمیش. مین لر اینسان بو زلزلهده جانلارینی
آلدن وئرسه لر ده آنجاق سوؤت حؤکومتی زلزلهده اؤلنلرین
سایسینی ۴ نفر اعلان ائتمیشدیر. سای و آماردان سؤز گلدیکده
بو ساختا آمارلارا بئله بیر مطلب ده آرتیرمالی یام. سوؤت
دؤولتینین اعلانینا گؤره اؤزبکیستاندا ۶ میلیون تون پخته (پامیق)
بیچیلیرمیش. حال بوکی بئله بیر آمارین واقعییتی یوخ ایمیش.

توریستلر تاشکندین خیوانلارینی و جاده لرینی گؤرنده عادتاً
تعجب و له نیرلر. دئییرلر بوراسی اؤزبکیستان دئییل. لاکین بو گئنیش
خیوانلارین سببی ۱۹۶۶- جی ایلین زلزله سی اولموش. زلزله دن
سونرا شوروی دؤولتینین ۱۴ جمهوری سیندن تاشکند یاردیم
گلمیشدی. بو جمهوری لر آل- آله وئریب، یئنی و مدرن بیر
تاشکندین بینووره سینی قویموشدولار. اونا گؤره اؤزبکیستان
شهرلرینین ایچینده پایتخت یئنی تیکیلیمیش بیر شهر ساییلیر.

زلزەلەدن اۋنجه اُن هوندور بينانين اوجالغى اوج مئىردن آرتىق دئىلىدى.

تاشكند بىر ئىچە زمىندە شان- شۆھرت صاحىبى اولموش. بىرىنجى، "دوستلوق شەرى" دىر. بو آدىن شان نزولو زلزە گونلرى آىرى جەمهورى لردن گلن ياردىملار اولموش. زلزە گونلرى سوۋىت سوسىيالىت رۇسپوبلىكالار اتفاقى (اتحاد جماهير شوروى) نىن ۱۴ جەمهورى سىندىن تاشكندە دوستلوق الى اوزادىلىپ، شەرى يىنىدن تىكىلمەيىنە ياردىم گۇسترمىشلر. تاشكندىن ايكىنجى آدى "چۇرك شەرى" دىر. ايكىنجى دونيا ساواشىندا تاشكند اهالىسى اوج ائوينە ايشلەيىپ، دۇيوشن عسگرلرىن آذوقە سىنى تامين ائتمىشلر. اونا گۇرە بو شەره "چۇرك شەرى" دە دئىلىر. تاشكندىن اوچونجو آدى "اوشاقلار شەرى" دىر. اۋىرنجى لىر اۋزبكىستانىن هر بۇلگە سىندىن تحصيل آلماق اوچون بورايا گلىپ، تاشكند بىلىم گاهلارىندا (دانىشگاهلارىندا) درس اوخويورلار.

تاشكندىن اُسكى آدى "چاچ" ايمىش. سىكىزىنجى قىرنەدە عربلرىن هجومو نتيجه سىندە عرب دىلىندە "چ" حرفى اولمادىغى اوچون بو شەر اۋنجه "شاش"، سونرالار "شاشكند" و اون بىرىنجى قىرنىن برى "تاشكند" آدىنى داشىيىر. تاشكند اىپىك يۇلو اوستە قرار تاپدىغى اوچون چوخلو هجوملارا معروض

قالىب، تارىخ بويو داش كىمى دايانمىشىدىر. اونا گۆره ده تاش (داش) سۆزو تاشكند مىللتىن دايانىش سىمبولو اولموشدور.»

اۋزبكىستانىن اُن بۇيوك بايرامى (بلدچى نىن دىليجه بايرام بزرگ اۋزبكىستان) نوروز بايرامى دىر. اما بو فرقلە كى اۋزبكىستاندا "هفت سين" تۆرنى يوخدور. نوروز بايرامىندا بوتون شەرلردە دۋولت طرفىندن اۋزل تۆرنلر كئچىرىلىر. بايرامىن اۋزل خۆرىيى خلىسه (حلىم) دىر. بو خۆرىيى يالنىز نوروز بايرامىندا پىشىرلىر.»

يىتتىشمىشىك حضرت /امام مجموعه سىنه. اۋزبكىستاندا هر شەرىن اۋزل بىر امامى وار. اۋزبكىستان مىللتى تىسن اهللى و حنفى مذهب مىلمانلاردىلار. حضرت /امام مجموعه سى ۱۶-جى عصرده تىكىلمىشىدىر. بو تىكىتى «موى مبارك»، «ققال» و «براق خان» مدرسه لىرنى اۋزونده احتفا ائدىر. اوستەلىك، تاشكندىن اۋزل دىنى رهبرى حضرت /امام پىن مزارى دا بو مجموعه ده يثرلەشىر. يثرلى جاماعاتىن دىيملىرى و اينانچلارىنا گۆره اسلام پىغمبرىننن توكو موى مبارك بىناسىننن گومبىزىنده قالىبدى. اوچونجو خلىفه، عثمانىن مصحفى ده گوىا بو مدرسه ده دىر. بو مصحف جئىران درىسىنده ۳۳۸ وارقادا يازىلمىشىدى. بو مصحفىن ۱۳ واراغى هانسىسا بىر حراجا بازاردا لىدن موزه سىنه ساتىلمىشىدى. بلدچى نىن دئىيىنه گۆره عثمانىن كاتىبى زىد، بو قرانى ۶۴۴-جو مىلاد اىلىنده كوفى خطى اىله

يازمیشدی. دئیم لره گۆره عثمان خلیفه، قرآن اوخویارکن دوشمن لرین هجومونا معروض قالیب، اونون قانی مصحفه داشلانیر، هله ده قان لکه لرینی بو مصحفین اوستونده گۆرمک اولار. ۱۴۰۱-جی میلاد ایلینده امیرتئیمور بو مصحفی بغداددان سمرقنده گتیرمیش. ۱۹-جو عصرده روس دؤولتی ۱۰۰ قیزیل روبل قیمتینه بو مصحفی آلیب، سن پترزبورق موزه سینه آپاریب. نیقالاین آمریله ۵۰ نسخه بو مصحفدن کپی اولونوب، تۇحفه اوچون بعضی اسلامی اۆلکه لره گۆنده ریلیر. کپی اولونموش نسخه لرین بیر جیلدی ده ایرانین میللی کیتابخاناسیندا ساخلانیلیر.^۲ اوکتوبر انقلابیندان سونرا مصحف تاتارستان جمهوریتی نین اؤفا شهرینه منتقل اولور. ۱۹۲۴-جو ایلده مصحف تاشکندین لنین موزه سینه گتیریلیب، ۱۹۸۹-جو ایلده موی مبارک مدرسه سینه آپاریلیر. بو مدرسه نین ۳۰۰۰۰ جیلد کیتابی واردی. سونرا کیتابخانا آیری یثره منتقل اولور. جومه مچید و نامازگاه دا بو مجموعه نین کناریندا قرار تاپیلار.»

بلدچی نین سۆزلری باشا چاتیر. بو بیلگی لرین نه قدر صحیح یا سقیم اولدوغوندان خبریم یوخدور. بو بیلگی لری آنجاق اۆزبکیستان توریزم سازمانینا باغلی اولان بلدچی نین بیزه چاتدیردیغی معلوماتی سایماق اولار.

۲. سازمان اسناد و کتابخانه‌ی ملی نین مجازی صفحه سینده بئله بیر کیتابی تاپا بیلمه دیم.

هرچند بیزه عثمان مصحفیندن شکیل چکمه یه اذن وئرمیرلر، لاکین مصحفین شکیلینی اینترنئتده گؤرمک ائله ده چتین بیر ایش دئییل. یئری گلمایشکن آرتیرمالی یام کی عثمانین مصحفی ۱۹۹۷- جی ایلده یونسکونون حفظ اولونموش اثرلری سیراسیندا ثبت اولونموشدور.

زلزله دن ضرر گؤرموش بو مجموعه نین بینالاری سوؤئت دؤورونده بیر قدر مرمت اولموش، نهایتده ۲۰۰۸-جی ایلده اسلام کریم اووون فرمانیله کاشی کارلیقلاری تعمیرات اوزو گؤروب، اُسکی کاشی لارین پارچالاری هله ده صنایع موزه سینده ساخلانیلیر. بو مجموعه ده تاختا تاغلار، گؤزل مقرنس کارلیقلار، کنده کاری اولمونموش سوتونلار و قاپیلار گؤزدن قاجمیر. بلدچی نین سؤیله دیینه گؤره قاپیلار و سوتونلار جئویز (گیرده کان) آغاجیندان دیلار.

قفال چاچی مدرسه سی

موی مبارک عبادتگاهی (حضرت امام مچیدی)
عثمانین مصحفی بو عبادتگاهدا قورونور.

براق خان مدرسه‌سی

قوروپ خانیملاریندان ایکسی حضرت امام مجموعه‌سینین
قارشیسینداکی کوچیه کئچیرلر. کوچه‌نین دیوارلاری
سوؤاقداندير. یئرلی بیر جوان خانیم کوچه‌نی سولاییب، سوپورور.

یادیم گلیمیر بٹلہ بیر صحنہنی اؤز اؤلکهمیزده نه زامان گؤرموشم.
 یاشاییش طرزینین ده ییشیلمه سی، آپارتمان نشینلیق چوخداندی بو
 گؤزل صحنه لری ذهنلریمیزدن سیلمیش. بو صحنه نسه ذهنیمی
 نشئه لندیریر. دیل - دوداغیم ترپنمه دن میز یلدا نیرام:

کوچه لره سو سیمیشم... کوچه لره سو سیمیشم
 یار گلنده تۇز اولماسین، یار گلنده تۇز اولماسین
 ائله گل سین، ائله گئت سین، آرامیزدا سۇز اولماسین...

دی گل کی کئچمیشدن نه لله قالیب، نه یوردو. بونونلا بٹلہ،
 آئینه سوپورگه آلمیش تازا گلینه باخماقدان دویمورام. بلدچیمیز
 هوشلی - باشلی آدامدی. بو صحنه یه دیققت وئردیییمی گؤروب،
 اؤزبکیستانین عنعنه لریندن سۇز آچیر:

«اؤزبکیستاندا رسمدیر تازا گلین لر هر گون سحر ائوی،
 کوچه نی سیلیب سوپورر لر. اونلار بٹلنچی ایشلرله
 جووان ازن لیکلرینی قاپی - قونشویا گؤستریب، اؤزلرینه اعتبار
 قازانارلار.»

آئینده سوپورگه اولان گلین، چالاچوخور کوچه، سوواق
 دیوارلار، سلیقه سیز و بد ترکیب گاز لوله کش لیکلری و...
 قارشیدا حضرت /امام مجموعه سینین عظمت لی و گؤز
 قاماشدیریجی بینالاری، ماوی رنگلی کاشیلاری، ماوی
 گونبذلری!.. پارادوکس... پارادوکس... پارادوکس... و...

تاشكندە كوچەنى سوپورن بىر تازا گلىن

حضرت /مام مجموعهسى بوتون عظمتى ايله اوز يثرينده دورور. بيز ايسه ماشينا مينيپ، هوتله گنديريك. بلدچيميز ماشيندا ايسته دىيىمىز قدر دولارى، «صوم» (اوزبكيستان پولو) ايله ده ييشير. هر بير دولار آزاد بازاردا ۵۰۰۰ صوم، لاکين اوزبكيستان دؤولتى اعلان انتديىي قيمت ۲۵۰۰ صومدور. اوزبكيستاندا يثيب- ايچمک چارشى لار و ستنى بازارلاردا صوم ايله، آما تورىستى مكانلاردا آليش- وئريش دولار واسيطهسى ايله انجام تاپير.

بلدچى، يولوموز اوسته قرار تاپميش اميرعلى شير نوايى محلّه سىنى، اونون كىتابخانا سىنى (اوزبكجه معرفت مركزى يازيلمىشدى)، آنهار كانالىنى، اوزبك تورىزم دفتىرىنى بيزه گؤستىر. «اوزبك تورىزم، اوزبكيستانين باشاباشيندا بوتون تورىزم

شىركەت لار يەنە نىظارت ئاندىر. تۈرىست لار يەنە ھەر بىر شىكايەتتىكى اولورسا
بو شىركەت شىكايەت لارە يېتىشمە لىدى»، دېيىر.
اوتاق لار يەنە گەتەمەن دىن اول، ھوتەل يەنە بۈفە سىندە چاينىچىرىك.
ياشەل چاينىچىرىك يۈرۈنلۈگۈمۈ چىخاردىر. پۈپەك ايله بىر اوتاق
پايلاشا جايىق. بو بىرىنچى دۈفە دىر كى عايىلە دىن علاوه بىر شىخەلە
اوتاقىمى پايلاشىرام. مەن تەنھالىق سۇن بىر انسانام. مسافەرتى
شىركەتە آد يازدىراندان تەك بىر اوتاق اىستە دىيىمى وورغۇلامىش دىم.
لاكىن، سۈفەرە بىر- بىر كى گۈن قالمىش پۈپەك ايله اوتاقداش
اولدۇگۈمۈ سۇيەلە دىلر. دۈمەك، ياشامامىش بىر تەجربەنى
ياشەيما جەگەم.

امنىتلى يئردە حاجى ئىلىك بىر آياغى اوستە دايانير

جومە گونۇ، گونۇرتادان سونرادير. بلدچى قرار قويدوغۇ ساعاتدا ھۇتئلدن چىخىپ، بىزى ناھار يىمك اوچون بىر اۋزىك رستورانينا آپارير. اۋزىكىستانين سىتى مطبخىنى قاباقجا تىلويىوندا گۇرموشم. اوغولم احسان اۋزىك پىلوۋ يىمەيىنى برک- برک تاپشيريپ. امما بو رستوراندا اۋزىك پىلوۋو سىرو اولونمور. يىمك منوسيندا شكىلليرين ايچيندە منە تانىش گلن بىر خۇرەيى سفارش وئيرىم. رستورانين يئرلى دكوراسيونو دىققىتىمى چكىر. گۇزلىرىم رنگلرين دىلينە دالير. سالونون اورتاسيندان تاغا دۇغرو اوزانمىش ديرهين باشيندا پايزلامىش يارياقلار تاغى بزهيب. تاغا ياخين دۇرد دۇرە ديواردا مۇو آغاجيندان آسلانمىش اوزوم سالخيملارى، ميز باشيندا باغ زانغان اوزوموندىن گئىدن سۇزلىر بىر- بىريلە اويغون گلير. باغ زانغان ايندى شوشەلرين اوستوندى بىر ائتيكىت اولسا دا، تىمورىلر دۇوروندى ھرات شھريندە بىر باغين آدى ايمىش. حۇكومت آداملارينين سور- ساتلارى ھلە كناردا قالسين، دۇكتور مجابىنين بويوردوغونا گۇرە بو باغين اوزوملرينين شۇھرتى واختيلە چوخ يئرلرە يايىلمىشىدى. حتى بو باغين اوزوملرى حاقددا شعرلر قوشولموشدور.

آرتيرمالى يام كى، تاريخە گۇرە امير تىمور ساواشدان علاوہ ھنر و طبعيتى عزيرلەين بىر حاكيم ايدى. تىمورىلر دۇوروندى سمرقندين اطرافىنى باغلار چئورەلەمىشىدى. بو باغلار آرشىتكت

کتابلاریندا تیموری باغلاری آدینا تانییر. باغ نو، باغ شیمال، باغ بهشت، دلگشا و دولت آباد باغلاری سمرقندین اطرافیندا تیکلیمیش آن اؤنملی باغلاردان ساییلیمیش. یازیلار و آرکئولوژی تدقیقاتلارا گؤره باغ بهشت منطقه البروجون^۳ بورج لاری ساییسیندا ۱۲ باغدان عبارت ایمیش. بو عصرده تیکلیمیش باغلار حتی رساملیق صنعتینه ده تاثیر بوراخمیشدیر.^۴ تیموری باغلارینی اورتانجیل بیر حلقه کیمی گؤرمک اولار. اؤز عصریندن اؤنجه آلدیغی تاثیرلر و اؤز عصریندن سونراکی دؤورانلارا باغیشلادیغی ائتگی لر باغ معمارلیغیندا اؤنملی بیر یئر توتور. بو معمارلیقلار حاقدا چوخلو تدقیقات آپاریلیب.

گوزوم رنگلری سئیر ائدرکن همسفرلرین اوجا سسله دانیشدیقلارینا دا قولاق وئیریم. همسفرلریمی یاخشی تانیمادیغیما گؤره ندنسه میز باشیندا بیر نؤوع غریبلیک حیسیم وار. یئمکدن سونرا اُنهار چایی نین کناریندا ماشیندان اُنیب، مستقیللیک خیوانینا گئدیریک.

۳- منطقه البروج: حمل، ثور، جوزا، سرطان، اسد، سونبله، میزان، عقرب، قوس، دی، دلو، حوت. بو فلکی بورجلارین سماوی مکانلارینی ۹۶۴-جو میلادی ایلینده ایرانلی منجم عبدالرحمان صوفی تعیین و ترسیم ائله میشدی.

۴- بو موضوع حاقدا آرتیق اوخوماق اوچون میلی شورا مجلسینین دیجیتال کیتابخاناسیندا تیموری عصرینین خاطره نویس لریندن شرف الدین علی یزدی نین «ظفرنامه» کیتابینا و مجتبی انصاری و الهام صالح یازدیقلاری مقاله: «برسی تطبیقی نگارگری مکتب دوم تبریز و باغ ایرانی در دوره تیموری و صفوی» و آیری قاینقلارا مراجعت ائتمک اولار.

تاشکندین اورتاسیندا آخان/نهار چایی

چئركوۋە يا كليسا بو خياوانين اُسكى آدى ايميش. نيقالاي رزىمى دئوريلندن سونرا لىنين ۳۳ مئتيرليك هئيكلى خياوانين باشيندا ديكلميش و خياوانين آدى قيزيل خياوانا (خيابان سرخ) ده ييشيلميشدى. بلدچى نين دئديينه گۆره ۱۹۹۱-جى ايلده استقلالدان سونراكى حادثه لر اوزره لىنين هئيكلى دئوريليپ، سىنديريلميشدى.

داها دوغرو، ۳۳ مئتيرليك بير هئيكلى خيالما سيغمير. آخى بو هوندورلو كده هئيكلى منجه حتى اوكتوبر انقلابيندان دا بۇيوك نظره گلير. انشيتديييمه يقين ائله ييم دئيه، بير داها بلدچيدن هئيكلىن اوجاليجىنى سوروشورام. «۳۳ مئتير! ۳۳»، دئير.

خىاوان باشىندا بۇيوك بىر تابلودا اۋزبىكىستانىن استقلالى حاقدا بىر پارا يازىلار يازىلىپ، هر ايل معین بىر گونلرده استقلال توره نلرى بو خىاواندا كئچىرىلير.

سوۋئت حۇكومتىندن ايندىيەدك بو اۋلكەدە ھىكل لر اوچون اۋزل يئرلر اختصاص وئرىلىپ، خىاوانىن اۋزو ھم گئنىش، ھم دە يام ياشىل گزمەلى بىر پارک كىمى دىر. بىر جوت پارادوكسىكال ھىكل بو خىاوانىن اۋزل بزەيى كىمى گۈزە چارپىر. بىرىنجىسى بۇيوك بىر ياسلى آنا ھىكلى دىر. اونون آياغى آلتدا سۇنمەين بىر اوجاق يانىر. آنا ايسە دىزىنى قوجاقلايىپ، توتقون و غم- غصەلى باخىشىنى اوجاغا تىكىبدىر. دئمك، بو بىر شھيد آناسىنين سمبولودور.

ياسلى آنا سمبولو، مستقىللىك(استقلال) خىاوانى

ایکینجی عظمتلی هئیکل قوجاغینا کۆرپه آلمیش بیر خوشبخت
 آنا سمبولدور. هئیکل لرین پارادوکسیکال دوروملاری منه ده
 ضدیتلی تأثیرلر بوراخیب، اؤز- اؤزومه میزیلدانیرام:
 تو برای وصل کردن،
 یا برای فصل کردن آمدمی..؟

بو هئیکل لری ایکی ناساز سؤزون مصداقی یوخ، بلکه ده یاشام
 آدلی بیر فنومن ین دیالکتیکی باغلیلیغینی دوشونمک اولار. باریش
 و ساواش، وصل و فصل، کدر و سئوینج و... اینسانا گلدیکده، او
 اؤز چئشیدلی یاشامینین فصیللریندن تأثیرلر نرکن چیچکله نیب،
 چیلپاقلانیر. حیات آدلی بیر آخیمدا بیرسی اولوب یاشایش
 دایره سیندن چیخارکن، باشقاسی اولوب، یاشام عرصه سینه قدم
 قویور. بو فیکیرلرین آردینجا، ایستر- ایسته مز، مؤولانین سؤزو
 یادیمادور:

هر زمان نو می شود دنیا و ما
 بی خبر از نو شدن اندر بقا
 عمر همچون جوی نونو می رسد
 مستمری می نماید در جسد
 پس تو را هر لحظه مرگ و رجعتی ست
 مصطفی فرمود دنیا ساعتی ست

بو اؤزل و گؤزل سمبوللار منجه بو اؤلکه نین کولتورل
 نیشانه لریندن ساییلیر. منه ائله گلیرکی، بو اؤلکه ده ده شرقین بیر

چوخ اۆلکەلری کیمی، بیر خانیم اۆز خوشبختلیک و غم-
غصەلرینی یالنیز ائولادلاریندا عکس ائتدیریر. ائولادلاریندان باشقا
اۆزونه عاید اۆزل بیر غم- غصەدن، اۆزل بیر خوشبختلیکدن هئچ
بیر نم- نشان یوخ!

تاشکند، خوشبخت آنا سمبولو، مستقیللیک خیوانی

ایندیسه بیز خوشبخت آنا سمبولونون قارشیسیندا دایانمیشیق.
بلدچیمیز اوزاقدان شوشه‌لری پارلایان بۆیوک بیر بینانی
گۆستریرب، دئیر: اۆزبکیستانین سنا پارلامنتی نین بیناسی.
اۆزبکیستانین ایکی پارلامنتی (مجلسی) وار: قانون کئچیرن یا
سغلی مجلسی و سنا یا علیا مجلسی. سنا مجلسی نین ۱۰۰
نماینده‌سیندن ۱۶- سی جمهور باشقانی طرفیندن و قالانی محلی
شورالارین طرفیندن سئچیلیر. قانون کئچیرن مجلسین

سئچىملىرىندە قانۇنى و ثبت اولونموش پارتىيالارىن (حزب لرىن) نومایندهلرى اشتراك ائدیپ، ۱۵۰ نفر سئچىلمیش نومایندهدن ۱۵ نفرى (یعنى اوندان بىرى) ياشام چئورەسى (محیط زیست) پارتىيالارىنا اختصاص وئریلمەلیدیر. دئمک، اؤزبکیستاندا طبیعتین قورونماسى مجلس سئچىملىرىندە رول اویناییر. ۱۵۰ نومایندهنین ۸/۳۵ (سککیز ممیز اوتوز بئش) فاييضى خانیم لاردان سئچیلیر. بو اولکەنین حؤکومتى نین عنوانى آناياسادا «دموکراتیک اؤزبکیستان جمهوریتی» آدلانیب و سیاسى حاکیمیت اوچ قووه دن تشکیل تاپیر: ایش گؤروجو (اجرائیه)، قضاوت ائدیجى (قضائیه) و قانون کئچیریجى (مقننه) قووه لرى. هرچند بو قووه لر ان آزی قانون اوزرىندە مستقل حساب اولونور، امما مقننه و قضائیه قووه لرى جمهور باشقانى نین نظارتى آلتیندا ایشلەیرلر. اوزون سؤزون قیساسى، اجرائیه قوّه سی «دموکراتیک اؤزبکیستان جمهوریتی» نده ان گوجلۇ قووه ساییلیر.

خوشبخت آنا سمبولونون قارشیسیندا حاجى ئیلىک سمبوللارى قانادلانیب، اوچماقدا دیلار. ئیلىکلرى گؤرونجه ذهنیمین قارائلیق یئرینده گیزلی قالان ایکی ئیلىک، یادداشیمی قیدیقلاییر. بیرینجیسی، آنا یوردوم خوی شهرینین گیره جاغیندا بیر جوت یۇندم سیز ئیلىک؛ ایکینجیسی ایسه اورهان پاموکون منیم آدیم قیرمیزی اثرینده کی ئیلىک آدلى بیر رسام. آز قالیر منیمله

آیاق با آیاق گئدن رسام همسفریمیز مهرین دن سوروشام: «پاموکون
لئیلکینی تانییرسان؟ آخی آلاسه قویسا سن رسامسان!»

لاکین دیلیمی دیشله ییب، واز کئچیرم. همسفرلریمیزین خولق -
خویلارینا هله یاخچی بلد دئیلم.

لئیلک دن سؤز گلیمیشکن دئمهلیم کی، اوخودوقلاریم گؤره
لئیلک هر هانسیسا بیر جغرافیا و کولتورده فرقلی شخصیت
داشییر. میصیرده جوان لئیلکلر قوجالمیش لئیلکلردن گؤز -
قولاق اولدوقلارینا گؤره بو قوش عایله ده بیرلیک و حؤرم
سمبولودور. لئیلکلر یاز فصلینده شمالی اوروپایا کؤچدوکلرینه
گؤره بو اؤلکه لرین فولکلوریک ناغیللاریندا اؤزلری ایله کۆرپه
اوشاق گتیریب، عایله لر آراسیندا پایلاشارلار. آفریقا نژادلی لئیلک،
مارابو، لئش دن قیدالاندیغینا گؤره منفی بیر شخصیتی وار. غربی
آفریقادا یاشایان یئرلی لرین ایناملارینا گؤره لئیلک دهنیز، یئر و
گؤی آراسیندا بیر چرخه ده ایکی دنیا آراسیندا آوارا قالمیش بیر
وارلیغین یاشام سمبولودور. نئچه ایلدر ایرانین زنجان شهرینده
آغ لئیلکلره یاشام چئوره سی (محیط زیست) سمبولو وئریلیب.
اوسته لیک، بو شهرین اطرافینداکی کندلرین بیرینده لئیلکلر
قالاسی آدلی بیر قالا وار. بو قالا فولکلوریک ایناملار اساسیندا
کندلی لرین طرفیندن ده لیکلی داش آدلانییر. لاکین اؤزبکیستاندا
ایسه لئیلکلر عمومیتله مثبت بیر سمبول داشیییرلار. بلدچیمیزین
دندیینه گؤره لئیلکلر هارادا صلح و تمیز هاوا وارسا، او مکاندا

یووا سالیرلار. اۆزبکیستاندا بخارا شهرى لئىلکلرین آن چوخ یاشادیغى مکاندیر. آلدە ائتدییم معلوماتا گۆره بو اۆلکه نین جمهور باشقانى، اسلام کریم اوو، لئىلکلردن فرقلی بیر تاویل اورتایا قویموشدور: «هارد اأمنیت وارسا، لئىلک اورادا بیر آیاغى اوسته دایانار». بئله لیکله اۆزبکیستانین بوتون لئىلک هئیکللری یا اوچماق حالیندادیلار یا بیر آیاغى اوسته دایانیرلار! اۆز-اۆزومه دئیرم گۆره سن اورهان پاموک یاراتدیغى لئىلک آدلى رسام ندن بیر دفه ده اولسون بئله ناققیشلى گئتمیر، همیشه ایکی آیاغى اوسته یثیرییر؟ ... دوغما شهریم خویدا یۇندم سیز لئىلکلر ندن ایکی آیاقلاری اوسته دایانیپلار!!!

تاشکند، لئىلک سمبولو، مستقیللیک خیوانی

ياسلى آنا سمبولوندان بير آز قيراقدا، بير دالان ايچينده، هر ولايتين شهيدلرينين آدلارى هر بيريسى آيريجا، ميس رنگلى ده مير صحيفه لرده يازيليبدىر. بو آدلار يالني ز ايکينجى دونيا ساواشى شهيدلرينين آدلاريدىلار.

استقلال خياوانيندان بير باشا پيادا يول ايله شهيدلرين خاطيره لريني عزيزله مک اوچون تىکيلميش بير بينايا گئديرىک. تاشکند تئلويزيونونون بورجو بو بينانين کناريندادىر. بوز سور چايى گوزو نوازش ائدن بير گورونتو کيمي بو بينانين آتەينده آستا-آستا آخماقدادىر. بو خاطيره بيناسى ۲۰۰۰- جى ميلادى ايلده اسلام کریم اووون فرمانيله تىکيلميشدير.

تاشکند، مستقیللیک خیوانی، شهیدلرین آدلاری یازیلیمیش صحیفه‌لر

تاشکند، شہیدلرین خاطیرہ بیناسی

تاشکند، تئلوویزیون بۆرجو و بۆز سو چایی

بلدچیدن اۆزبکیستاندا یاشایان جمعیتلره گۆره سوروشورام.
اؤ دئییر: «اۆزبکیستانین ۱۲ ولایتی وار. بیلدییز کیمی، مرکزی
تاشکنددیر. بو ۱۲ ولایتدن علاوه قره‌قالپاق آدیندا خودمختار بیر
بۆلگه ده وار. یاشایان جمعیتلرین ایچینده یوزه یئتیش دوققوزو
اۆزبک، یوزه یئلددیسی روس، یوزه دۆردو قزاق، یوزه دۆردو

تاجىك، يوزە ايکىسى تاتار و يوزە بىرى قرەقالپاق، فالانى دا قىرقىز، كورە، اويغور، باشقىر، آذربايجانلى، اثرمنى، يهودى، ايرانلى، ترکمن و کریمه تورکلىرى و بىر نئچە آيرى جمعیتلردیلر.»

اونون وئردییى معلوماتا گۆره بوتون جمعیتلر قانون قاباغیندا برابر حقوقلو و طنداشلار ساییلرلار. اوسته لیک، قادین و کیشی قانون قاباغیندا ائشیدیلر. هئچ جمعیتین آیری جمعیته اوستونلویو یوخدور. بونولا بئله، تاجیک جمعیتین بىر چوخونون پاسپورتلاریندا اۆزبک میللیتى یازیلیبدیر. او اوزدن رسمی آمارلاردا یازیلیمیش تاجیکلرین سایی شوبهه لی دیر. بو اۆلکه ده کیمیلک آدلی برگه یالنیز همن پاسپورتدور. بلدچیدن ائشیدیییم سۆزلر منی گیجلدیر. نئجه اولا بیلر کی تاجیک اولاسان، آما پاسپورتوندا اۆزبک یازیلسین؟! ایندی یاخشی باشا دوشورم کی دونیانین بىر چوخ یئرینده حاکیم دیل و حاکیم کولتور، قدرت و حاکیمیتین دیلی و کولتورو اولماق، نه دئمکدیر!! بىر چوخ اۆلکه لر کیمی بو اۆلکه ده ده تاجیک جمعیتینی اۆزبک لشدیرمک ایسته میشلر.

بلدچی آرتیریر: «اۆزبکیستاندا یاشایان ایرانلی لارین بىر چوخو بخارا و سمرقندده یاشاییرلار. بخارادا یاشایان ایرانلی لار فارسجا، آما سمرقندده یاشایان ایرانلی کۆچری لر آذربايجان بۆلگه لریندن گلدیکلرینه گۆره اۆزبکجه دانیشیرلار.»

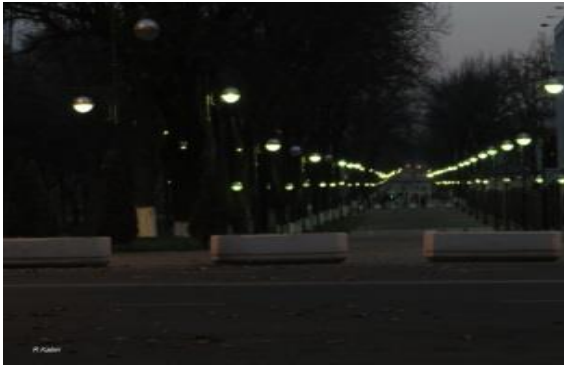
بو اۆلكەننن یوزە بیر جمعیتنی تشکیل وئرن آمودریانین
آته‌یینده یاشایان قره‌قالپاقلارین خودمختارلیغی، اوسته‌لیک، شهر
بۆلمه‌لرینده پایتخت ۱۲ ولایتدن مستقل بیر شهر اولدوغو منه
ماراقلی گلیر. دئمک اولار کی تاشکند شهری ۱۲ ولایتین هئچ
بیرینه شامل اولمور.

شهیدلرین خاطیره بیناسیندان پیادا حالدا ماشینین دایاندیغی
یئره گئدیریک. بلدچی یول اوسته استخبارات (اطلاعات
وزیرلی‌یی) بیناسینی گۆستره‌رک کامئرالاریمیزا اشاره اندیب
«شکیل چکمه‌یین، یوخسا زیندانا گئدرسیز»، دئیر. استخباراتدان
بیر آز آرالی، سوؤئت رژیمیندن قاباقکی حؤکومتدن میراث
قالمیش رومانوؤلارین سارایینی گۆستریر. اۆزبکیستان دؤولتینین
خارجی قوناقلاری بو سارایدا قارشیلاناردیلار.

تاشکند، رومانوؤلار سارایی

استخبارات بیناسینین کنارینداکی خیوان برادوی خیوانی دیر. گویا بیزیم اۆلکەنى چیخاندان سونرا هر اۆلکەنین مرکزینده برادوی آدلی بیر خیوان وار. برادوی خیوانی نیویورک شهرینده دنیا تئاترینین پایتختی کیمی تانییر.

تاشکند، برادوی خیوانی

قاش قارالیب. قارانلیق آستا-آستا شهرین اوستونه چۆکمکده دیر. مینا قوشلاری شهری باشلارینا آلیبار. جویویلتولری تبریزین شاه گؤلوسونون پاییز آخشاملارینی خاطیرلادیر. اۆزبکیستان کولتورنده مینا قوشو اوغرو بیر قوش اولدوغو اوچون خوش یومن قوش ساییلیمیر. بو قوشلار اینسان کیمی ایجتماعی یاشاییب، مئیوه آغاجلارینین بۆیوک دوشمنلری حۆکمونده دیلر.

کیچیک قوروپوموزون اویہلریلہ برابر امیرعلی شیر نوابی نین تئاتر بیناسینا ساری آدیملایارق بلدچیمیزدن اۆزبکیستان بیلیم یوردلاریندان (دانشگاهلاریندان)، خانیملارین ایجتماعی دوروملاریندان، اۆزلیکلہ فئمئنیست قورویلاریندان سوروشورام. فئمئنیست سۆزو بلدچینی خئیلک گولدورور.

«بورادا فئمئنیست اولماغا نه احتیاج؟ خانیملار کیشیلرله ائشیددیلر. بیر پارا قانونلار دا شوروی دؤنمیندن بیزه میراث قالیب. ایندی اۆزبکیستانین ۷۰ دانشگاهیندان ۲۰ - سی تاشکندده یئرلہ شیر. جاوانلار بوتون ولایتلردن تحصیل آلماق اوچون تاشکندده گلیرلر. دونیانین ایتترناشنال دانشگاهلارینین بیرسی تاشکندده دیر. حال حاضریدا دانشگاهدا تحصیل آلماق اوچون پارا وئرمہ لیسن، لاکین شوروی دؤنمی جمعیتین ۹۹/۸ (دوخساندوققوز ممیز سککیز) فایضی ساوادلی ایدی. هامی پارسیز تحصیل آلیردی. او زامان ایش سیزلیک و ائوسیزلیک آدیندا بیر پرابلم یوخ ایدی. همیشه هامی اوچون ایش وار ایدی. عوضینده اۆزبکیستانین قیزیل معدنلریندن، پختہ (پامبیک) زہمی لریندن و آیری آلدہ ائدیلمیش محصوللارین هامیسی روسیہ یه گؤندہ ریلیردی. استقلالدان بویانا، بونلارین هامیسی اۆزبکیستاندا قالیر. شوروی زامانی سفر ائتمک چتین مسئلہ ایدی. پولون دا اولسایدی سفره گئده بیلمزدین. آما ایندی آلمیزده کی پاسپورت ایله هر هارا ایستہ سک سفر ائده بیلہ ریک. ایندی اگر

عاغلىن اولسا، راحت ياشايا بيلرسن. پارا قازانماق اوچون هم
 عاغيل، هم ده زحمت لازيمدى»
 اميرعلى شير نوايى^۶ ادلى تئاتر بيناسينا چاتميشيق. بينانين
 اۋنوندە بير خوۋوۋى وار. ھاوانين سويوق اولدوغونا گۆره نه
 فوآره سو آتير، نه ده فوآره نين اطرافينداكى چيراقلار ايشيلداير.
 فوآره نين باشى، اۋزبكيستانين اۋنملى محصولو پامبيق قوزاسى
 شكيلينده دير.

۶- اميرعلى شيرنوايى تيمورى حۇكومتينين عاليم، شاعير و سياستمدارلايندان
 ايميش. فارسى و جغتايى توركوسونده يازديغينا گۆره، اونا دولسانين لقبى
 وئريلميشدى. توركجه شعرلرني «نوايى» و فارسجا شعرلرني «فانى» تخلصو ايله
 يازارميش.

اميرعلى شيرنوايى نين جغتايى توركوسو و فارسجا شعرلرندن ايكى بيت اۋرنك
 اوچون:

غربتدا غريب شادمان بولمس ايميش
 ايل اونگا شفيق و مهربان بولمس ايميش
 آلتين قفس ايچره گر قيزيل گۈل بولسه
 بولبول غه تيگن دك آشيان بولمس ايميش

گر به ميكده ام يك شب انجمن باشد
 چراغ انجمن آن به كه يار من باشد
 چه ميل باغ كنم با وجود قد و رخس
 كه صد فراغتم از سرو و ياسمن باشد

تئاتر بیناسینین تیکیلہ یی لنین مقبرہ سینین معماری الکسی شوسف معمارلیغی ایله ۱۹۳۹-جو میلادی ایلده باشلانیب و ۱۹۴۷-جی ایلده باشا چاتمیشدیر. بینانین ایچریسینی گؤرمک بیزه مومکون اولمور. آما اوخودوقلاریما گؤره بو بینادا «تاشکند»، «بخارا»، «خوارزم»، «سمرقند»، «فرغانه» و «ترمذ» آدیندا اؤزل سالونلار وار. هر سالونون آدینی داشیدیغی ولایتین معمارلیغی آساسیندا بزه نیب دیر.

جواد مجابی و الاهی نین حیات یولداشی یورقون اولدوقلاری اوچون، هوتله گئدی رلر. اونلاری چیخاندان سونرا هامیمیز نوماییشی گؤرمه یه قرار وئری ریک.

بلدچی بلیت آلماق اوچون ایچری کئچیر. تأسوفله آخیرینچی اجرانین قورتارماسینا آز قالیر. چاره سیزلیکدن تئاتر بیناسیندان بیر نئچه شکیل چکیب، سونرا بیر هایپر مارکته گئدی ب، بیر آز مئوه و آیری قیویر- زیویر آلیری ق. بو گون پوپک خانیمین دوغوم گونودور. اونون آد گونونو قوتلاماق اوچون اوتاقلارین بیرینه ییغیشیب، کیچیک بیر جشن توتماق قرارینا گلیری ک.

اميرعلى شيرنوايى آدينا تئاتر بىناسى

تئاتر بىناسىنىڭ لوسترلىرى ئۆزبېك بۆركى (ئۆزبېكچە كەپوش) شەكلىدەدۇر.

خالق رستورانی و اؤزبک پیلوو

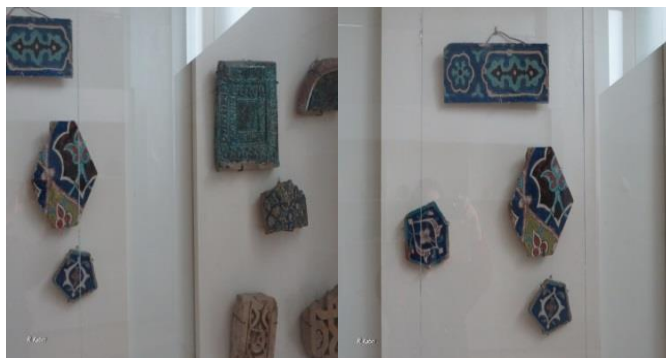
شبه گونو، صبحانہ دن سونرا صنعت موزہ سینه گئدیریک. بلدچیمیز امیرتیمور میئدانیندا اونون آت اوستہ کی تندیسینی گوستریب، دئیر: «کئچن یوز ایلین عرضینده بو میئداندا بیر نئچہ تندیس یئرلرینی بیر- بیرلہ ده ییشمیشدی. ۱۹-جو قرنین سون ایللرینده بو میئدانین بیرینجی تندیس زئرال کونستانتین فون کافمن^۷ین تندیس اولموشدور. سوؤت حؤکومتی ایش اوستہ گلندن سونرا اونون یئرینی استالینین ھئیکلی آلمیشدی. سونرالار لنین، مارکس و... نہایت، امیرتیمورون ھئیکلی اونلارین آخیرینجیسی اولور.»

صنعت موزہ سینه یئتیشمیشیک. ھمسفرلریم «صنعت» سؤزونو ائشیتجک تعجوبلو گؤرونورلر. دؤکتور مجابی نین خانیمی حئیرتلہ «بس نیہہ بیزی صنعت موزہ سینه گتیریلر؟» دئہ، سوروشور. منسہ «بورا تجسومی ھنرلرین موزہ سی دیر. تورکلر اینسان آلیلہ یارانمیش ھنری محصوللارا "اینجہ صنعت" دئیرلر. بو سؤز

۷- کونستانتین فون کافمن روس قوشونونون آلمانلی ژنرالی ۱۹-جو قرنین سون ایللرینده تاشکند والیسی اولموشدور. فون کافمنہ عاید، خطی بیر مجموعہ «وبن شہرینین میللی کیتابخاناسیندا اؤنملی بیر گنجینہ کیمی محافظت اولونور. بو گنجینہ نین ایچینده کی کیتابلارین بیری «زرتشت بہرام پڑو» نون «آرداویراف نامہ آدلی کیتایدیر. زرتشت بہرام پڑو ایلخانلی دؤورونده کرمانلی بیر شاعیر ایمیش. نجوم و حساب اوخوموش، «آرداویراف نامہ کیتابینی پهلوی دیلیندن منظوم صورتده فارسجا یا چئویرمیشدی. «آرداویراف نامہ کیتابی نین روایتی ویراف آدلی بیر زرتشتی عاریفین یئددی گون عرضینده جنت، جہنم و برزخہ سفر ائتمہ روایتی دیر.

یونانجا هنر آنلامینی وئرن "تئخنه" سۆزوندن آلینمادیر. هنرهای مستظرفه تورکجه "اینجه صنعت" سۆزونون معادلی دئمکدیر. اؤزبکلر ایسه عبارتلی قیسالداراق اینجه سۆزونو گۆتوروب، یالنیز صنعت دئییرلر» دئییه، اونا آچیقلاما وئیریم.

أل چانتالاریمیزی موزهنین گیریش یئرینده تحویل وئریب، یوخاری قالخیریق. اوچ مرتبهلی بیر موزه دیر. اؤزبکیستان قازیتیلاریندان آله گلیمیش ماتریاللار، اورتا عصرلره (قرون وسطی) و اؤزبکیستان تاریخینه عاید تئیموری دؤورونون، همچنین اوندان اؤنجه و سونراکی عصرلردن قالمیش هنری اثرلر بو موزه ده یئرلهشیبلر. حضرت /امام مجموعه سینین کاشی قیرینتیلاری، قازیتیلاردان تاپیلیمیش هئیکلر، خط ایله ناخیشلانمیش ساخسی اثرلر، سۆز دوزی لر (سوزنی)، خالچالار، موسیقی آلتلری، محتشم کنده کاری اولونموش قاپیلار، تزیینی شئی لر و عومومیته اؤزبکیستان مدنیته عاید بیر چوخ دهیرلی اثرلر بو موزه ده نوماییشه قویولوبدور.

حضرت امام مجموعه سبینه کاشی قیرینتی لاری، صنعت موزه‌سی

خط ایله ناخیشلانمیش ساخسی اثرلر

بو موزه‌ده کوفی خطی ایله ناخیشلانمیش محتشم ساخسی اثرلر یئرله‌شیب. ساخسی چیلیغی آن قدیم هنرلردن سایماق اولار. جواد مجابی‌نین وئردییی معلوماتا گؤره اسلام دینینده اول بیر گوندن حیوان و اینساندان شکیل چکمک حرام سایلمیشدیر. او

اوزدن او عصرین مسلمان هنرمندلری خوشنویسی هنریندن فایدالاناراق خط واسیطەسیلە ساخسی لارین اوزرینده حیوانا بنزر ناخیشلار و رسم لر چکیرمیشلر. بو محتشم اثرلری گۆردوکه دایماً آختاریشدا اولان بشرین ذهنی گوجونو دوشونورم. تاریخ بویو محدودیتلر و یاساقلار اونون ذهنی خلاقیتی نین قاباغینی آلا بیلمەمیش، حتی بئله بیر دوروملاردا اونون ذهنی هر زاماندا ان آرتیق یئنی لیکلره و اؤزل اثرلر یاراتماغا جان آتمیشدیر. گۆزومون اؤنونده اولان اثرلر بو فیکیری ثبوت یئتیریر کی اینسان منفعل بیر مؤوجود دئییل. حتی یاشامین ان قارانلیق دؤورولرینده بئله، ایشیق یولو تاپماغی باجارا بیلمیشدیر.

بو سایاق ایشلره «چکیده نگاری» دئییرلر. چکیده نگاری منیم اوچون «آز و اؤز» سۆزونون مصداقی دیر.

صنعت موزه سی، جئویز آغاجیندان کنده کاری اولونموش محتشم قاپیلار

کندہ کارلیق هنری حتی تیموری عصریندن اۇنجه ده رۇونقلی
بیر هنر ساییلیرمیش. سمرقندده، بخارادا و اۇزبکیستانین دیگر
ولایتلرینده جئویز آغاجینین بۇل اولدوغونا گۆره هله ده بئله بیر
هنر بو اۆلکهده رۇونقدن دوشمه میشدیر. کوچه لرده و خیوانلاردا
گۆزه ده یَن قاپی- پنجره لر، هوتئل لر و رستورانلارداکی تزینات،
آیدین جا بو هنرین رۇونقینه دلالت ائدیر. قاپی، رحل، صاندیق،
میز و... کیمی گۆرکملی اثرلر بو موزه نین گۆزه گلن
أشیالارینداندیلار. ایپک و کتان نسنه لری اۆلکه نین یئرلی
محصوللاری اولدوغونا گۆره سۇزن دۇزی هنری اۇزبکیستانین
أسکی هنرلریندن ساییلیر. بو سۇزن دۇزی لر اۇزبکیستانین کولتورل
سمبوللارینی اۆز لرینده نقش ائتدیرمیشلر. گۆزل گۆیچک جبّه لر،
چکمه لر، چانتالار، دیوارکوبلار او جمله دندیلر.

سۇزن دۇزی اولونموش ساعات سمبولو

بو موزده دونیانین بیر نئچه مشهور هنرمندین کپی و یا اؤرجینال اثرلری ده یئرلهشیبدیر. پابلو پیکاسونون بوشقاب اوزرینده چکیلیمیش اؤرجینال اثرلری همین موزده ساخلانیلیر.

پیکاسونون بوشقاب اوزرینده رسم ائله‌دییی شکل

ورقہ و گلشاه منظومہ سینین دیوار رسمیلری (دیوار نگارملری)

جواد مجابی یہ گؤره بو اثر ورقہ و گلشاه منظومہ سی اُساسیندا رسم اولونموشدور. امیرتئیمور و ها بئلہ اونون جانشینلری فتوحاتلاریندان علاوه رزمی روحیہ صااحب اولدوقلا برابر اؤز ایمپریالارینین هر یئریندن عالیم لر و هنرمندلری سمرقند، هرات و بخارا شهرلرینه دعوت ائدیپ، هنره رؤونق و ثرمک یولوندا جیدّی حالدا چالیشمیشدیلار.

هنر و اینجه صنعتین اینسانی اینجه روحلو بارا گتیرمه سی تعجّوبلو دئیل کی هئچ، چوخ دا طبعی و نورمال بیر فنومن دیر. لاکین تاریخده بیر سیرا رحم سیز و قان تۆکن حاکیم لره راستلا شیریق کی بونلار بیر طرفدن کله لردن میناره سالدیق لاری حالدا هنر و اینجه صنعته ده مارق گؤستریب، هنرمندلری و صنعتکارلاری عزیزله ییب و اونلارا حامی دورموشلار. امیرتئیمور دا بو پارادوکسیکال احوال - روحیه نی

داشیان حاکیم لردن بیررسی اولموشدور. بیر یاندان دایماً دۇیوشوب و باشاردیقجا حۇکمرانلیق ائتدیجی جغرافیانی گنیشلندیرمه یه چالیشماق، او بیر یاندان عالیم لر و هنرمندلره ییه دورماق، آنجاق اینسان آدلی بیر وارلیغین ضدیتلی یۇنلرینین گۇستریجیسی دیر.

ورقه و گلشاه منظومه سینی عیوفی «عروه و عفرا» آدلی بیر عرب ناغیلیندان اقتباس ائده رک، بو منظوم اثری یاراتمیشدی. عیوفی غزنوی لر پادشاهی، سلطان محمودون درباری شاعیرلریندن ایدی. بو منظومه نی حال- حاضیردا الکترونیک کی کیتاب شکلینده ایترنئتدن ائندیرمک مومکوندور.

رسملیق تیموری دۇورونون رۇونقلی هنرلریندن ساییلیرمیش. تیموری سبکی رسملیق هنرینده اۇزونه مخصوص مستقل بیر سبک دیر. بو سبکین ایکی اۇنملی قولو هرات و شیراز مکتب لری اولموشدور. اۇرنه یین، «کمال الدین بهزاد» ی تیموری عصرینین آن آدلیم رسملاریندان سایماق اولار. یئری گلیمشکن قئید ائتمه لی یم کی، اورتا آسیادا هنرین رۇونقلی دۇوره سی، اوروپانین رنسانس دۇورویله هم عصر ایدی.

موزه دن سونرا ناھار یئمک اوچون اۇزبک پیلووو سئرو ائدن بیر رستورانا گئدیریک. ماشیندا بلدچیدن ایستهییریک بیزی اۇزبکیستانین یئرلی رقص لرینی گۆرمه یه ده آپارسین. آما بلدچی نین دئدیینه گۆره بئله رقص لری سمرقند و بخارادا تاماشا

ائىلەمك اولار. تاشكەندە آنجاق استرېپ دانس و گىئە كىلۇبىلارى اولور. بونونلا بىللە قارار اولور شامى سىم سىم آدلى بىر رستوران گىئىب، اورادا جانلى موسىقى ائشيدىب و اۆزبىكىستانىن مىللى رقص لىرىنى تاماشا ائدك.

اۆزبىك پىلوو پىشرن رستوران چاتىرىق. بۇيوك قازانلار قىدىم ساياقكى كىمى حىطدە اوچاقلار اوستونه دوزولوب. جاماعات ايسە قازانلارنى دۇورەسىنە تۇپلاشيبىلار. ياغ اىچىندە اوزەن اۆزبىك پىلوووندىن شكىل چىكىدن سونرا يىمك اوچون رستورانىن اىچىنە كىچىرىك. منسە غۇمرومدە بو بۇيوكىلوكدە رستوران و بو قدر جمعيت گۇرمەمىشم. پوپىكلە بىرگە خىيلىك دايانىب، جاماعاتىن يىمك طرزىنە تاماشا ائندىن سونرا، بو دا «خالق رستورانى» دىيىپ، گولوشوروك.

اۆزبىك پىلوو ايكى نۇوعدور: فرغانە و عروسى. من عروسى اۆزبىك پىلوو سفارش وئىرىم.

اۋزىك پىلوۋو

ناھاردان سونرا تاشكەندىن سىتى چارشى بازارىندا يىق. بو چارشى بازار (استقلالدان اۋنجه كالحوز بازارى) نىچە بۇلومدىن عبارتدیر: چۆرك بازارى (اۋزىكچە بازار نان)، اُت بازارى (بازار گوشت)، خشكبار بازارى و لبنیات بازارى. اۋزل و آیرى- آیرى سالونلاردا گۆى- گۆیرتى، مئیوه، ادویه و باشقا قیویر- زیور دا

بۇيوك بىر سالوندا گۆزە گلن انتظام ايله هر بىرى اۆزل يئرلرينده يئرلە شىيلەر.

چۆرك بازاريندا خوشا گليم ده ييشيك تنديرلر گۆزومدن قاقمير. يئر تنديرلريندن علاوه، بيزيم سنگك پزلىمىز كيمي يئر اوزريندن اوجادا اولان تنديرلرده كوندهلرى تنديرين تاغينا يايىپ، چۆرك پيشندن سونرا چۆمچەيه بنزىر بىر نسنه ايله چۆره ي تنديردن چىخاريلار.

ديگر ماراقلى مسئله بو كى، خشكبار بازاريندان ات بازارينا باخاندا بىر آن نظريمه گلير بوراسى بورس بازارى اولماليدى. دوغوز، ات، قوون، اينك، تويوق، خوروز، اوردك و ساير حيوانلارين بورس بازارى.

ايكى نۆوع تندير: يئرده و يئردن اوجاداكى تنديرلر

بازاردا دىققىتىمى چىكىن اۋۇل بىر مىسئەلە ساتىجىلارنى جىنسىتى دىر. چۆرك بازارىندا تىندىر باشىندا دوران، خىشكبار و ات بازارىنداكى ساتىجىلارنى چوخو كىشى دىلر. آمما گۆى- گۆرتى، لىنىات و آبرى قىویر- زیویر ساتانلارنى یوزە دوخسانى خانىم دىلار. اوستەلىك، گۆى- گۆرتى بازارىندا اۋزىك پىلوۋو اوچون لازىم اولان گۆى- گۆرتىلرى گۆز قاباغىندا دوغرايىپ، ساتىرلار. حتى يئمهلى نوخود دا ايسلانمىش حالدا ساتىلیر. عۆمرومده بىرىنجى دىفە دىر كى ايسلانمىش نوخودون ساتىشىنى گۆرورم.

ات بازارىنداكى ساتىجىلار

بازاری گزندن سونرا استراحت اوچون ھوٹلہ قاییدیریق. آیری
 اؤلکهلرده کی کیمی بورانین ھوٹل لرینین اوتاقلاریندا برقی
 چایداندان خبر یوحدور. بیر ایستیکان چای ایچمک اوچون
 ھوٹلین بوفه سینه گئتمک زوروندا قالیرسان. منیم کیمی چوخ
 چای ایچن اینسانا اوتاقدا چایدانین اولماماسی بویوک بیر
 بوشلوقدور.

گئجه سیم سیم رستورانینا ساری یوللانیریق. قاباقجا رئزرو
 اولونموش میز لرین اطرافیندا ایله شیریک. رستورانین فضاسی ائله
 های- کوی دور کی، گوْم- گوْم گوْمبولداییر. دانیشاندا بیر-
 بیریمیزین سسیمیزی ائشیتیمیریک. جاز موسیقیسی نین گورولتوسو
 قولاقلاریمیزی اذیت ائلییر. رستورانین یوخاری باشیندا بیر دسته
 رقص ائدی رلر. بوراسی فیلم لرده کی گئجه کلوبلارینا بنزه ییر. جواد
 مجابی بیرینجی شخص دیر کی ناراحات اولدوغوندا آیاغا
 قالخیر. بلدچی بیزیم ناراضیلیغیمیزی حیسّ ائدیپ، گئدیپ
 رستورانین مودور لرله دانی شیر. بیزیم قورویا قارشیداکی سالوندا
 یئر وئری رلر. دینج و خوشا گلیم بیر سالوندور. بورادا تک بیز
 دئییلیک، بیزدن علاوه بیرنچه میزین دؤوره سینده ایلشیب، یئمک
 یئین شخص لر ده وار. جانلی کلاسیک موسیقی یه دالیرام. ویولون
 چالان خانیمی گوردوکده اونون بئل چانتاسی گوزومه تاخیلییر.
 یقین میز لرین باشیندا ایله شن لرین وئردیکلری انعاملاری

بئىل چانتاسىنا قويور. اۋز اۋلكەمىزدەكى ھنر و ھنرمندلرىن
جاىگاھىنى دوشونورم...

خئىلك سونرا قارشى سالوندان گلن تانىش بىر موسىقى سسى
مھرىنى، پوپكى و منى اورايا چكىر. آذربايجان ماھنىلارى ھر
اوچوموزو دە ائتگىلىندىرىر. پوپك ايلە مھرىن تھراندا ياشايىب،
فارس دىللى اولسالار دا بو موسىقى يابانچى بىر اۋلكەدە اونلارا
دوغما اولماسا دا، آنجاق تانىش گلير. «بابك احمدى» نىن سۆزو
يادىما دوشور: «ھانسىسا بىر ھنرىن پئيغامى اۋزوندى اولسا، او ھنر،
مىديادىر.» رقص ھنرى نىن دە پئيغامى اۋز ايچىندەدىر. اينسان ھر
ھانسى بىر زامان ايچىندن گلدىيىنى گۆسترمەلىدىر.

قادر مراقندہ ٲہ دوؑرو آخیر

ہفتہ نین ایکینجی ؑونو؁ سحر ساعات سککیزدہ قاطر تاشکنددن سمرقندہ ساری یوللانیر. زامانلا طبعیت آل- آلہ وئریب؁ بیرلیکدہ ؑؤز اؤنومدہ ماراتون اؤیونو اؤیناییرلار. یاخشی بیلیرم کی؁ زامان انتزاعی بیر آنلامدیر. اوستہلیک؁ زامانی قاطر سرعتینین اساسیندا اؤلچمک اولماز.

اؤل- ابدین اینسان یاشامیندا تأثیر یوخدور. آنجاق اینسان طبعیتین بیر پارچاسی اولارق یاشام حالقاسیندان قیراق دورا بیلمیر. اینسان اولور؁ یاشاییر؁ اولور. آما او؁ طبعیتین اؤل وئؑانہ بیر وارلیؑی اولماقلا؁ زامان آخیمیندا اونون اؤز تاریخی یارانیر.

زامان اینسانین ذہیندہ؁ اؤز آخیمیندان عومومی بیر ایز بوراخیر. کیمسی آینا قاباؑیندا دوروب؁ بو ایزی اؤز سیر- صیفیتندہ ؑؤرور؁ کیمسی دوست- آشنانین دہن دوشموش ساچیندا؁ آلنین جیزؑیلریندہ؁ دوشوک چینلریندہ؁ بوکولموش بئلیندہ؁ یازیلیمیش خاطیرہلریندہ و یا چکیلیمیش شکیللردہ ؑؤرور. بعضی لری دہ ائو اشیالاریندا؁ اُسکی پال- پالتارلاردا؁ بینالارین باشندان کئچیرتدییی حادثہلردہ زامانین ایز- توزنو آختاریر..!

ؑئیش بیر ؑؤروننودہ اُسکی زاماندان بری ہانسیسا بیر سولالہ نین تاریخینی اونون آلدہ ائتدییی تورپاقلار و یا قازانديؑی مدنی- کولتورل اثرلرینی ؑؤروب اوخوماقلا مومکون اولور. تیموری لر سولالہ سی اورتا آسیادا ۱۳۰ ایلدن آرتیق دوام تاپدیؑی

حۇكومت لریله شرق تاریخنین آن چوخ موناقله‌لی سولاله‌لریندن بیرى اولموشدور. بیر یاندان باشاردیقجا دۇیوشوب، تورپاقلارینین گئیش لیینی آرتیریب، او بیرى یاندان هنر و مدنیته دهیر وئریب، اؤز عصرینین هنرمندلرینی ماورالنهرین هر بیر بؤلگه‌سیندن سمرقند، بخارا و هرات شهرلرینه دعوت ائدیپ، بو هنرمندلره یییه دورموشلار. بئله بیر پارادوکسکاللیغی طبیعتدن علاوه، اونون شوعورلو پارچاسی، یعنی اینساندا دا گۇرمک اولور.

طبیعت سرعتله گؤز اؤنومدن قاچیرکن، ذهنیمده اونونلا پارالل، زامانین قاچیشیندان اؤزل بیر تصویر یارانیر. منه ائله گلیر کی قاتار زامانین آخیمی عکسینه، مدنیّت قالارقسی اولموش بیر مکانا دوغرو آخیر. نهایت، منسه اورتا عصرلر تاریخیندن یادگار قالمیش بیر بؤلگه‌ده قاتاردان ائنیپ، تاریخین ایچینده آدیملاییب، اورادا نفس چکیپ و بیر ایکی گون بو بؤلگه‌ده ایره‌لی یه یوخ، بلکه گئری یه دؤنه‌جه‌یم.

سمرقنده چاتیریق. ماشین، قاتار دوراغیندان بیرباشا امیرتئیمورون مزارینا ساری ایره‌لیله‌ییر. شوشه آرخاسیندان شهره باخیرام. اینسانلار سا عادی یاشایشلاریندا، گلیب- گئتمه‌ده‌دیلر. گویا منیم کیمی توریستلرین عکسینه، زامانین مادی بیر سمبول اولموش بؤلگه‌ده یاشاماق هئچ ده اونلارین وئجینه دئییل. پارادوکس حاللارین گؤزلییینه دالیرام. پاییزلامیش آعاجلار، یام‌یاشیل پارکلار، خیوانلار و...

بلدچی سمرقندین ایندیکی مدنیت و تاریخیندن دانیشر:
 «سمرقندین اؤنملی استحصالاتیندان ایکی نؤوع ماشین و بیر ده
 بیر آسانسور فابریکاسیندان آد آپارماق اولار. سمرقند قدیم
 زامانندان /بیک یولو اوسته اولدوغونا گؤره اورتا آسیانین تجاری
 مرکز لریندن بیر ی اولموشدور. بو اؤلکه چین و اوروپانین
 اورتاسیندا بیر اتصال حلقه سی ایمیش. سمرقند تاجیرلری ایران،
 تورکیه، آمتریکا، چین و بیر چوخ اؤلکه لرله آلیش- وئریشه
 اولموشلار. سمرقند سغد دؤولتی زامانیندا **مراقنده** آدلانیرمیش.
 دؤرد قرن میلاددان اؤنجه مقدونیّه لی اسکندر (ذوالقرنین) مراقنده
 والی سینین قیزی روخشارک (رکسانا) ایله ائولنمیشدیر.»
 جواد مجابی بلدچی نین سؤزونون آراسیندا بیر بند شعر
 اوخویور:

«سمرقند کندمند- بذینت کی افکند؟»

بلدچی ایسه اؤز سؤزلرینین آردینی توتور: «سمرقندین اُسکی
 بیر شهری ده وار. بو شهرین قدیم آدی شهر /فراسیاب ایدی. ۸ تا
 ۱۳-جو قرنه دک، یعنی ۵ قرن بویوندا بوراسی شهر /فراسیاب
 آدلانیردی. البته ایندیکی شهردن قیراقدایدی. ایندی /فراسیاب
 شهریندن یالئیز تورپاق و اوچولموش دیوارلار قالیر. سمرقندین
 باشیندان بیر چوخ حادثه لر کئچیب. چنگیزخانین هجوموندا
 /فراسیاب شهری تورپاق ایله بیر اولوب. سونرا امیرتیمور گلیب
 شهری یئیندن تیکیب و اورانی اؤز پایتختی اعلان ائدیب. تیموری

دۋولتېندىن سونرا سمرقند شەھرى بخارا والىسى نىن حاكىمىتى
 آلتىندايدى. سونرا روس دۋولتى ۱۸۶۵-جى ايلده تاشكەندە و
 ۱۸۶۸-جى ايلده سمرقندە حاكىم اولور. *آبراهام* بىك سمرقندىن
 بىرىنچى روس والىسى ايدى. اونون زامانىدا مسلمانلار ايله
 ياخچى كىچىنە بىلمەدىكلرىنە گۆرە، شەھردە روس معمارلىغى
 اساسىندا يىنى بىنالار تىكىلمىش و چوخلو چىنار آغاجى اكيلير.
 رومانوۋلار سولالەسىندىن سونرا شوروى حۇكومتى گلىب
 تزارلارنى تىكىدىى بىنالاردان بىر آز قىراقدا يىنى بىنالار تىكمەيە
 باشلايىب.»

ماشىن يام ياشىل بولواردان كىچىر. بلدچى بىر بىنانى گۆستىرىپ،
 دىيىر: «بوراسى سمرقندىن مديسىن بىلىم گاهى (حكىملىك
 دانىشگاهى) دىر.» بولوار اۇنچە *آبراهام/وۋو*، ايندىسە طلبە بولوارى
 آدلانىر. طلبە بولوارى باشا چاتدىقدا بىر مئيدانا يىتىشىرىك.
 امىرتىمورون تخت اوستە ايلشمىش بۇيوك ھىكلى مئيدانىن
 اورتاسىندا يئرلەشىپ. بلدچىدن اىستىرم ماشىنى ساخلا تديرسىن تا
 ھىكلىدن شكىل چكىم. بىر سوآل ذەنىمدە گل- گىت ائدىر:
 «گۆرەسن تىمورون ھىكلىلرى تارىخىن ھانسى چاغىنا جان بىر
 مىللىتىن گوج و مدنيت سمبولو اولوب، مئيدانلارنى اورتاسىندا آت
 چاپىپ، امپراطورلوق تاختىندە ايلەشەجك؟ ۶ قرن آز بىر زامان
 دىيىل. بو نىچە گوندە گۇروب ائشيتىدىكلرىم اساسىندا گويا
 امىرتىمور ھلە دە بو مىللىتىن كۇنول سلطانى دىر.»

سمرقند، امیر تیمورون ھئیکلی

بلدچی آرتیریر: «امیر تیمور ۱۳۳۶-جی میلادی ایلینده شہر سبز آدلی بیر شہرده دونیایه گۆز آچیر. او، اؤنجه مغول حکمدارلیغیندا سرلشکر اولور. میلادین ۱۴۰۵-جی ایلینده حؤکومتہ چاتیر. ۳۵ ایل سورہ سینده ۱۵ دفة بؤیوک دؤیوش لرده اشتراک ائدیپ، سونونجو قوشون کئش لیینده وفات ائدیر. تیمور شہر سبزده آق سارای آدیندا بؤیوک بیر بینا تیکدیریب، وصیت ائتمیشدی کی اونو اورادا دفن ائسینلر. لاکین او ایل آغیر بیر قار-یاغیش یاغماسیندان ساری شہر سبزین یولو باغلانیر. او سببدن واریث لری اونو سمرقندده نوہ سینہ تیکدیردی بینادا باسدیرماغا مجبور قالیرلار»

تیمورون مزارینا چاتمیشیق. بلدچی نین دانیشدیغی سؤزلرده بیر مسئله دیققتیمی چکیر. امیر تیمورون آدی کاریزماتیک بیر آد

كىمى اونون آغزىندان چىخىر. ايچرى كئچمەمىش اوجو گۆيە سارى يۇنلمىش گۆزل بىر گونبذە باخىرىق. جواد مجابى نىن وئردىيى معلوماتا گۆره تئىمورون مزار گونبذى دونيانىن ان گۆزل و محتشم گونبذلىرىندن بىرى سايىلىر.

امير تئىمورون مزار گونبذى

گوئونن گونبذین رنگی گۆزل بیر هموالیق یارادیب. مزارین ایچینه کتچمه دن اوّل بلدچی بیزیم قوروپو حیطین بیر گوشه سینده کی حووضا بنزر بیر داشین کنارینا آپاریب، دئیر: «بو سنگ تختی شهر سبزیں آق ساریندا/ن گتیریبلر. بو سنگ تختین واختیلا اؤزونه عاید اؤزل بیر عنعنه سی واردی. دئمک، سنگ تختین ایچینی نار سویویلا دولدوروب، تئیمورون عسگرلری ساواشا گئتمزدن اوّل دوشمن قانینین سمبولو کیمی بو نار سویوندان ایچرمیشلر. سونرا هر بیر عسگر خیردا بیر داش گؤتوروب، اؤز آدینا سنگ تختین ایچینه آتارمیش. ساواشدان قاییداندان سونرا گئنه همین حووضون ایچیندن اؤز آدینا آتلمیش داشی گؤتوررمیش. بئله لیکله ساواشدا اوّلن عسگرلرین سایسی معلوم اولاردی.»

سنگ تخت

بلدچى گونبذىن آلتىنداكى پنجرەنى گۇستىرىپ، دئىير: «مزارىن
 ايجىنە كئچن قاپى قاباقجا بو پنجرەنىن يئرئىندەيدى. اولوغ بى
 (بىگ) خۇكومتە چاتدېقدا قاپىنىن يئرئىنى دەيىشېر. چونكى قاپىدان
 ايجرى كئچنلر بىرباشا تئىمورون مزارىلە قارشىلاشېردىلار، و بو
 قارشىلاشما امىر تئىمور اوچون سايقيسىزلىق حسابلانىردى.»

پنجرە يە ياخىنلاشېرام. جئويز آغاجىندان يونولموش مشبىك بىر
 پنجرە دىر. پنجرەنىن دالىسىندان قىزىل قارىشىمى كاشىلار
 عظمتلى گۇرونوشو اوزونو نومائىشە قويوب. تئىمورون فتح
 ائىدىيى اراضىلرى ايندىسە يالنىز تارىخ كىتابلارىندا اىزلەمك اولار.
 منسە امىر تئىمور آدلى شىخسىتتىن ھەر ايكى يۇنونو ذھنىمدە
 اۇلچورم. آنجاق اونون ھنر و مدنىتە گۇستردىيى قايغى دىققىتىمى
 چكىر. زامانىن بو آنىندا و بو مكاندا منىملە يالنىز ھنر دىلى دانىشېر.
 ھنر تارىخىن اۇنملى جىلوھ گاهلارنىندان بىرىسى دىر. بو تاماشادان
 لذت آلاركن ھىجانلىيم.

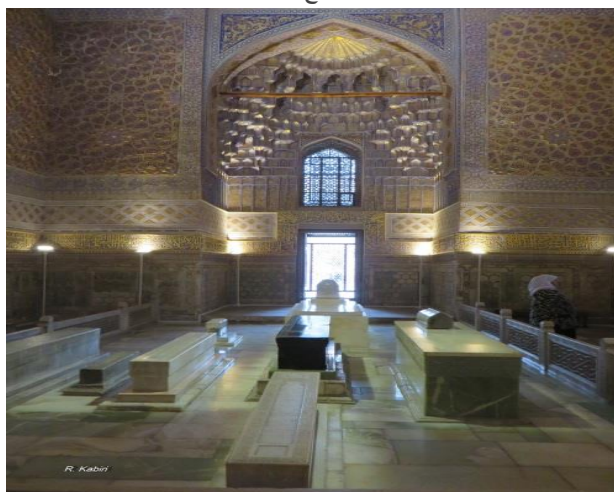

امیر تیمورون اوستادی، سید برکہ نین مزاری

تیمورون مزاری سید برکہ نین آیاغی آلتیندادیر. بلدچی نین ایضاحینا گۆره تیمورون وصیتی بئله ایمیش کی اونو اوستادینین آیاغی آلتیندا تورپاغا تاپشیرسینلار. تیمورون ایکی اوغلو: شاهرخ و میرانشاه، ایکی نوه سی: محمدسلطان و اولوغ بیگ و ایکی نتیجه سی نین مزارلاری دا ائله همین بینادا یئرله شیب لر. امیر تیمورون مزاری باره ده بوراجان افسانه لر سؤیله نیلیب دیر. او جومله دن: کیمسه تیمورون ابدی آرامیشینه توخونسا، قادا- بلایا اوغرایار. آیری بیر روایت گۆره سوؤئت دؤورونده میلادی ایلینین جوْن آییندا علمی تدقیقات ایستقامتینده مزارین داشینی گۆتورن گون، شوروی ایله آلمان ساواشا گیریپ و اونون آردیندان ایکینجی دونیا ساواشی باشلانمیش دیر.

مزارین درگاهیندا، طاغ‌آلتی مقرنس‌کارلیق

امیرتئیمورون مزاری (اورتاداکی قارامتیل داشلی مزار)

دئییرلر اولومدن سونراداکی دونیادا امیرتئیمور کیمی آدلیم سرکرده ایله هانسیسا بیر نم- نشانسیز اینسانین دوروملاری برابر دیر. لاکین بورادا منی و همسفرلریمی هر ندن آرتیق ایلگیلندیرن بو بینانین سامباللی قیزیل قاریشیم کاشی لاری و عومومیتله بینانین معمارلیغی دیر. بو بینا اسلامی معمارلیغین محتشم اثرلریندن بیرسی ساییلیر. اسلامی معمارلیغی نین آذری سبکینده ایکی قولو وار. بیر قولو ایلخانی لر حؤکومتینه چاتیر، ایکینجیسی ایسه تئیموری دؤورونه عاید اولور.

مزار چئوره سینین هر ایکی طرفینده دوزولموش نیمکت لرده یئرلی زیارتچی لر دسته- دسته گلیب، مزارلارین اطرافینداکی نرده لر اوزرینه آغ پارچالار سالیب، ایله شیرلر. سونرا بیر روحانی شخص گلیب، اونلارین کناریندا ایله شیب و بیرلیکده دوعا اوخویورلار. زیارت دب لری بیزیم اولکهنین زیارتگاهلارینین دب لریله فرقلی دیر.

جاماعاتین زیارت دب لرینی گؤردوکده، بو اولکهدده امیرتئیمورون معنوی مقامینی یاخچی باشا دوشمک اولور.

حیطده آدام بویوندان آلچاق قاپیلار گؤزه چارپیر. بلدچیدن او قاپیلارا گؤره معلومات ایستیرم. او ایسه «چیلله خانا» دان آد آپاریر. تخمینیم دوغرو چیخیر. شرق غیرفانیندا چیلله نشین لی یین اؤزل بیر مقامی وار. صوفی لر سئیر و سلوک ائتمک اوچون

چیلله خانالارا سیغینیب، دونیانین بوتون لذت لریندن آل اوزوب و قیرخ گون، قیرخ گئجه چیلله نشین لیک ائدیرلر.

بیر آن خیال قوشوم اوچور. شمس ایله مؤولانا ذهنیمدن کئچیر. اگر بیر آز بوندان آرتیق ذهنیمه مئیدان وئرسم خیالیم بویلا نیب، قاپنین دئشییندن شمس ایله مؤولانانی گوده جک. یازیچی اولدون، خیالین زامان- مکان تانیماز. ایسته دییی وخت ذهنیون بوتون بور- بوجاغیندا دورد نالا آت چاپدیرار. لاکین بئلنچی یئرلرده خیال آتیوین جیلووونو بوراخسان، همسفرلریندن گئری قالارسان. شمس ایله مؤولانانین چیلله نشین لییندن آز انشیتیمه میشم. آما بوراجان هئچ وخت اونلارین چیلله نشینلیک مکانلاریندان هئچ بیر تصووروم اولما میشدی. ایندیه «چیلله خانا» لارین محتشم کنده کارلیق اولونموش قاپیلاری آرخاسیندا نه کئچدیینی گورمک ایستیرم. تأسوفر کی، قاپیلارین هامیسی قیفیللی دیر. گویا زامان ایره لیله ییب مدرنلشدیکجه، اینسان ایچ دونیاسینا آچیلان قاپیلاری قاپاتیب، علاقه سینی دنیا یا آزالتماق عوضینه دیش (ائشیک) دنیا ایله داها آرتیق ایلگیله نیر.

گون اولموشدو کی من ده دونیانین لذت لریندن آل اوزمه ییم گلدی کده ایچیمه قاپانیب، اوتاغیما سیغینیب، اوزومله باش- باشا قالمیشام. یالنیز بو فرقله کی، ورد یئرینه کیتاب اوخوموشام. آما بئله کئچیردیییم گونلریمین سایه ی هئچ وخت قیرخا چاتما میشدی. دئمک، مندن دوز- عملی بیر صوفی چیخماز!!

یالیز بیرجہ آچیق اولان چیللہ خانانین پیللہ لریندن آشاغی
ائیرییک. بورادا اؤزبکیستانین آل ایشلری ساتیشا قویولوب. جئویز
آغاچیندان کنده کاری اولونموش زیتتی اشیالار، سوزن دوزی
چانتالار، میز اؤرتوکلری، پال- پالتارلار و سایره.

امیرتئیمور مزارینین حیطینده کی بیر چیللہ خانا

امیرتئیمور مزاریندان سونرا ناھار یئمک اوچون بیر رستوران
گئدیرییک. رستورانین اؤنونده بیر قادین تندیس دؤرور، چیل-
چیلپاق؛ آینه چتیر آلمیش. تندیس سمرقندین ستنی فضا سینا
اویغون دئییل. اوسته لیک، گؤزلریمیز بئلہ چیلپاقلیق لاری گؤرمه یه
عادت ائلہ مه ییب.

ریگستان آدلی بیر مکانا گئدیرییک. ریگستان دئدییین بؤیوک
بیر مئیداندا اوچ بینادان تشکیل تاپمیش بیر مجموعه دیر. اولوغ
بیگ مدرسه سی، شیردار مدرسه سی ایله طلاکاری مچید- مدرسه.

بلدچی نین ایضاحینا گۆره بایرام نامازلاری بو مئیداندا قیلینیر.
اولوغ بیگ مدرسه سینین بیناسی میلادین ۱۵-جی عصرین و طلا
کاری مدرسه ایله شیردار مدرسه سی ۱۷-جی عصرین معمارلیق
گۆستریجیسی دیر.

ریگستان

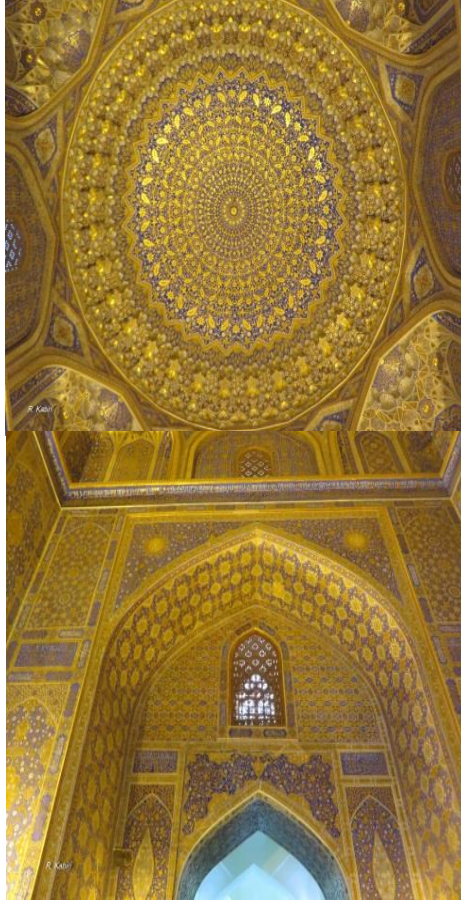
ریگستان، شیردار مدرسہ سی

ریگستان، اولوغ بیگ مدرسہ سی

اولوغ بیگ مدرسہ سینین ایچری حیطیندن گۆروشن ایکینجی مرتبه، بو مدرسہ ده تحصیل آلان طلبه لرین یاشاییش مکانی ایمیش. آما حال حاضیرده یالنیز توریستی بیر مکانا چئوریلیب. قئید ائتمه لی یم کی اؤزبکیستانین توریستی مکانلارینداکی کیچک

حجره لرده بو اۆلکه یه عاید اولان آل ایشلری ساتیلیر. بئله مکانلاردا
آلیش - وئریش دولار واسطه سیله انجام تاپیر.

ریگستان، طلاکاری مدرسه

بو مدرسه نین معمارلیغینین اؤزللیکلریندن بیرى بودور کی،
گونبد آلتینداکی مقرنس کارلیق، باصره خطاسی اوزوندن هامار
گؤرونور. بلدچی نین ایضاحینا گؤره شوروی - آلمان (ایکینجی
دونیا) ساواشیندا، بو مدرسه سمرقنده قاچانلارین پناهگاهی
اولموشدور. سونرالار دیققت سیزلیکدن بینا اؤد توتوب و چوخلی
ضرر گؤرور. اؤزبکیستانین استقلالیندان سونرا بو مدرسه مرمت
اولونموشدور.

ریگستاندان چیخیب، هوٲئله ساری گندیریک. اوچ مرتبه‌لی
هوٲئللین فضا‌سی سستی و اؤزبکیستانین مدنیت و کولتورونه
یارارلی گؤزل تزئیناتدان بهره‌له‌نیر. هوٲئلین لایسینده قناره
قوشلاری قفسلرین ایچینده بیرباشا چه‌چه ووروب، اینسانی ذووقا
گتیریرلر. پوپک قفسلره یاخینلاشیب، هانسیسا بیر قناره‌نی
دانیشدیرماغا چالیشیر. قارشى قفسده‌کی قناره بیر آن سوسور.
اونون سوسماغى دیققتیمی چکیر. پوپک بو دفه سوسان قناره‌نی
دانیشدیریر. قناره گئنه ده سوسور. ایندییه‌جن بونجا یاخیندان بیر
حیوانین قیسقانعلیغینا شاهد اولمامیشدیم! اؤز- اؤزومه دئییرم:
مین رحمت منه!

آرتیرمالی‌یام کی هوٲئلده قالدیغیمیز سوره‌ده بو قناره
سوسموش قالیر. دفه‌لرجه پوپک و اونون آناسی خانیم مجابی
قناره‌نی دانیشدیردیلار. آما قناره‌دن سس چیخمادی کی

چیخمادی..! سعدی دئیشکن: آن سوخته را جان شد و آواز
نیامد..!

سمرقندده یئرلشدیییمیز هوتئل

يئرلە گۇيو بىر - بىرىلە بارىشدىران سمرقند

بويون ھەفتە اوچو، بىرىنجى مقصىدىمىز *افراسىياب* شەھرى دىر. *أسكى* سمرقنددن قالمىش بىنالارى ياخىندان گۇرومك اوچون حاضىرلاشىرام. ماشىن درە - تپەلى گىنىش بىر زەمى نىن قاباغىندا ساخلايىر. *ذهنىمده كى افراسياب* شەھرى بىر آن يئرلە يكسان اولور. تعجۇبلە دئىيرىم: «بوردا كى تورپاقدان سورا بىر شئى يوخدى!» بلدچى ماشىنىن ايچىندە ايضاح وئرهرك بىز ايسە پنجرەدن درە - تپەيە باخىرىق.

«بو زەمى نىن مىلاددان اۇنجه كى *أدى افراسياب* شەھرى ايمىش. چنگىزخان اورتا *آسيايا* ھجوم گتىرنده بو ۲۰۹ ھىكتار يئر نىن *أدى مراقندە* ايدى. چنگىز بخارانى فتح ائلدنن سونرا مراقندەنى تالايىب، تورپاقلا بىر ائله يىر. اميرتيمور حۇكومتە چاتاندان سونرا شەھرى *آوادانلاشدىرىب*، بورانى اۋز پايىتختى اعلان ائدىر.»

سوروجو، ماشىنى «خوجا دانيال» مزارىنا سارى سورور. ھمسفرلرىم بىر - بىرلىلە دانىشىرلار. منسە مدنيت سمبوللارنى داشىيان شەھرلىن تورپاغا چئوريلمەسىنى دوشونورم. خيال باز *ذهنىمىن* بور - بوجاغىندا قىلىنچلار نىن چاققاچاغى، قالخانلار نىن تاققاتاغى ساغدان سولا، سولدان ساغا ائىلىب، اوخلارا، قىلىنچلارلا سىپر اولماسى. عسگرلرىن *ذهنىمده كى مراقندە* دە آت چاپماسى، شەھرى تۇزاناك ايچىندە ايتىرىبىدىر. آتدان يئرە دوشن كىم، آت قويروغوندان ياپىشىب يئردە سورونن كىم، باشى يارىلان، بدننى

چاپیلان... اؤز- اؤزومہ دئییرم گۆرہسن ہیروشیما و ناکازاکی نین
 آتومی بومباردومانی آرتیق وحشیانہ ایمیش، یوخسا اورتا
 عصرلر ده آت چاپیب، قیلینج- قالخان ایله ساواشماسی؟ د/عشین
 قارا بایراغی ذهنیمین سماسیندا یئلله نیر. داعش ده وه اوتاران
 چاغلاردان گلمه سینه رغماً، ایندیسہ مرگینی آتدان تویوتا و
 لندکروزا چئویرمیش، قیلینجی مدرن سیلاحلارلا یئرہ یئر
 ائلہ میس، گوناھسیز- دفاعسیز اینسانلارین باشینا اود یاغدیریب،
 شهرلری یئرلہ یکسان ائلہ ییب، حتی اُسکی پالمیرا شهرینہ ده رحم
 ائلہ میر. بلدچیدن سوروشورام: «اؤزبکیستاندا طالبان و داعش
 قوہ لرینین ده طرفداری وار؟» بلدچی سوآلیمدان هو یوخور. بلکه
 ده ذهنیمده نه کئچدیییندن خبری یوخدور. باشینی ترپہ دهرک،
 دؤنه- دؤنه تیکرار ائلیر: «نه... نه... نه!» ناچار قالیب، اؤزبکیستانلا
 افغانیستانین اورتاق سرحدلرینی و بو کئچیددن توروچو قوہ لرین
 نفوذ ائتدییینی اونا وورغولاییرام. سونرا بو نظامی- امنیتی مسئلہ دن
 کئچیب، اؤزبکیستاندا نارکوٹیک مادہ لر و نارکوٹیکہ عاید
 مجازاتلاردان سوروشورام. اویسا دئییر: «البته کی بو مادہ لر بعضاً
 تاپیلیر. مثلاً، هروئین یا تریاک آز- چوخ تاپیلا بیلر. آنجاق
 نارکوٹیک مصرف ائلہ مه یین و نارکوٹیک مادہ لرین ساتیشی نین
 مجازاتی زینداندیر. اؤزبکیستاندا اعدام مجازاتی یوخدور. بو قانون
 شوروی زامینندان قالیر. استقلالدان سونرا همین قانون هله ده
 اعتبارینی ساخلا ییر.»

ایراندا رادیو و تی وی ده ائشیتدیییم نارکوٹیک لارین آدلارینی «اٹکس» دن توتدو «کراک» اجان سایاراق اؤزبکیستاندا بئله بیر نارکوٹیک لارین اولوب- اولماسیندان سوروشورام. سایدیغیم آدلار گویا قولاغینا دهیمه ییب بئله.

بلدچی یول اوسته کی بیر- بیریندن بیر آز آرالی ایکی قبرستانی گؤستریب، دئیر: بونلارین بیرسی مسلمانلارین و او بیرسی ایسه یهودی لارین قبرستانی دیر. «سمرقنده اوچ دین تاریخ بو یو بیر- بیرله صلحه یاشامیشلار. اسلام، خریستیانلیق و یهودیت». خوجا دانیال هر اوچ میللتین اورتاق خوجاسی سایلیر میش. چوخ غریبه دیر..! نجه اولاییلر یهودی پیغمبر هر اوچ دینه اینانان جاماعاتین خوجاسی اولایلسین!؟

خوجا دانیالین مزارینا چاتیریق. ماشیندان ائترکن اطراف دیوارلارداکی سمبوللارین نه اولدوغونو سوروشورام. جواد مجابی نین وئردییی معلوماتا گؤره «بونلار فلکی بورج لارین سمبولیک شکیللری دیر.»

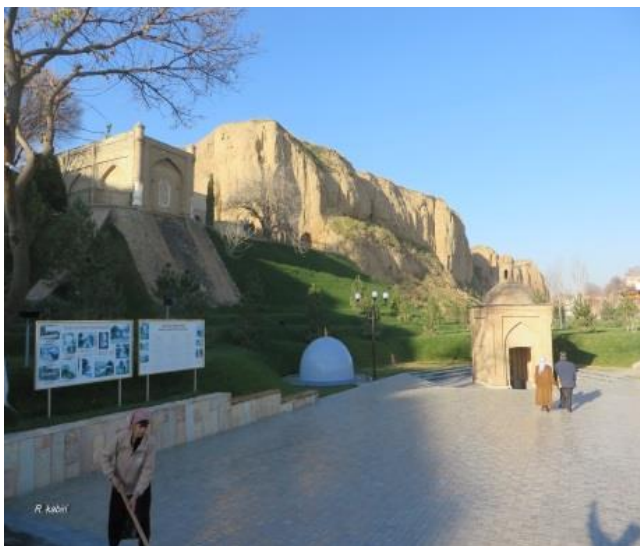
تر- تمیز بیر بولواردا سیرایلا دوزولموش آلاچیقلار. «سیاب» چاییندان بیر آز آرالی بیر تپه اوستونده خوجا دانیالین زیارتگاهی، زیارتگاهین اته یینده گومبذلی بالاجا بیر دامچا، دامچانین اؤنونده بیر جوت ائش و بیر بلدیّه ایشچیسی، زیارتگاه یؤنه لن پیلله لارین کناریندا اکیلیمیش رنگ به رنگ بنؤشه لر اوریه یاتیم بیر تابلو کیمی گؤرونور. بنؤشه لری مهرینه گؤستریب «پاییز فصلینده ده

بن‌وشه اولار؟» دئییه، سوروشورام. مهرین ایسه تاشکند خیوانلارینداکی چارشی‌لارین و توریستی یئرلرین تمیزلییینی وورغولاییب، چئوره‌نین و «سیاب» چایینین اطرافلی تمیزلییی گؤزوندن هئچ قاچمیر بئله. تمیزلیک و بهداشت مهرینین دیققتینی چکن بیرینجی مسئله‌دیر. دائماً بورانین تمیزلییینی اؤز اؤلکه‌میزله توتوشدورور. «سبز طبیعت رسامی سیز؟» دئییه، اوندان سوروشورام.

«منیم چئشیدلی ایشلریم وار، تابلو و قاب اوزرینده ده شکیل چکیرم»، دئییر.

خوجا دانیال زیارتگاهینین محوطه‌سی

سیاب چایی و تپه‌نین اوستونده خوجا دانیال زیارتگاهی
تپه‌نین آتہ‌یینده گومبذلی دامچا

بلدچى دامچانى گۇستريب، دئيبىر: «اورادا شقالى سو وار. اميرتئيمور ايرانا هجوم ائندە شوش شەرىندن دانيال پئىغمبرين قىچىنين بير سومويونو اوزويلە سمرقندە گتيريب، بورادا تورپاغا تاپشيرماق ايستەميشدى. تئيمورون آتى ايندىكى شقالى سو اولدوغو يثره يئتشنە، دايانير. دانيال پئىغمبرين سومويونو تپەنين اوستونە تورپاغا تاپشيراندان سونرا آتين داياندىغى يثردن سو جوشور.»

اۋزبكيستاندا سو ايله مقدس مكانلار، بير- بيرينين كناريندا يثرلەشمەلرى منە ماراقلى گلير. دئمك، حاكيملر سويو قورماق اوچون مقدس مكانلاردان و مقدس مكانلارى قوروماق اوچون سۇدان فايدالانميشلار. بو اۋلكەدە مقدس مكانلارلا سۇلار بير- بيرلرينە ھۇرولموش كيمي دير.

خوجا دانیالین ۱۸ مئتر اوزونلوغوندا سوموک مزاری

قبرین اوزونلوغو هامیمیزی حئیره سالیر. بلدچی ۱۸
 مئتیرلیک بو قبرین افسانه‌وی ماجراسینی بئله ایضاح ائدیر.
 «روسلا سمرقنده هجوم ائندنده جاعات، "معجزه اوز وئریب،
 خوجا دانیال روسلارین بوردا اولماقلاریندان ناراضی لیغینی بئله
 گؤرستریب" دئییه، روس سربازلارینین جانینا قورخو دوشور.»
 مزارین کناریندا دوزولموش میز- صندلر دیققت چکیر.
 بللی دیر بورادا اؤزل مراسیملر کئچیریلیر. اوسته‌لیک، قاپنین
 بؤیرونده بیر میز یئرله‌شیب و اونون اوستونه اؤزبکیستان
 أسکناسلاری تۆکولوب. نذیر- نیاز بی‌زیم میللتین ایچینه ده
 مرسوم بیر عنعنه‌دیر، لاکین بی‌زیم اؤلکه‌نین زیارتگاهلاریندا نذیر
 پوللارینی معجزلرین دالیسیندان ضریحین ایچینه سالیرلار. پوللار
 بو راحتلیقدا آل ائوینده اولمور. دئمک، خوجا دانیال مزارینا نذیر

دٹمک اؤزبکیستانین دینی عنعنہ لریندنذر. مزارین کنارینداکی نذر اولونموش اُسکناس لار همدان شهرینده گؤردویوم یهودی لرین زیارتگاهی «اُستر^۸ و مردخای» مزارینی خاطیرلادیر. او زمان «اُستر» ین مزاری اوسته گؤردویوم رنگ به رنگ شیریق و باهالی پارچالارین سببینی سوروشموشدوم. مزارین میجووورو «نذیر پارچالاریدیر، مسلمانلار دا اُستره نذیر دئیرلر»، دئمیشدی. و باجیم قیزی «خالا، سن ده اُستره بیر نذیر دئه» دئینده، خئیلک گولموشدوم؛ و گوله رک دئمیشدیم: «اگر کیتاییم نشر اولوب ایشیق اوزو گورسه، من ده اُستره بیر شیریق پارچا گتیره رم». ایندیه بو ماجرادان ایللر کئچیر. آما عجیبه بوراسیدیر کی، خوجا دانیالین باجاق سومویونون مزاریندان بیلینج آلتیم گؤزله نیلمز بیر آندا بیلینج اوزرینه یول آچیب، همن ماجرا یادیم دوشور. نه بیلیم، بلکه ده گیزی بیر گوج اُستره بورجلو اولدوغومو منه خاطیرلادیر..!

زیارتگاه دیوارینین بؤیرونده گؤیه ساری اوزانمیش عَلم دسته سینه بنزر آغاجین باشیندا بیر یوماق توک گؤرونور. بلدچیدن

۸- اُستر خشایارشاھین یهودی خانیمسی، اونون اصل آدی «هدسه» ایدی. تاسیز گؤزلییی اوزوندن اونا اُستر لقبی وئرمیشدیلر. تاریخ کیتابلاریندا یازیلانلار گؤره وزیر، خشایارشاھی یهودی لرین علیھینہ تحریک ائدیر. شاه ایسه یهودی لرین قتل عام فرمانینی وئیریر. فرمان اجرا اولمامیش، اُستر بو فرمانی باطل ائتدیرمہیی باشارمیشدی.

اونون نه اولدوغونو سوروشورام. «توغ»^۹، دئير. توغون باشينداكى دا آت توكدور. آت توكو مزار صاحىبى نين كيشى اولدوغونو بيلديرير.

مzاردان بير آز قيراقدا يارپاقسىز و ياشلى بير آغاجين اطرافينا حاصار چكيليبدير. «بو دا مقدس آغاجدى بئله حاصارلانيب؟» دئيه، بلدچيدن سوروشورام. او ايسه بئله بير ايضاح وئريز: «بو، قوروموش بير جئويز آغاجى ايدى. روسيه خريستيانلارينين رهبرى /يكنيجى آلکسى بورا گلنده بو آغاجين اوستونه سو چيله ميشدى. اونون ألى شغالى ايدى. سو چيله يندن سونرا قوروموش آغاج جانلانيب، يارپاق گتيرير. باهارد ا گلسن گوره سن نئجه بار وئريز.»

بئله گورونور كى يالنيز منيم خيال باز ذهني دئيل، اوزبكيسيستان مقدس نيشانه لر، سمبوللار و دينى ناغيللارين اؤلكه سى دير. آغاجدان بير آز آزالى، تپه نين قاريندا حالقا- رنزه سيندن قيغل ساللانميش چيله خانايا گوزوم ساتاشير. خيال بازيغيم گئنه منى راحت بوراخمير. نظريمه گلير بو چيله خانا بير نوظفه كيمي داغين بطينه هوپوب و محتشم كنده كارليق قاپى دا داغين دؤل ائوينين قاپيسى دير. دئمك، صوفى لر قيرخ گون سوره سينده نوظفه كيمي بو دؤل ائوينده چيله

۹- توغ، توک معناسيندادير. توغ بندان شيعه لر ين محرم آيى ايله باغلى عنعنه لر يند ندير. بو عنعنه صوفى حؤكومتيندن ميراث قالميش.

ساخلایب، یئی دن دوغولوب و حیاتا دؤنورلر. قاپینین دئشییندن
ایچری باخیرام. بو چیلله خانالاردا اوز وئرن ناغیللاری دینلمه یه
چوخ هوسلی یم. دی گل کی، تامام چیلله خانالارین قاپیلاری
اوزومه قیفیللی دیر. داغین قارنیندا یئرلشمیش بو قاپینین دا اعلا
کنده کارلیقلاری وار. کلمه لر یاغ کیمی ذهنیمه سوزولدوکده
موبایلیمی نوت دفتری یئرینه قوللانیرام:

دؤرد اپیزود

میلادین اوْن بئشینجی یوز ایلی
هوشلو- باشلی، بیر توْپال دؤیوشچو
ترکینده چانتا
چانتا ایچینده یهودی پئیغمبرینین باجاق سومویو،
شوش دان سمرقنده دوْغرو
دؤردنالا آت چاپیر.
آت، دروازادا دایانیر
تورپاق اوزرینده نال ایزی
خوشبختلیک تورپاغین آلنینی دئشه رک
دوْم دؤرو قوتسال بیر بولاغ جوْشور...
و بیر صوفی
گوناهلاردان سیلکه له نیب
یئی دن دوغولماق اوچون

داغین قاریندا،
دۇل ائوی قازیر...

✱

میلادین اون دوققوزونجو یوز ایلی
خوجا دانیالین باجاق سومویو
روسلارین کابوسونا چئوریلیب،
گونو گوندن تورپاق آلتدا اوزون اوزون اوزانیر...
داغین دۇل ائوینه هوپموش چیلله خانا
قیرخ گوندن بیر دولور، بوئالیر...

✱

میلادین اییرمینجی یوز ایلی،
خوجا دانیالین روزگارلا یئلله نن توغ کؤلگه سینده
قوروموش بیر جئویز آغاجی
توپال تئیمورون ذکا ورثەسى دیر.
روس پاپاسی، ایکینجی الکسی
تعمید سوؤ چیلەیر جئویز آغاجینا
آغاج یارپاقلانیر
و داغین دۇل ائوینده بیر صوفی
چیلله سین بوراخیب،
قاپی دئشیندن دیشاری باخیر...
یاغیش دک چیلەنن سویا ایسلانماغی گلیر.

يىر، جاذىيە مەركىزى دىرسە،
گوناھسا جىۋىز دىيىل
ايسلانىب، يارپاقلانىب، مئىۋە وئىرىب، سىلكەلەنىب، يىرە
تۆكۈلسۈن.
صوفى يىنى دىن چىللەسىنە قايدىر...

✱

مىلادىن ايرىمى بىرىنچى يوز اىلى
حضرت شمسىن مزارى قىراغىندا،
اورتادوغودا دوغولموش بىر قادىن
جىۋىز آغاجى نىن كۆكۈندەكى گىزلى ھوش - باشا
و داغىن دۇل ائوينىن
قىفيلانمىش قايسىنا
حئىرتلە باخىر...

خوجا دانیال مزارینداکی جئویز آغاجی و تپه‌نین قارنیندا قازیلمیش چیلله‌خانا

خوجا دانیال مزاریندان میرزا اولوغ بیگ رصدخاناسینا
گئدیریک. بلدچی یول اوزو سمرقندین تیوی بیناسینی

گۆستریب، دئییر: «سمرقندین بئش و تاشکندین اییرمی بیر تی وی شبکه سی وار.»

اولوغ بیگین هئیکلی محوطه نین گیریشینده یئرله شیب. آرخاسیندا ایسه سماوی سمبوللار گۆزه چارپیر. همسفرلریمدن بیرسی گوله- گوله «دئییرلر بو آدام تئیمورون نوه سی دی. آما نئجه اینانماق اولار تئیمورون دانیشمند بیر نوه سی اولسون؟!»، دئییر. ائشیتدیییم سۆزه گولمه ییم گلیر. «یعنی تئیمورون نوه سی دانیشمند اولایلمز؟!»، سوروشورام. هسفریم گولمه یه سالیب، دئدی یی سۆزدن واز کئچیر.

پیلله لردن یوخاری قالخیریق. یوخاریدا هانسی سمته باخیرسان سمرقندی آیاغین آلتدا گۆرورسن. بلدچی میز سمرقندین اۆزل مکانلارینی گۆستریب، بیربه بیر ایضاح وئیر: «سمرقند بخارانین عکسینه، دوآر بیر شهردی. بخارا بیر

یئرده مرکزله شیب، قالیب. سمرقند ایسه بؤیوک بیر وسعتده منتشر اولوب. بو منتشر اولماغین سببی ده سو اولموشدور.

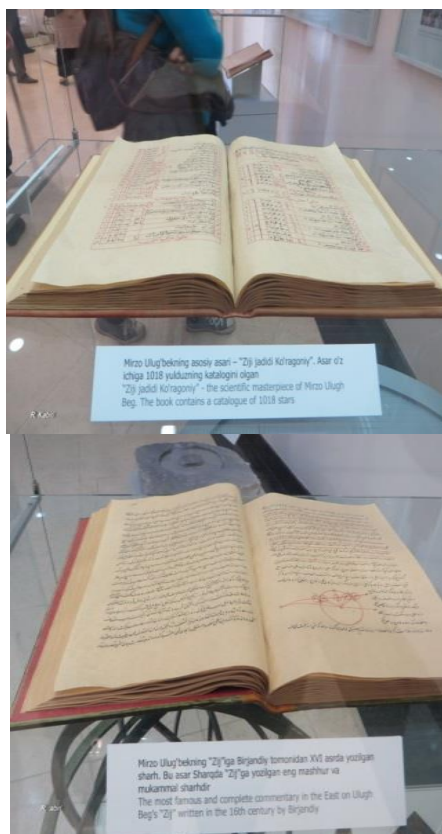
سمرقند، رصدخانا، اولوغ بېگىن ھىيكلى

سمرقند سۈيۈ بول بىر شەھرىدۇر. چىنگىز سمرقندە ھىجۇم ئايدىنە
سىيەب چاينىن قىياغىنى باغلايىپ، شەھرى ئىنىلمە زورۇندا قالدى. مىن
نەفرە ياخىن عىسگر مەچىدە پناھ تۇتۇر. چىنگىز مەچىدى اۇدا چكىر.
چىنگىزدىن سۇنرا سمرقند بىر قىر بۇيۇندا اۋلۇل شەھرىنە چىۋىرلىر.
تەيمۇر عىرصە يە گلەندىن سۇنرا اۋسكى شەھردىن بىر آزالى ئىنى بىر
شەھرى تەكىدىرىپ، آدىنى سمرقند قۇيۇپ، بۇ شەھرى اۋز پائىتختى
اىلان ئايدىر. ۱۹-جۇ عىرصە روسلار سمرقندى فتح ئايدىن سۇنرا
مىسلەنلارلا بىرگە ياشايدى بىلمەدىكىلەرنە گۇرە، شەھردىن قىراقدا ئىنى
بىنلار تەكىدىرىپ، آدى «روسلار شەھرى» اولۇر. سۇۋىتلىر ھاكىم

اولاندان سونرا شہرہ یثنی بیر بؤلوم ده آرتیریلیر. بو سببلره گؤره سمرقندین وسعتی چوخ بؤیوکدور.»

بلدچی آرتیریر: «تئیمورون، دؤرد اوغلو، هم ده نوهلری، نتیجهلری و نبیرهلری هامیسی جنگاور ایدیلر. اولوغ بیگین آتاسی شاهرخ، تئیمورون دؤردونجو اوغلو ایدی. تئیمورون نوهلرینین ایچینده یالینز اولوغ بیگ جنگاور اولمامیشدیر. او علم و دوشونجهیه کؤنول وئرن بیر حاکیم ایدی. اولوغ بیگین اصل آدی محمد ایمیش. آتاسی شاهرخ، ایرانین حاکیمی اولان زامان اوپسا سلطانیه شهرینده آنادان اولموشدور. اونو اوشاقایکن سمرقنده گتیریرلر. تئیمورون اولوموندن سونرا هرات شهری پایتخت اعلان اولوب، آتاسی شاهرخ سمرقندین والی لیبینی ۱۵ یاشلی اوغلونا تاپشیریر. اولوغ بیگ سمرقندی اورتا آسیانین علم مرکزینه چئویریب، اعلان ائدیر کی درس اوخویوب، علم اؤیرنمک بوتون مسلمان قادین و کیشی لره واجیب دیر. سمرقندین دین خادیملری بئله بیر امریه نی ائشیتجک اولوغ بیگدن ناراضی قالیرلار. «میللت علم اؤیرنسه بیزیم سؤزلریمیز اونلارین یانیندا اعتباردان دوشر»، دئییرلر. اولوغ بیگین ایکی اوغولو واردی: عبدالعزیز و عبداللطیف. سمرقندین اماملاری عبداللطیفه گیزلیجه وعده وئریرلر کی آتاسینی اؤلدورسه سمرقندین والی لیبینی اونا باغیشلا یا جاقلا ر.

عبداللطيف ۱۴۹۴-جو ميلادى ايلينده حج سفرى يولچولوغوندا
 آتاسىنى اۆلدۈرۈپ، سمرقندىن واليسى اولور. اوچ آى سونرا
 آتاسىنىن طرفدارلارى اونو اولوغ بيگ مدرسه سىنده (ريگستانداكى
 مدرسه ده) آسيرلار. او اوزدن اولوغ بيگىن جسدنى شهيذر
 ساياغى دك پالتارلارى ايله دفن ائديرلر. اولوغ سۆزو اولو و بۆيۈك
 آنلامىنداير. دئمك، اولوغ بيگ يعنى بۆيۈك بى، بۆيۈك والى.
 سمرقندىن تورپاغى يوشاقدير، داشلىق دئيىل. اولوغ بيگ
 ۱۴۲۹-جو ميلادى ايلينده ايندىكى اوستونده داياندىغىمىز داشلىق
 تپه نى تاپىپ، بورادا ۳۰ مئتر اوجالغىندا بير رصدخانا تىكدىرير.
 ۲۰ ايل عرضينده نجوم علمى حاقدان تديققات آپاراندا سونرا
 ۱۰۱۸ اولدوزو رصد ائله يير. رصدخاناندا علاوه سمرقندە اوچ
 مدرسه ده تىكدىرير. اونون نجوم علمينده آن اؤنملى اثرى ذيج
 اولوغ بيگ مشهوردور.»

سمرقند، رصدخانا، زیج اولوغ بیگ کیتابینین کوپیہ سی

بلدچی رصدخانانین اؤنوندہ کی قازیتیلار پراسسینده کشف
اولونان بؤلومه گؤره ایضاح وئریز: «۱۶-جی قرندک اورتا آسیادا
رصدخانا یوخ ایمیش. بو، اورتا آسیانین بیرینجی
رصدخاناسی دیر».

بلدچی آرتیریر: «اولوغ بیگی اۆلدورندن سونرا مجتهدلرین فتوالارینا گۆره رصدخانانی و بو علمی مرکزده اولان کیتابلاری یاندریب، کول ائله میشلر. علی قوشچی اولوغ بیگین شاگردی، اونون کیتابلارینی گۆتوروب، گیزلیجه آنادولویا آپاریر. ۱۷-جی قرنדה اونون کیتابلاری لاتین دیلینه چئوریلیب، علی قوشچی ایسه اولوغ بیگی اوروپادا علمی بیر شخصیت کیمی تانیتدیریر. روسلار سمرقنده حاکیم اولاندان سونرا اییرمنجی عصرین اوللرینده ویاتکین آدلی بیر آرکولوق رصدخانانی گۆرمک اوچون سمرقنده گلیر. لاکین او زامان رصدخانادان هئچ بیر ایز-توز قالمامیشدیر. هئچ کیم رصدخانانین هارادا اولدوغوندان بئله خبری یوخ ایدی. بیر گون ویاتکین سیاب بازاریندا بیر عطار دوکانیندان

اولوغ بیگ رصدخاناسینین ماکتی.
۱۵-جی عصرده بینا بو شکیلده یمیش

اولوغ بیگ رصد خاناسی، آرکولوژیک قازینتیلاردا کشف اولونان گونیا منتر (زاویه یاب)

اولدوزلازىن زاويەلرىنى اۆلچەمك اوچون گونیا مئتر (زاويە ياب)

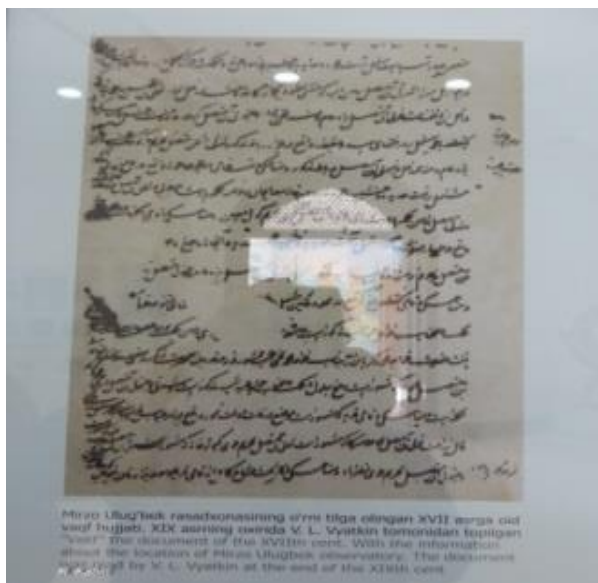
باھارات (ادويە) آلیرمیش. عطار ایسە باھاراتی عرب دیللی بیر کیتابدان جیریلیمیش واراغا بوکوب، اونا وئیر. قصادان ویاتکین عرب دیلینی دە بیلیرمیش. او، ائودە باھاراتی بوشالداندا گۆزو اونو احتفا ائدن کاغیذ پارچاسینا دوشور. دئمه اولوغ ییگ رصدخاناسینین ھارادا اولدوغو بو کاغیذ پارچاسیندا یازیلیمیشدی. کیتابین آدی *وقفنامە* ایدی. بو حادیشەنین آرديجا قازیتى ایشلری

باشلانغۇچ... ۋە نەھىت، ئىندىكى رەسەنخانا تاپىلىرى. سۈۋەت خۇكۈمىتى
دۈۋرۈندە بۇ مەكاندا اولوغ بېگىن آياق اوستە داىانمىش ھىكىلى
يۇنۇلور ۋە اوستەلىك، بىر موزە دە بىنا اولور.

استقلالدان سونرا اسلام كرېمۇۋ، اۋزبېكىستانىن جەمھۇر باشقانى
دئىير: اولوغ بېگ آياق اوستە دورماقدان يورولوب، اونو تخت
اوستە اىلشدىرەك گرەك. اۋسكى ھىكىل ئىرىنە اىندى گۇردويوز
ھىكىل يۇنۇلور. سۈۋەت رەژىمى تىكن موزە دە سۇكولوب، اونون
ئىرىنە ئىنى بىر موزە تىكىلىرى.»

اۋز- اۋزومە فىكىرلەشەرمىكى، شەرق كەچمىش عصرلەردە ھەقىقەتەن
عەجبۇياتلى ھادىئەلەر مەكانى اولمۇشەدۇر. يەھۇدى بىر پەنجەمبەرە
مەسلەمانلار نەزىر دىن بىر جەغرافىدا، بىللە ھەقىقى، آمما افسانەيە بىزەر
روايتلەر ھىچ دە غەرىمومەكون دىيىل.

جواد مەجابى آرتىرىر: «تەيمورى خۇكۈمىتى قان تۈكن بىر
خۇكۈمت اولدوغۇيلا بىرەر، دىنى بىر خۇكۈمت دىيىلدى. بونونلا
بىللە ھەنر ۋە علمە يىيە دوروردولار. بىزىم بوتون تەجەسمى
ھەنرلىمىزىن شاھەثرلەر مەغوللار ۋە تەيمورىلەر عصرىنە عايدىر ۋە
بۇ عصرە ھەنر انكىشەف ائەمىشەدەر.» دۇكتۇر مەجابى سۇزلىرىنىن
قۇۋەتەندە ھەفەزدن بىر شەئەر اوخويور: «عەب مى جەملە بگفتى،
ھەنرەش نىز بگۇ...»

سمرقند، رصدخانا موزه‌سی، باهارات (الدویه) بوکولموش کاغید

اولوغ بیگین شاگیردی، علی قوشچونون کیتابی

ویاتکین بین قازینتی لاریندا آلدہ اندیلن آسترونومی آلتلر
تاغدان آسیلان ۱۵ جی عصر دن قالمیش بیر اوسطورلاب

Qozizoda Rumiy imzosi bilan balxik talaba Shamsuddin Muhammad nomiga 838/1435-yilda berilgan shahodatnoma. Sanad deb ataluvchi bunday shahodatnoma Mirzo Ulug'bek madrasasida o'qigan fanlarni to'la o'zlashtirgan talib ilmlarga berilgan.
In Mirzo Ulug' Begh madrasah, students who fully comprehended subjects according to the madrasah curriculum, i.e. attestat. The attestat awarded to the student from Balikh

قاضی زاده‌ی رومی نین کیتابی، اولوغ بیگ رصدخاناسی

قاضى زاده ى رومى (صلاح الدین موسى پاشا، رياضياتچى و ستاره شوناس)، اولوغ بيگ و بير نئچه عالملة برابر بو رصدخانادا تدقيقات آپاران عالم لردن بيرى ايدى. قاضى زاده اولوغ بيگين اوستادى ساييليرميش.

آرتيرمالى يام كى، اولوغ بيگين آناسى گوهرشاد، ايرانين مشهد (مشهدالرضا) شهرينده گوهر شاد مچيدىنى تيكديرميشدى. بو مچيد معمارلىق باخيميندان تئيمورى دؤورونون شاه اثرلريندن ساييلير.

اولوغ بيگ رصدخاناسيندا گؤردوكلريميز بيزيم كيچيك قوروپو ماراقلانديرىپ، دؤوقه گتيرىپ. سمرقندىن كاغيذ كرخاناسينا چاتانادك بوتون سؤز- صؤحبتلر اولوغ بيگ و رصدخانايا گؤره دير. بلدچى ماشيندان يثره ائىمه دن اؤنجه دئير: «بو كاغيذ كرخاناسى ۸-جى ميلادى ايليندن قالمىش بير كرخانادير. استقلالدان سونرا بينا مرمت اولوب، آما كاغيذين دوزه لىنمەسى عىناً او زمانداكى كيمي دير.»

كاغيذ كرخاناسينا آياق قويوب، دؤم دؤرو سويون ايچينده أسكى بير دهيرمانى گؤردوكدە، اؤزومو تاريخين قاتلاريندا حيسّ ائديرم. بو گور آخيملى چايين ايچينده كى أسكى دهيرماندا زامان مادى بير نسنه كيمي اؤزونو نومايىشه قويوب. روزگارين

دهیرمانی ساچما دهن سالسا دا پوپکله برابر اوشاق کیمی
 دهیرمانا ساری دوْ گۆتوروروک. سفر اینسانی پیشیرر، دئییلر. آما
 من ایسه بو آن گۆردوکلریمه دایاناراق سفره چیخدیغیمدان نه قدر
 ممنون قالا بیلدیییمی هله دیلیمه گتیره بیلیمرم. دهیرمانین فیرلانان
 پرهلریله برابر بیر فیکیر ذهنیمده فیرلانیر: «آن... آن... آن...» زامانین
 آخیمیندا «آن»لاری یاشاماق! گونلر بو دهیرمانین باشیندا
 اوتوروب، اونون پرهلری فیرلاندیقجا من ده یاشادیغیم و
 یاشامادیغیم «آن»لاری دوشونه بیلیرم.

بلدچی کاغیزین ستنی شکیلده عمله گلمه مرحله لرینی بیزه
 گۆستریمک ایسته ییر. دهیرمانی دوردوغو یئرینده بوراخیب،
 قورپوموزون اؤیه لرلیله برابر بلدچی نین آرخاسیجا گئدیریک.

بیرینجی مرحله ده توت آغاجلارینین بوداقلاری سودا
ایسلاناندان سونرا اونلارین قابیقلارینی سوئورلار. قابیق سوئان
قیزجیغازاۋز اۋلکه مده کی / ایش / اوشاقلاری نی منه خاطرلادیر.
آمما بلدچی نین کاغیز باره ده دانیشدیغینی کسیب، ایش اوشاقلاری
حاقدان سوروشماغی دوغرو بیلیمیرم. قیزجیغازین سیماسی ندنسه
منی کدرلندیریر. گلیب- گئدن تورستلرین اۋنونده ایتی پیچاقلا
قابیق سوئما خوش بیر حیسن - آن آزی منیم اوچون - یارادا
بیلیمیر.

ایکینجی مرحله ده سویولموش قابیقلار اوجاق اوسته قاینایان قازانلارین ایچینده ۵ الی ۷ ساعات سوره سینده، یومشانینجا قایناییرلار. یومشالیب موم کیمی اولاندا قازانلاردان چیخاریرلار.

قابىق اۋز رنگىنى سويىا وئىرىز. بئىلەلىكلە ھەم طىبعى بىر رەڭ ئالە
گلېر، ھەم دە قابىقلار اوچونجو مەرحلەيە ھازىرلانغانلار.
قەيىد ئاتمەلىم كى، ساغداكى شەكىلى ھەم سەفرىم ئالەھە خانىم
رەئىس دانادان بۇرچ ئالمىشام.

اوچونجو مەرحلە مەنەم رۇھومۇ دىرىلدن سۇ دەيىرمانىيا باغلىدىر.
دەيىرمانىن پەرەلىرى فېرلاندىقجا لۇمۇلار (اھرمۇلار) ايشە دوشۇب،
يۇمشالمىش قابىقلار دۇردونجو مەرحلەيە ھازىرلانغانلار.

پرەلر فیرلاندىقجا ایچرىده لۇمون بیر باشى یوشالمیش قابىقلاری دۇیور. ۱۰-۱۲ ساعات سوره سینده قابىقلار بیرباشا دۇیولندن سونرا موم دك یوشالیب سونرا خمیر کیمی اولور. بو وضعیتی گۇرجک اوشاق چاغلاریمدا گۇردویوم ایکی نسنه یادیما دوشور: بیر دیبک داشی، بیر ده هونگ-دسته. بوغدادان یارما آلدە ائتمک اوچون ایسلانمیش بوغدانى دیبکده دۇیوب، سونرا آل دهیرمانیندا دارتاردیلار. چوخ اوزاغا گئتمه ییم. ئنچه ایل اؤنجه من اوزوم ده بیر چوخ شئی لری هونگده دۇیردیم. آما آپارتمان نشینلیک بئله نسنه لرین قوللاندىغینا مانع اولور. آتام ائویندن جئھیز گتیردییم هونگ-دسته هله ده آپارتمانین آبناریندا توز یئیر.

دۇردونجو مرحلەدە خميرلشميش قابىقلارى بىر كىچىك
 خوۋۇزدا سويون ايچىنە تۆكۈپ، بىر مدت قالدىقدان سونرا اونو
 قابىللار بىر ايچىنە تۆكۈرلەر. خمير بىر سوزولدىن سونرا
 قابىلانمىش خمير پامبىق جىنسىدىن اولان بىر پارچان بىر اوستونە
 قايتارىلار. لاي بالاي بىر قابىل كاغىز خميرى، بىر وراق پارچا

اونون اوستونده... بئله لیکله کاغیدلارین سایى ۵۰-یه چاتینجا
آیری مرحله باشلانیر.

بئشینجی مرحله ده لای بالای دوزولموش خمیرلری داشلا ییب
بو تئولوکله سویو آلینیر. خمیرلر ایکی تاختا واراغین آراسیندا
یئرله شیب، اوستونه بئوک بیر داش قویولور. بو صحنه نی
گورجک گئنه بعضی آنیلارا قایدیرام. منجه بیر چوخ اینسان
یاشادیغی سوره ده، منیم کیمی ایکی داش آراسیندا قالمیش حیس لر
یاشاییب، سیخیلیب، سینسیییب، سارسیلیب... آما بو
سارسیدجی دوروملارا رغماً اوزنو بونلاردان قورتارماغا
چالیشیب و نهایت، هامیسی دا اولماسا بئله، بیر چوخو قورتولوشا

نائل اولموشلار. نه یاخچی کی اینساندا فی نفسه اولاراق بئله بیر
قابلیت وار دئییه، دوشونورم.
بو شکیلی ده قاباقکی کیمی الاله خانیم رئیس دانانین چکدییی
شکیللریندن بوج آلمیشام.

آلتینچی مرحله ده داشی تاختالارین اوزریندن گۆتوروب،
داشلاشمیش و فورمالاشمیش کاغیدلاری لای بالای بیر- بیریندن
آییراندان سونرا بیر مدت آل دهیمه دن اونلارین قوروماغینا مجال
وئرلییر. یای فصلینین ایستی گونلرینده کاغیدلارین قوروماسی
اوچون ایکی ساعات یئترلی اولور.

ینددینجی مرحلہ ده، کاغیدلار قورویاندان سونرا شکیلده
گوروندویو کیمی اؤزل بیر نسنه ایله (بلدچی نین دئدیینه گوره بو
نسنه اینک بویونوزوندان اولمالی) کاغیدلاری بیربه بیر زومباتالاییب،
صیقل وئریلیب، سهمانلاییرلار.

بو مرحله لری گوردویومدن سونرا ایندی کاغیدین هر بیر
واراغینین دهیرینی داها آرتیق بیلیرم. هر بیر کاغید واراغی طبیعتین
بیر پارچاسینین آلدن گئتمه سیله ییزیم آلمیزه گلیب چاتیر. دئمک،
طبیعتین جانلی آغاجلارینین قول- بوداقلاری سینیب، دریسی
سویولوب، باشیندان ماجرالار سوووشاندان سونرا آلمیزده کی
کاغیدا چئوریلیر. اوشاقلاریمیز طبیعت بیزه بخش ائتدی
نعمت لرین قدرینی بیلیم، اونلاری یاخشی قوروماق اوچون بلکه

گلەجکدە بو کرخانادا گۆردوکلریمی بیر اوشاق کیتابی کیمی حاضیرلادیم.

کرخانین ساتیش مرکزی دە وار. قوروپوموزون رسام خانیملاری بو کاغیذلاری رساملیغا مناسب گۆرورلر. هئچ واخت تصوور ائتمزدیم کی بیر وراق کاغیذ بو قدر باهالی اولسون. یازی دفتری بویوندا بیر وراق کاغیذ ۲ دولار باهاسینا قورتولور. کاغیذلارین اندازهلری بۆیودوکجه طبیعی کی، قیمتلری ده یوکسهلیر. شوبهه سیز، بو کاغیذلارین باهالی اولماغینین سببی اونلارین چتین لیکله عمله گلدیییندن آسیلی دیر.

من رسام دئیلم، امما رساملاری و رسمیلری سئویرم! همین کاغیذلاردان بیر نئچه وراق تبریزده یاشایان رسام دوستلاریما پای آلیرام. قوروپ اویه لرینین باشلاری آلیش - وئریشه قیزیشدیقدا، منسه کرخانانین حیطینه چیخیرام. بینانین آرخا طرفیندن یئمک اییسی گلیر. بویلا نیب باخیرام. اودونلا قالانمیش بیر اوجاغین اوستونده ایکی یئنی یئتمه قیز یئمک پیشیرمه یه مشغولدولار. اونلارلا تورکجه - فارسجا دانیشیرام. تورکجه نی یاخچی باشا دوشورلر. مندن واییر و تئلگرام عنوانیمی سوروشورلار. اودون اوجاغی اوستونده، او توستو دومان ایچینده یئمک پیشیرن قیزلارین آللرینده سامسونگ موبایل لارینی گۆردوکه

تعجباً نہ یرم۔ قلوبالاشما، اوجاق اوستہ کی دومان کیمی دویانین
 هر یئرینه چؤکوب و هئچ بیر بور- بوجاغی بوش بوراخماییب.
 یئنی تکنولوژیک اینسترومنتلر (وسیلهلر) دویانی حقیقتاً بیر
 کنده چئویرمیش. زامان- مکان مدت لر اؤنجه سقوط ائتمیش.
 تکنولوژی اؤزبکیستان میلیتی نین عنعنه وی یاشام طرز لر یله برابر
 آستا- آستا اؤز حضورونو اعلام ائتمیش. تاشکندده غرب
 سمبوللاری هر یئرده گؤزه چارپیردی. بئله کی گئدیر، سمرقند
 خیوانلاریندا یئرلی پالتارلار گئیمیش اینسانلار گؤرونسه لر ده
 گئج- تئز او پالتارلاری سوینوب موزه لره تاپشیراجاقلار.

قیزلاردان بیر آز آرالی آیری بیر دهیرمانین پرهلری فیرلانیر. پرهلره جوشلانمیش مشقهلهر سو ایله دولوب، هر دؤور فیرلاندىقجا سویو حووضچایا بوشالدىر. بو منظره ده دالیب، قالیرام. مشقهلهرین دولماغی ظاهرده چایین ایچینده نارین بیر تلاطوما سبب اولسا دا نهایت، هئچ بیر تأثیر بوراخمیر. دؤل-بوشال دنیا کیمی عثیناً.

بینانین اؤنونده کی دهیرمان داها آرتیق روحومو دیریلدىر. قایدیب بیر داش اوستونده اوتورورام. ماشین یوللانیجنا دهیرمانا باخیرام. پرهلره سو، هر بیرى اؤز ایشینده دیر. سو اؤز یولوندا آخیر. پرهلر ایسه سویون آخیمینی کسیر. باخدیقجا لذت آلیرام.

کاغذ کرخاناسیندان چیخیب شاہِ زندہ مجموعہ سینه گندیریک. بو مجموعہ نین آد شأن نزولو اسلام پیغمبرینن عمی نوه سی قثم بن العباس بن عبدالمطلب، ابن عم النبی نین مزاری اولدوغونا قاییدیر. دئمک، ۸-جی عصرده عرب لر اورتا آسیایا هجوم ائدنده سمرقند جاماعاتی زردوشت دینینده یدیلر. عرب لر هجوم گتیرندن سونرا اسلام دینینی قبول ائتمیشلر. اؤزبکیستاندا بئله بیر اینام وار کی، قثم بن عباس قتله یئتیشندن سونرا، اؤز کسيلمیش باشینی قولتوغونا ووروب، ایندی دفن اولدوغو مکاندا بیر قویو ایچینه گیریب و اورادا غیب اولور. بو سببدن اونا شاہِ زندہ (دیری شاه) دئییلیر. امیرتئیمور حؤکومه چاتاندان سونرا او مکاندا شاهِ زندہ نین مقبره سینی تیکدیریر. تئیموری دؤولتیندن اؤنجه بو مکاندا بیر نئچه بینا وارمیش، آما بو دؤوروده کی معمارلیقلار مجموعہ یه اعتبار باغیشلامیش. شاهِ زندہ مجموعہ سینه اورتا آسیانین میرواریسی دئییلیر. مجموعہ بینالارینین بیر چوخو ۱۵-جی الی ۱۷-جی عصرده ایرانلی معمارلارین الی بله تیکيلمیشدیر.

پیلله لردن یوخاری قالخیب، داریسقال بیر کئچیده چاتیریق. کئچیدین هر ایکی طرفی ماوی رنگده دیر. یئر ایله گؤی آراسیندا بوش فضا چوخ یئرده بئله ماوی گؤرونور. تای سیز

کاشیکارلیقلارلا فیروزہ رنگلی گونبذر گوئیہ دوغرو یۈنہ لیلر.
 باخاندا کیریخ قالیرسان کی، گۈرہ سن هانسی کاشی کارلیغا باخیب،
 هانسیندان واز کۈچہ سن. بورادا کاشی کارلیق هنری او قدر
 چۈشیدلی دیر کی لذت، لذتہ قاریشیر. بیر بینانین کاشی کارلیق
 هنریندن لذت آلیب، ایکی آدیم کۈچمہ میس، یئی بیر لذتہ
 دالیرسان. بو مجموعه ده توپلاشمیش هنردن نه قدر دانیشسان بئلہ،
 آنجاق چکدیین لذتی آیریسینا چاتدیرماقدا عاجیز قالیرسان.

شاه زندہ مجموعه سیندن بیر بینا

شاہ زندہ نین مقبرہ سینین ناماز خاناسی و تاقچا داکی نذیر پولاری

شاہ زندہ نین مزاری بو قاپنین آرخاسیندا یئرلہ شیر. منہ ائله
گلیر کی بو اؤلکده هنر اؤزلیکجه دین خدمتینده دیر.
دیقتیمی چکن مسئله بودور کی، شاہ زندہ نین مزار بیناسی، آیری
مزارلارلا مقایسه ده آن ساده و تزیناتی آز اولان بیر بینادیر.

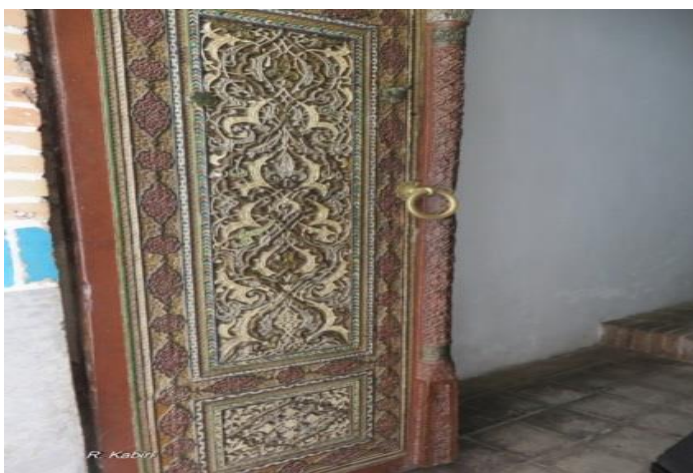
زیارتچی لر گلیب بو محرابا بنزر نامازخانادا ناماز قیلیب، دوعا
ائدیرلر. آما تکنولوژی اینسانین روحونو حتی معنوی بیر فسادا
دا تسخیر ائله‌ییر.

بینانین ایچ مفرنس کارلیغی
شاه زنده مقبره‌سینه گلن زیارتچی لردن بیر قادین سنلفی شکیل چکیر

مقبره نین ایچینده ۱۱-جی قرنلن قالمیش کنده کاری اولونموش بیر ستون

شاه زنده مجموعه‌سپینده میثلی تاپیلمايان بیر قاپی، گیریش قاپیسی و قاپینین اوستونده
فیل عاجیندان تزئینات

بو قاپینین کناریندا تانیتیم بیر تابلودا یازیلیب: ۱۴۰۴ الی
۱۴۰۵-جی میلادی ایلینده /وستا یوسف شیرازی آدلی بیر شخص
بو قاپینی کنده‌کارلیق و فیل عاجی ایله تزئین ائله‌میش. قاپینین
گۆزللیییندن دویماق اولمور. منجه اینسانین هنری اؤزوندن داها
گۆزلدیر..!

اولوغ بېگین اوستادی، قاضی زاده‌ی رومی‌نین مقبره‌سی

گوئی ایله گونبذرین هم‌نوالیق رنگی اینسانین روحونون
تئل‌لرینی تیتیره‌دیر. یالنیز ذهنی لذت دئییل، گئت- گئده بو
هم‌نوالیغا مفتون اولورسان.

امیرتئیمورون باجیبسی شیرین یکانین مزار بیناسیندا محتشم بیر کاشی کارلیق

شاه زنده مجموعه‌سینده محتشم کاشی کارلیقلار

عظمت دولو گۈزلیک مجموعه‌سیندن دویمازدان، ماشینا ساری دۋنوب، ناھار یئمک اوچون بیر رستورانا گئدیریک. شاه زنده مجموعه‌سینین تای سیز گۈزلیکلریندن علاوه سمرقندین هر بوجاغیندا فیروزه رنگلی گونبذر، ماوی کاشی‌لار، گۈزلیمی نوازش ائدیر. سمرقندده تاریخ ایله جغرافیائی اۋزلجه‌سینه بیر-بیرینه هۋرولموش گۈرورسن. بو جغرافیادا تاریخ ایله آدیملادیغیم اوچون اۋزومدن چوخ ممنون قالیرام.

بو یاشیما قدر گۈزلیریم بیر یئرده و بیر آندا بیر بو قدر معمارلیق هنرینین گۈزلیییندن پای آلمامیشدیر. گۈردویوم بینالار بوی، ائن، حجم و هر هانسيسا بیر سمت و زاویه‌دن آنالیز اولورسا اولسون،

آنجاۋ اونلارنى ھىز - خىسۇسىيە مەمەرىلىق ھىزى - دۇنۇ گىمىش
تارىخ سىل عاۋىل و شوعورون تەمەلى گۇرمەك اولار. تىمورىلر
عەسىرى نىچە يۇنلو و ضەدىتلى بىر عەسەردىر. او عەسىرىن
دوامچىسى تانىمىش سەرقەندە ھە كاشى بىر شەير، ھە كرىچ بىر
سەنەتكارىن بارماق ايزى و ھە ناخىشلى قاپى بىر خۇكايەدىر.

ھاوا توتقۇندۇر. /ئەدىت پىافىن سىسىنى پوپكىن موبايلىدىن
ئىشىدىرم. بىر قاراقوش زەنىمە قاناد چالەر. گۇروم ھانسى فىروزە
گۇنەزە قونجاۋ. آمما دىئەسەن آوارا - سەرگەدان قالىپ. پىاف
پارىسىن دۇغما قاراقوشو اولسا دا، آنجاۋ بو آن مەنە ئالە گىلەر كى
سەرقەندىن ماوى كاشىلارى فىروزە گۇنەزلىرىن سەمسىندا
داشلاشەپ، دۇنور. ايندىسە يالنىز و يالنىز شەش مەقام موسىقىسىنى
دەف و تەنبور سەسىيە دىنە مەيىم گىلەر. موبايلىن سەسى كىسلىر.
اۋگى قاراقوش زەنىمدەن اوچوب گۇدىر. پوپكە سە بارماق بۇيو
بىر دەفترە نوت يازىر. بلكە دە شەير يازىر. مەن ايسە
خىيال بازىلىغىمدايم. سەرقەند ايشىلدايم. او اۋز گۇزلىيىنە
واقفەدىر. آمما بونۇلا بۇلە ھىچ كىمەسە يە فەخر سەتمەر. سەرقەند
تورپاقلا گۇيو رەنگ واسىطەسىلە بارىشىدىرىپ. ھەز، يۇرلە گۇيو
بىر - بىرىنە ھۇروب.

بی بی خانیم مچیدی

ناهار یئیندن سونرا امیرتئیمورون ائشی بی بی خانیم آدینا
تیکیلیمیش مچیده گئدیریک. بینانین اؤنونده مرمر داشیندان
یونولموش بؤیوک بیر رحلی قرآن وار.
قاش قارالیب. سمرقندین تئاتر سالونلارینین بیرینده
فولکلوریک رقص لر اجرا اولونور. بلدچی بوگون آخشام ساعات
آلتی اجرا سینی بوتؤولوکلہ بیزیم قوروپ اوچون رئزو ائله ییب.
بیزیم قوروپ اوچون اؤزل اجرا اولاجاق. منه چوخ عجیبه گلیر.
ترجیحیم بو ایدی کی اؤزبک تاماشاچی لاریلا بیرلیکده بو سالوندا
ایله شیب، تاماشا ائدردیم.

نہ ایسہ...

اۋزبکیستانین فولکلوریک رقصلری

تاماشادان سونرا ھۆتله دۇنوروك. بیر ساعات استراحتدن
سونرا قوروپ اۋیهلری ھۆتلین رستورانینا توپلاشیپ، یونگول بیر
یئمکدن سونرا جواد مجابی «جهان ایرانی» نظریه سیندن صۇحبت

آچیر. جهان ایرانی شهریار عدل آدلی بیر آراشدیریجی و آرکولوقون نظریه‌سی‌دیر. مجابی‌نین آچیقلاماسینا گۆره جهان ایرانی دئدییین دنیا، کولتورل بیر دونیادیر. «جهان ایرانی» سیاسی سرحدلر اوزره قورولماییب و بو نظریه اساسیندا ایران جغرافیاسی مرکز کیمی تانینمیر. دونیانین هر هانسی بیر نۇقطه‌سینده ایران کولتورونون ایزی-توزو وارسا، دئمک بو چرچیوه‌ده یئرله‌شیر. بو ایزی دونیانین بیر چوخ یئرلرینده موسیقی، نقاشی، معماری، باغ آرایى و آیری هنرلرده اختاریب تاپماق اولار. او جمله‌دن نقاشی هنرینده مانوی سبکینین تأثیری چین مینیاتوروندا، یا ایرانی موسیقیسینین تأثیری عرب موسیقیسینده، و ایرانی باغ آرایى هنری دونیانین بیر چوخ یئرینده تأثیر قویموشدور. *الآغانى* عرب موسیقی و شعر تاریخینه عاید اؤز یازدیغی کیتابیندا ایرانی موسیقیسینین تأثیرینی وورغولامیشدیر. مجابی‌نین صۇحبت‌لری سیدجواد طباطبایی‌نین *ایران‌شهری و دؤولت* - مکت نظریه‌سینی یادیم سالارکن، بیر سوآل ذهنیمده جانلانیر: «جهان ایرانی» آدلی کولتورل بیر دونیانی هانسی عنصرلر و اولچولر معین ائدیر دئی، سوروشورام. جواد مجابی بیر نئچه عنصرله برابر اؤزلیکله دیل، کولتور، اینام، یاشایش طرزى، فولکلور، هنر و ادبیاتدان آد آپاریر. ایران جغرافیاسیندا یاشایان غیرفارس دیل و کولتوره صاحب

اولان جمعيتلردن سوروشورام. او دئير ايراندا ياشايان قوميتلر ده بو «جهان ايرانى» دايره سينده يئرله شيرلر. شهر يار عدلين نظريه سى طباطبايى نين ايرانشهرى نظريه سيندن بير آز فرقلى گورونور. بو نظريه ده هئچ بير اولكه و دؤولت محور ساييلمير. بو سفرنامه ده شهر يار عدل و طباطبايى نين نظريه سينه گوره تارتيشمانى يئرلى گورمورم.

قатар؛ شیطان آراباسی

هفته‌نین دۇدونجو گونو، سحر چاغی ھۇتئل اوتاقلاریمیزی تحویل وئریب، واغزالا گئتمزدن اوّل سوروجو ماشینی امام محمد بخاری مزارینا ساری سورور. مزارین قاپیسیندا چانتالاریمیزی آختاریرلار.

امام بخارینین مزار حیطی بۇیوک بیر باغ کیمی گزمه‌لی و صفالی‌دیر. پاییزین سون آیی اولماغینا باخمایاراق بوردا هر طرفده یاشیللیق گۆرونور.

بلدچی بیر معلمیم کیمی امام‌بخاریدان دانیشر:

«امام بخاری ھجرتین ایکینجی ایلینده، میلادین ۹-جو یوز ایلینده بخارادا دونیا یا گۆز آچمیش. چوخ کیچیک بیر اوشاق‌ایکن آتاسی دونیادان گئدیر. آناسی اونو مدرسه‌یه گۆنده‌ریر. آما او ایسه ناخوشلوق اوزوندن کۆر اولور. آناسی هر گون ناماز اوسته دوعا ائدیپ، اونون شفاسینی آلاھدان ایسته‌یرمیش. بیر گون آناسینی نامازدان سونرا یوخو توتور. یوخودا ابراهیم پیغمبر اوغلونون شفا تاپدیغینی اونا خبر وئیر. آییلاندا اوغلونون گۆزلری گۆرورموش...»

بلدچى نىن سۆزلىرى آراسىندا قورۇپ اۆيەلر نىن ھەر بىرى امام بخارى نىن ھانسىسا ناخوشلوقدان كور اولدوغونو تخمىن وورورلار. بىرى قىزدىرما دان، بىرىسى چىچك دان، منسە قىزىلجا وىروسى دا كور ائللر، دئىيرم.

بلدچى ايسە بىزىم آنلامسىز بىخىمىزدن باش تاپمايىب، سۆزونون آردىنى توتور: «امام بخارى نىن آناسى اونو قارداشلا بىرلىكدە حج سفرىنە آپارىر. اويسا مگەدە قالماغا قرار وئرىب، آناسىلە قارداشى بخارايىا دۇنورلر. امام بخارى مگەدە تحصيل آلماقلا برابر حديث يىغماغا باشلايىر. ائشيتىدىى حديثلر نىن بوتون روايتلر نىن توپلايىر. بو ايشىلە آسىلى بغداد، مرو، بلخ، نىشابور و بىر نئچە شھرە سفر ائدىب، ائشيتىدىى حديثلر نىن فرقلى روايتلر نىن جمع لشدىرر. امام بخارى نىن اۆزلىكلىرى نىن بىرى اونون چوخ گوجلۇ حافظەسى ايمىش. ۷۰۰ مىن حديثى ازبردن بىلىر مىش. سونوندا، توپلادىغى حديثلردن ۷۱۰۰ حديثى صحيح بىلىب و صحيح بخارى آدلى كىتابدا ثبت و ضبط ائدىر. بغداد عالملىرى امام بخارى نى امتحانا چىكمك قىدىلە ۱۰۰ حديثى دەيىشدىرىب، اون نفر طلبە واسىطەسىلە اونلارى امام بخارى ە گۇندەرىلر. او ايسە طلبەلر نى سۆزلىرى باشا چاتاندان سونرا ۱۰۰ حديثىن دوغرو روايتلر نى بىرەبىر سۆيلىەيىر.

او نہایت، اۆز دوغما شہرینہ دۇنور. بخارا جمعیتی علم اۆیرنمک اوچون اونون محضرینہ اوز گتیریرلر. بخارا حاکیمی امام بخاری یە سۆز گۆندەریب، ایستەبیر کی اونون ائولادلارینا درس وئرمک اوچون والی نین ائوینہ گئتسین. امام بخاری جواہیندا دئییر: علم اۆیرەنن گلیب عالیمین اؤنوندە تعظیم ائدیب، اۆیرنمەیی تمنا ائدر. من بخارا جمعیتینی بوراخیب سنین ایکی ائولادیوا درس وئرمک اوچون والی لیہ گلە بیلەرم. او اوزدن والی امام بخارینی شہردن ائشیہ سالیر. او ایسە سمرقندە گلیر. بیر ہفتە سونرا بخارا جمعیتی والینی بیر ائششک اوستە میندیریب، کوچەبەکوچە گزدیرەرک اوزونہ توپوروب، اونو شہردن ائشیہ سالیرار.»

بلدچی دانیشارکن اۆز-اۆزومە دوشونورم: «اگر من اورتا آسیادا دونیا یا گلەسەیدییم ایندی ہانسی دوشونجە و اینام صاحبیی ایدییم؟.. نہ بیلیم!.. بلکہ دە اورتا آسیانین مقدس ناغیللارینی توپلایان بیر قادین!..»

بلدچی ہلە دە امام بخارینین کراماتیندان دانیشیر: «امام بخاری دونیادان گئنددن اوچ گون سونرا اونون قبریندن نور قالخیر. اونون قبری اوستە بیر مقبرە تیکیرلر. چنگیز خان سمرقندی غارت ائندە اونون دا مقبرەسى ویران اولور. آنجاق استقلالدان سونرا ۱۹۹۷-جی ایلدە اسلام کریمو، اۆزبکیستانین پرنزیدئنتیندن امر گلیر کی

امام بخارى اورتا آسيانىن بىرىنچى دىنىي عالمى دىر، اونون مزارى
 اوستە بىر مقبرە تىكىلسىن!

بو نىچە گوندە گۇروب- ائىتتىدىكلرىم اساسدا اۈز- اۈزومدىن
 سۈرۈشورام «گۇرەسن اۈزبكىستانىن پرىزىدنتىنى امىرتىمور
 ذكاسىنىن دوامچىسى سايماق اولارمى..؟!». سوۋىت خۇكومىتىندىن
 سونرا بو جەمھور باشقانى اۈزبكىستان مىللىتىنىن بوش دامارىنى
 ياخچى تاپىپ، اينانجلارنى ياخچى باشا دوشوب و ان آزى دىنى
 مكانلارنى مرمت ائتمەكلە بىر اوخ ايلە ايكى نىشان توتوب.
 بىرىنچىسى، مىللىتىن اينانجلارنى خۇرمتلە ياناشىپ، ايكىنچىسى
 ايسە، غربى تورىستلرىن آياغىنى بو اۈلكەيە آچىپ. شرق
 بۇلگەسى، غرب اوچون اوخونولمايش بىر تارىخ دىر.

امام بخارىنىن مزارىنا دالېرام. بو اۈلكەنىن ھەر مقدس بىر مكانىنا
 عايد، ان آزى بىر افسانەوى رىوايت سۈيەنىلىر. *آندەرە يولسىن*
 سادە رىوايتلار نظرىيەسىنىن دۇققوز بۇلوموندىن بىرىسى مقدس
 افسانەلردىر. ايران آذربايجانىندا بىر چوخ فولكلورىك ناغىل
 توپلانىپ. *آمما من بىلەنى بو ناغىللار دستەبندلىك اولمايىپ ھلە.*
 قرآن ناغىللارىندىن علاوه، مقدس ناغىل ژانىرى آدىندا ناغىل
 توپلوسو نە ائىشىدىپ، نە دە گۇرموشم. اولموش اولسا دا، ان آزى،
 منىم خبرىم يوخ.

امام بخارینین مزاری

مزارین ماوی کاشی لاری و گومبذین رنگی له گویون رنگینه دالیب، قالمیشام. بلدچی مزارین کنارینداکی مرمر سوتونلاری گؤستریب دئییر: «بو مرمرلر ایران‌دان گلیب. کئچن ایل امر گلدی کی، اون گونون ایچینده اُسکی سوتونلار مرمر سوتونلارلا ده‌یشیلسین.»

بیرلیکده مزارین کنارینداکی موزه بیناسینا گئدیریک. بلدچی موزه‌ده‌کی خطی کیتابلاردان علاوه دیواردا بؤیوک بیر چرچیوه ایچینده آیه یازیلیمیش بیر قارا مخمر پارچانی گؤستریب دئییر: «بو

کعبہ پوشی اسلام کریموۋ ۱۹۹۲-جی ایلده حج سفریندن
گتیرمیش.»

بو قارا کعبه پوش خوجا دانیال مزارینین اوستونده آیه
یازیلیمیش یاشیل مخمر پارچانی یادیماسالیر. بیر داها اسلام
کریموۋ امیرتئیمور ذکاسیندان ارث آپاریب دئی، دوشونورم.

اسلام کریموۋون حج سفریندن اۆزبکیستانا گتیردییی کعبه پوش

امام بخارینین مزاریندان چیخیریق. سوروجو ماشینى سمرقند
واغزالینا ساری سورور. هله بیر ساعاتدان آرتیق قاطرین گئدیشینه
قالیر. بلدچی بیزی واغزالین یاخینلیغینداکی بازارا آپاریر. یول
اوچون میوه و گۆزوموزو توتان یئمەلى لردن آلیریق. هر دؤنه
بازاردا اۆزبکیستانا عاید اؤزل بیر شئ کشف ائدیریک. بو دؤنه

پوپک ایله برابر قوۋون (تبریز دئییمی قوهون) سبدینی کشف
اندیریک.

سمرقندین چارشی بازارلاریندان بیرسی. قوۋون سبدی

بازاردان چیخیب، واغزالا دوغرو پيادا يولدا گئدرکن خياوان
قیراغیندا بیر پینه‌چی موبایلینی چرخین دسته‌سینه یئرلشدیرمیش
گۆرونجه اذن آلب، شکیل چکیرم. اۆزبکیستاندا دا بیر چوخ
اۆلکه‌لر کیمی موبایل جاماعاتین ضروری اشیالارینا چئوریلیب.

منہ اٹلہ گلیر کی ضرورت باخیمیندان موبایل دیش چورنکھسی
و بیر چوخ اؤزل اشیانی بٹلہ قاباقلایب. گویا کی بوندان بٹلہ
موبایلسیز جاماعتین امری آشا بیلمز..!

خیواون قیراغینداکی بیر پینہچی

واغزالین حیطینده بلدیه ایشچی لری حیطی سوپورورلر.
ایشچی لرین هامیسینین خانیم اولدوغونون ندینی بلدچیدن
سوروشورام. باکی دا دا بلدیه ایشچی لرینین خانیم اولدوغونو
گؤرموشم. «بورادا آنجاق زور ایشلر ارککلرین بوینونادیر. حتی
اَکین ایشلری ده خانیم لارین ایشی دیر. اؤزبکیستاندا ۴ میلیون تون
پَختہ (پامبیک) آلہ گلیر. بو محصولو اَکیب، توپلاماغین هامیسی
خانیم لارین بوینونادیر. ایپک ایشی ده پختہ یه تای دیر»، بلدچی
دئیر.

سۆزۈ سۆزە قاتىب، «ايپىك و پامبىق استحصالاتى اولدوغونا گۆره اۆزبىكىستانين نىچە پارچا توخويان كرخاناسى وار؟»، سوروشورام. بلدىچى «هئىچ نىچە. پختە ايپلىك صورتينده آيرى اۆلكه لره صادير اولور»، دئير.

واغزالا يئتشميشىك. گئنه ده قايدان ايچرى كئچنده چانتالاريمىزى آختاريلار. سمرقنددن بخارايا اوچ ساعات قاتار يولوموز وار. ساعات ۱۲ ده يوللانيريقي. قاتارين دمير چرخ لرى بير جوت اوزون اوزادى پارالل ريل لره توخونور. اونون كوئود، لاكىن موزون سسى خوشوما گلير. بو ياشىمادك يالنىز بير دفة قاتارلا، او دا ۲۸ ايل بوندان اۇنجه، تبريزدن تهرانا گتتميشم. تاشكند- سمرقند ايكىنجى، و ايندىسه بو اوچونجو قاتار سفرىم اولور. تاشكند- سمرقند قاتارى الكتريكى قاتاردى. ريل لرله چرخ لرين توخونوش سسى موسيقايى سس دئيل. چرخ لر ريل لرين اوستونده زويوشورلر دئيه سن. آما ايندىسه ائشيتدیییم سس فيلم لردن ذهنيমে قالميش سسه بنزهير. بير آن ايكي رياضى- مكانيكى مسئله سى ذهنيমে جولان ائدير. واقونلار عمودى حالدا پارالل ريل لرين اوستونده حركتده ديلر. ريل لرين بير- بيرلريله تماسى يوخدور، آما چرخ اوستونده كى واقونلار عئين حالدا هر ايكي ريل لرله تماسى وار. اؤزومدن سوروشورام «گۆره سن بونون

اوچلوک کیمی معناسی اولا بیلر؟ پارالل ریل لر واقون واسیطه سیله بیر- بیرلریله تماس تاپیرلار. یعنی بو ایکی پارالل خط بیر واسیطه ایله بیر- بیرینه...» مدرسه زامانی همیشه ریاضی درسیم افتتاح ایدی. اؤز فیکریمه گولمه ییم توتور. «سفسطه بازلیغی بوراخ»، دئییرم اؤزومه. مهرین و اونون حیات یولداشی ایله واقون داشام. گؤزومو یوموب، قاتارین کوبود و نوستالژیک سسینه دالیرام. سفسطه بازلیغی بوراخسام دا ذهنیم هله ده پارالل ریل لر و اونلاری بیر- بیرینه ربط وئرن واقونلارین هنده ورینده گزیر.

گؤزومو آجدیقدا الاهیة نى مهرین نین حیات یولداشی یئرینده ایلشمیش گؤرورم. سؤز- صؤحتله یولا نردیوان قویوروق. الاهیة اؤز موبایلینین گالریسینده کی بیر نئچه اثری منه گؤستریر. اثرلرین هامیسی خوروز رسمی دیر. آغزیم آچیق قالیر. دوداقلاریمی برک- برک سیخیرام کی حیثیرتیم بیلینمه سین. آما اؤزومو اولدوغو قدر آله آلا بیلیمیرم. «ایندییه جن خوروز چکن بیر رسام گورمه میشم!»، دئییرم. بیر داها دیققتله الاهیة باخیرام؛ بلکه اونون ظاهری گورونوشو آرخاسیندا اولان فیکرلردن بیر ایز تاپدیم. الاهیة چوخ معقول بیر خانیم دیر. آما گوردویوم خوروز رسیم لری چوخ فرقلی رسیم لردیلر. گؤزومه گلن بیرینجی مسئله خوروزلارین له لک لرینین فرقلی طرحلری و رنگلری دیر. له لک لری قیزیل

گولدن اولان خوروز رسمینه نئچه دفه باخیرام. بلکه بو رومانئیک بیر خوروز سمبولو اولمالیدیر، دئییه، دوشونورم. رسیم‌لرده سمبول آختاریرام. شرقده خوروز فلکی بورجلارین ایچینده یئرله‌شیر. اوسته‌لیک، بو قوش گونشدن اؤنجه بانلادیغینا گؤره گونش پئیکی کیمی بیر آنلامی خاطیرلادیر. لاکین غربده فرقلی سمبوللار داشیییر. غربده خوروز شانس سمبولو اولاراق فرانساین میللی فوتبال تیمینین پرچمینه قونموش گؤرونور. الاهی‌نین اثرلرینده بو قدر فرقلی خوروزلار هانسی سمبوللارین گؤستریجیلری‌دیر؟ خوروز، قوشلار جرگه‌سینده اولسا دا قانادلاری قارتال قانادی کیمی بؤیوک اولوب اونو گؤیون یوخاری قاتلارینا چاتدیرا بیلمز. چوخ گوجللو اولورسا، نهایت، ییخیق دیوارلارین باشینا قدر اوچوب، آنجاق کله‌سینده‌کی قیرمیزی تاجینا فخر ائده بیلر. بو یوزوما دایاناراق بو قوشون‌الی گؤیدن اوزوشوب، تانریسل بیر قوش اولما بیلمز. بلکه ده قارتال کیمی بیر قوش اولمادیغی بوشلوغو بانلاماق سسیله دولدورماق ایسته‌ییر!

آمان بو خیال‌بازلیق‌آلیندن. موبایلی الاهی‌یه قایتاریرام. نوت دفتریمی آچیب، خوروزلار باره‌سینده‌کی خیال‌بازلیغیمدان یازیرام. خوروز رسیم‌لری ذهنیمه ایلشیب، قالیر. بلکه بیر گون خوروز رسمی چکن بیر رسامدان حئکایه ده یازدیم. بیر آن قاتار

سسینی ائشیتہ دییمی آنلایرام. خوروزلار دونیاسی منی قاتارین کو بود موسیقی هاواسیندان اوزاقلادیریب. ایکی هاوالی یام. بیلیم «یاشاسین خوروزلار!» دئیم، یوخسا «وار اولسون پارالل ریل لری بیر- بیرینه اتصال وئرن واقونلاری!» سؤیله ییم..!

بوراسی بخارا. بخارانین کؤهنلمیش واغزال بیناسی، سمرقندین عکسینه چوخ قالابالقدیر. اوسته لیک، شهر دن ده اوزاقدیر. بلدچی دئیر: «بخارا خط آهنی نیقالای زامانی تیکلمیشدیر. خط آهن ایندیکی مکانا یتیشنده بخارانین دین خادیم لری "قاتار شیطان آراباسی دیر" دئی، خط آهنین شهر ایچینه چکیلمه سینه مانع اولموشلار. ائله او زامان دان بری واغزال ایندیکی مکاندا دایانیب، قالیر. آما روسلار اوزلری اوچون، واغزالا یاخین بیر شهر تیکمیشدیلر».

بو اؤلکه نین یالنیز مقدس مکانلاری دئیل، هر گوشه سینده افسانه وی بیر حئکایه یاتیب. جواد مجابی اؤز اؤلکه میزده اولان بئله ایناملاردان دانی شیر: «ناصرالدین شاه زامانی بیر عدّه لامپ ایشیغینی گؤرنده، دئمشدیلر نئجه اولاییلر کی بیر حباب ایچینه یاغ یانمادان ایشیق ساچسین، یقین کی بو شیطان ایشیغی دیر. ائله کی جاماعاتا تورکه سایاغی دئمشدیلر بو حباب ایکی سیم واسیطه سیله یانیر، سیم لری ن بیریندن یئل، او بیرسیندن توستو

گلیب حباب ایچینده ایشیق تولید ائلیر، اوندا شک- شوبهه آراسیندا یاغسیز یانان ایشیغی قبول ائتمیشلر.»

مجابی حئیدرعموغلونون مشهد شهرینه برق چکدیییندن دانیشیر: «حئیدرعموغلو هم برق موهندیسی ایدی، هم ده بومباچی. مشروطه زامانی بومبالاری حئیدرعموغلو دوزلدیرمیش. مشروطه دؤورونون بومبالارینا عاید بیر شاعیر گۆزل- گۆیچک بیر خانیمین گۆزلی بارهده بیر بیئت شعر یازمیشدیر:

چشم مست تو مگر یثرم بمبانداز است

یا ز ترکان صحیح النسب قفقاز است؟»

منسه خویدا حئیدرعموغلویا عاید قوشولموش شعرلری اوخویورام. سۆز- صؤحبت مشروطهیه دوغرو یؤن آلیب، هر کس بیر سۆز دئییر.

قئید ائتمه‌لی‌یم کی، تاریخی یازیلارا گۆره اثرمنی یثیریم شجاعته ستارخانا، ذکادا ایسه حئیدرخان عموغلو ایله برابرلیک ائدرمیش.

بلدچی بو گون یول یورقونو اولدوغوموزا گۆره استراحتدن سونرا یالیز هوتئل یاخینلیغینداکی «لبِ حوض» آدلی بیر مکانا گئتمه ییمیزدن خبر وئیریر.

ھوٹئیلین ایک مرتبہ لی بیناسی ھئچ دە دبده لی بیر بینا دئیل.
تاختا قاپیسی، کریچ و سوؤاق دیواری او قدر صمیمی و ساده دیلر
کی، بیر ائوہ قوناق گلدیییمی حیس ائدیرم. سمرقندین فیروزه و
ماوی کاشی کارلیقلاری و گونبدلرینی چیخاندان سونرا بخارانین
سوؤاق دیوارلارینا واله اولموشام. بوراسی سمرقندین عکسینه،
گویا گؤیدن آل اوزوب، یئرہ یاخینلاشماق قصدینده دیر. هر یئر
تورپاق رنگی آلیب اؤزنه.

بخارادا قالدیغمیز ھوٹئیلین انشیک گورونتوسو

بلدچى بىزى ھوتئە بوراخىب، عايىلەسىنە باش چىكىم
 اوچون اۆز ائويىنە دۇنور. بخارا، بلدچى مىزىن دوغما شەرىدىر.
 سوۋاق دىوارىن دالىسىنداكى بىنا چوخ شىك و تىمىزدىر. كىچىك
 بىر حىطىن دۇرد- دۇورەسى اىكى مرتبەلى بىر بىنادىر. بۈپكەلە
 اورتاق پايلاشدىغىمىز اوتاغىن قايسى حىطە آچىلىر. قاينىن حىطە
 آچىلماسىندان چوخ خوشلانىرام.

قاش قارالماقدادىر. بلدچى ھوتئە قايدىب، كىچىك
 قورۇپوموزلا برابر «لب حوض» آدلى مكانا گىندىرىك. يول اوزو
 بلدچى قالدىغىمىز ھوتئىلنى اُسكى زامانلار بىر يەھۇدى شىخىن
 ائوى اولدوغونو سۇبلەيىر. قارباچوۋون پروسترويكاسىندان سونرا
 بورادا اقتصادى دۇروم چتىنلشدى. يەھۇدىلرىن بىر چوخو
 اسرايىل و آمىرىكاي كۇچدولر، دئىير. دىمك، مىنىم ھوتئەلەكى
 حىسلىرىم، ائودە اولدوغوم حىسلىر تىك يئرسىز دئىلىمىش.
 گۇرەسن بوردا ياشايان عايىلە نئجە بىر عايىلە ايمىش!

بلدچى بىزى پارىك كىمى بىر مكانا آپارىر. پىللەلرىن آشاغىسىندا
 ائىششك اوستە اىلشمىش خوجانصرالدىن (ملانصرالدىن) ھىكىلى
 بىرىنجى گۇرونودور. بو ھىكىل اوشاقلغىمدا ملانصرالدىنە عايد
 بوتون حكمتلى گولمەجەلرىن سىمبولودور. آياقلارىندان
 زويوشموش نعلىنلرى، گولر اوزو، اۆزل اوتۇرۇشوغو و اوستونە

أىلشمىش عىنادكار ائششك، اينسانين دوداغينا گولوش قوندورور.
خوجانصرالدين اۋزبكىستاندا چوخ سئويلن بير شخصيتدير.
اۋزبكىستانين توريستى مكانلاريندا اونون سمبولو اولان كيچيك
ساخسى تنديس لر ساتيشا قويولوب.

بخارا، خوجانصرالدينين ھئىكلى

خوجانصرالدينين ھئىكلىندن بير آز آرالى چوخ بۇيوك بير
حووۋوز وار. حوۋوزون دۇرد- دۋورەسىنى تىكىلمىش بينالار
آلىب. بو بينالارين بيرى رستوران، ايكىسى دىنى مدرسه و بيرىسى
دە خانقاهدير. بو حوۋوز ميلادىن ۱۵- جى يوز ايلينده شھرده
آخان چايلارين سويو ھدرە گئتمەسىن دئە، تىكىلمىشدير. بلدچى

حوۋووضون قىراغىندا، اوستونده لىلىك لىر يۇۋا باغلامىش كۆكلۈ-
 كۆتۈكلۈ بىر آغاجى گۆستىرىپ، دىلىك آغاجى دىر، دىئىر. آما
 آغاجىن قۇل- بوداقلارى چىلىپاق گۆرونور. باشقا يىرلردە
 گۆردويومون عكسىنە، بورادا دىلىك آغاجىندان شىرىق پارچالار
 آغاجىن قۇل- بوداقلارىندان ساللانمىر. سىبىنى سۈرۈشدۈغومدا
 بلدچى دىئىر: «بوردا بلدىە مأمۇرلارىنا امر اولونوب ھەر گون او
 شىرىقلارى آچىپ، آغاجى تىمىزلەسىنلر». دىمك، اينسانلار
 دىلىكلرى ھەر گون زىيىل قابلارىنا تۆكۈلۈر. بو اۆلكەدە جاماعات
 آراسىندا ھەر بىنانىن اۋزۈنە گۆرە افسانەۋى حىكايەلرى اولسا دا،
 دۈۋلت طرفىندىن مەھبى بىنالارنى ياخچى ساخلانمىسنا و
 تەمىراتىنا ھەت گۆستىرىلسە بىلە، بو حىكايەلرى سۆزدن ەملە
 كىچىرمەيە مانع اولان بىر قەدرت وار. جاماعاتىن دىۋىنلەدىيى
 دىلىك سىمبولو اولان شىرىق پارچالارى ھەر گون آغاجدان
 تىمىزلەمك، مىنم بو فىكىرىمە آيدىن بىر مىسداق اولايلىر.

قاش قارالىبدىر. حۋوۋوضون كىنارىنداكى مىدرسەنىن اۋزىنە
 دوشموش ايشىق او قەدر گۆزلىدىكى، اۋزومو بىر حىكايە ايچىندە
 ياشادىغىم كىمى دوشونۇرم. بو قەدر گۆزلىيە باخماقدان دۋىمۇرام.
 بورانىن گوندوزو، گىجەسىلە چۈخ فرقىلىدىر. ايشىقلار بو مەكانى
 روماتىك و افسانەۋى بىر فضايا چىۋىرىدىر. مەنچە روماتىك بىر

گنّجہ کُچیرمک ذہنِمدن کُچیر۔ تک- تنہا حوُوض قیراغیندا
اوتوروب، خیال بازلیق ائتمہیم گلیر...
ہمسفرلریم رستورانین ایچینہ گتمیش۔ من ده گتمہلیم۔

لبِ حوض، گنّجہسی و گونوزو

شام یئیندن سونرا جواد محابی ایرانین رسّاملیق هنری
باره‌سینده صؤحبت باشلايیر.

مدرن انسانین هر ایشی یاریمچیق قالیر

بویون چارشنبه گونو بیرینجی گورمه‌لی یئر «ایوب چشمه‌سی» دیر. اوزاقدان بینایا باخیرام. کریججه تیکلمیش بیر بینا. بلدچی بینانین گومبذین گؤستریب، دئییر: «خوارزم شهرینین گومبذلرینه بنزه‌یر ایوب چشمه‌سینین گومبذی»

بخارا، ایوب چشمه‌سی

ایکی تایلی، تام نظم - نیظاملا گول میخلانمیش تاختا قاپیدان ایچری کئچدیکده، دئییرم به یئنی بیر ناغیلین قاپیسیندان ایچری کئچیرم. بینانین ایچینده بیر قویو، قویو قاپاغینین دسته‌سینه کندیر دویونلنمیش بیر آلومینیوم وئدره، قویونون آرخاسیندا بیر مزار،

مزارین قیراغیندا بیر توغ، توغون باشینا میخلانمیش بیر پنجه‌لابه (بش بارماقلى آل تمثالى) و چشمه‌دن لوله‌کش‌لیک اولونموش سو قیرنالاری. بینانین یئنی گچ کارلیق اولونموش دؤرد دیواریندا شوشه قفسه‌لرده شکیللر، ماکت‌لر و سو مشک‌لری.

سو مشک‌لری

ایوب چشمه‌سینین قویوسو

ایوب چشمہ سی

جاوانلیغیمدا رادیونون گئجه ناغیللارینا قولاق وئرن کیمی
بلدچی نین روایتینه قولاق وئیریم.

«چوخ قدیم زامانلار بخارادا سو قحطلیغی دوشور. جاماعات
یغیشیب آلرین گۆیه توتوب دئییرلر: آی آلاه، اؤزون بو شهره
سو یئتیر.» بلدچی ائله صمیمیتله دانیشیر کی، دئییرم به ائله لاپ
ایندیجه قویونون کناریندا دیزه چۆکوب، گئنه ده بخارا
چشمه لرینین جوشماسینی تانیردان ایسته یه جک. بیلیمیرم «مین بیر
گئجه» حئکایه لری دونیاسیندا یاشاییرام یوخسا گئچک دونیادا.
دیققته اونون سۆزلرینین آردینا قولاق آسیرام.

«آلاه ایوب پیغمبری بورا گۆندهریر. پیغمبر ایسه بورانی قازیب، بیر چشمه جوْشور. آنجاق علمى آنالیزلره گۆره چشمه‌نین سویوندا معدنى یوْد عنصرى وار. بو سوْدان سونرا بخارانین سویو عومومیتله شوْردور. تکجه ایوب چشمه‌سینین سویو شیرین و ایچمه‌لیدیر. امیرتئیمور بو بینانى چشمه‌نین اوستونده تیکدیریب، آمما سونرالار خاراب اولموش و گئنه ده مرمت اولونور.»

بلدجى آلینى قفسه‌ده‌كى شکیل‌لره دوغرو اوزالدیب، بخارانین خریطه‌سینی گوْستیریر: «بخارانین قدیم خریطه‌سى ده‌وه باشى شکلینده‌یدی. ایندیهه بیر آز ده‌ییشیلیب. خریطه اوستونده بخارانین چشمه‌لری علامتله‌نیب. خریطه‌ده سیاووش ارگى ده‌وه‌نین گوْزونده یئرله‌شیر. ۱۲-جى چشمه حضرت ایوب چشمه‌سى دیر. قدیم بخارادا ۱۱۴ چشمه وارمیش. قرآنین دا ۱۱۴ سوره‌سى وار!»

حضرت ایوب چشمه‌سى خریطه اوزرینده ۱۲-جى، یعنی مقدس بیر عدد اوستونده گوْرونور. ده‌وه کویر جغرافیالارین یئرلى حیوانى دیر. کویر اقلیمینده یئرله‌شن بخارا شهرینین خریطه‌سى ده ده‌وه باشى شکلینده اولدوغو اوچون منه چوخ ماراقلی گلیر. خریطه‌یه باخیرام. ۱۰۳ چشمه آدیندان آرتیق بیر آد گوْرمورم. قالان ۱۱ چشمه‌نین یالینز خریطه اوزرینده نومره‌سى وار. بو اوْلكه‌نین

ھر اؤنملی یئرینہ عاید دینی بیر روایت اثشیدہ بیلرسن. بو روایتلرین دوغرو یوخسا یالنیش اولدوغونو بیلیمرم. آما اثشیدییم روایتلر اساسیندا، نظره گلیر بو اولکهنین جاماعاتی آراسیندا خرافه پرستلییین اؤزل بیر یئری وار.

بخاراین خریطه‌سی

بلدچی آر تیریر: «۱۹۲۰-جی ایلده شوروی نین قیزیل اوردوسو ۳ گون الدالادال بخارانی بوْمداردومان ائله دیکده سو سیستمی آغیر ضرر گؤرور. ساواشدان سونرا وبا مرضی تاپیلیر. اونا گؤره ۹۹ چشمه‌نی کور ائیلرلر تا وبا مرضی یایغین (اییدمیک) اولماسین. ۱۹۲۰-دن ۱۹۲۴-جو ایله دک بخارا حؤکومتی خلق جمهوریتی اعلان اولونوب و فیض‌الله خواجه بخاراین جمهور باشقانی

تعیین اولور. ۱۹۲۴-جو ایلدە شوروی حۆکومتی اورتا آسیانین جغرافیا خریطەسىنى دەیشیب، تاجیک دیللی ایکی شهر، یعنی بخارا و سمرقندى اۆزبکیستان تورپاغینا قاتیب و فیض‌الله خواجه اۆزبکیستانین جمهور باشقانلیغینا منصوب اولور. نهایت، ۱۹۳۷-جی ایلدە استالین فیض‌الله خواجهنى اۆلدورتدوروب، اوشاقلارینی سیرىیه تبعید ائلیر.»

قویونون آرخاسینداکی مزارین کیمە عاید اولدوغوندان سوروشورام. «امام بخارینین معلیمینین مزاری دیر. مزارین باشیندا توغ اوسته پنجه علامتی گۆرورسوز. بو پنجه، اسلامین بئش اؤنملی سمبولودور.»

بلدچی دیواردکی بیر خریطەده ۱۹۶۰-دان ۲۰۱۰-جو ایله دک اورال دریاچه‌سینین قۇروماسی مرحله‌لرینی گۆستریب، دئیر: «اورال دریاچه‌سى باره‌ده دئمک اولار کی اکولوژیک بیر فاجیعه اوز وئرمیش. بو دریاچه‌نین قۇروماسینین اصل سببی پخته (پنبه) اُکینی اوچون سۇدان حدسیز- حسابسیز استفاده اولونماسی و بونونلا باغلی یئرسیز سد ویرمالاردیر». اورمیه دریاچه‌سىنین فاجیعه‌سى یادیمادور.

بنیادان چیخمازدان اول بیر- ایکی اوووج حضرت ایوب چشمه سینین سویوندان ایچیرم. تیروئیدیمه فایدالی اولماسا دا صبریمین چوخالماسینا یاردیم ائتدی بلکه..! خوجا دانیالین شفالی سویونون دادی تورشا چالیردی. آما ایوب چشمه سینین سویو همیشه ائوده ایچدییم سویون طامینی وئیریر. اوسته لیک، بو اولکهنین یئمکلرینی یئیپ، آدلیم چشمه لرینین سویونو ایچمهی ده اؤزومه واجیب گؤرورم.

ایوب چشمه سیندن پیادا یولا دوشوب، ۹-جو عصرده تیکلیمیش اسماعیل سامانی نین مزارینا ساری گئدیریک. پاییزلامیش یارپاقلار گؤزلریمیزی تومارلایپ، بخارا شهرینین یونگول و تمیز هاواسینی نفس آلیریق.

بو محترم بینانین ایچینده، تورپاق آلتدا یاتمیش شخص بیرینجی نصر، سامانی سولاله سینین سرسلسله سی دیر. بیر آن

مزارين ميثيل سيز گۈزلىيىنە داليب، اۈز- اۈزومە دوشونورم:
 سولالەلر و ھۆكۈمتلر بو گلدی- گئدر دونيادا گليب- گئديب و
 يئرلرينى بير- بيرينە وئرميشلر. تاريخده و گۈز اۈنونده قالارقي
 اولان يالنيز ھنرمندين ياراتديغى اثرلر اولموشدور. بو گۈزل بينانين
 كرپيج لرينين مالاتى تورپاق، دۈيولموش كولش، دەوہ سودو و
 يومورتا قاريشيمينداندير. بو بينانين ۱۸ نۈوع كرپيج ھۈرمەسى
 (آجر كارليغى) وار.

بینا ایچیریسینین کریچ ھۆرمەسی

اسماعیل سامانی نین مزاری

اسماعیل سامانی نین مزاریندان گئنه پيادا يولا دوشوب، قديم
زامانلار بخارا شهريني حاصارلايان ديوارين كناريندان بو شهرين
بازارينا گئديريك. ديوارين تاريخي، ميلادين ۱۶-جي قرنه چاتير.
أسكى زامانلار حصارين ۱۲ دروازاسى وارميش.

بخارانين حصار ديوارى

ديواردان بىر آز آرالى بخارانين بازارىنا گئىدىرىك. تاشكند و سمرقنددە گۇردويوموز كىمى بو بازارىن دا نئچە بۇلومو وار. چۇرك، لبنیات، خشكبار، اُت، گۇى- گۇيرتى و سايره. ساتىجىلارىن يوزه دوخسانى خانىم دىلار. اوسته ليك، بازارىن تىمىزلىيى گئنه ده همسفرىمىز مەرىن يىن دىققىتىنى چكىر. يئردە زىبىل آدىلى آتلىمىش ھىچ بىر شى گۇرونمور. خشكبار بازارىندا ھر بىر ماطاح تاباغى نىن كونجوندە كول قابىنا بنزىر بىر زىبىل قابى ياراشدىرىلار.

بخارا بازارىنىڭ بۆلۈملىرى

بخارا، چارشی بازار

بازاردان چیخیب، افراسیاب شهرینه گئتمه‌میش، یول اوسته بخارانین ۱۸-جی عصرده تیکلمیش بالای حووموض خانقاه-مچید بیناسینین گۆرمه‌یینه گئدیریک. بو بینانین ائیوانینداکی حجره‌لرده صوفی‌لر چیلله ساخلارمیشلار. ایندیهسه بو بینادان یالنیز مچید یئرینه استفاده اولونور. دئمک، زمانه مدرنلشدیکجه صوفی‌لرین ده نسلی کسيلمکده‌دیر. ایندی بئش ائوینه ناماز قیلماق اوچون بو مچیدین قاپیسی بوتون مسلمانلارین اوزونه آچیق‌دیر.

بو مکاندا دا باشقا مقدس مکانلار کیمی سو توپلاماق اوچون
حیطده بۆیوک بیر حوۋوض وار.

بالای حوۋوض خانقاهی

خانقاهی ترک اندیب، بیرباشا ریگستان مییدانینداکی سیاوش
أرگی (بخارا أرگی) آدلی بیر قالایا گئدیریک. بو قالا سوۋئت
حۆکومتیندن قاباق گئچکدن بیر قالا کیمی قوللانیرمیش، لاکین
ایندیسە یالنیز توریستی بیر مکانا چئوریلیب. قالا قاپیسینین ایکی
طرفینده بیر جوت میناره و مینارهلرین اورتاسینداکی نّاره‌خانه
ریگستان مییدانیندان گۆرونور. بلدچی نین دئدیینه گۆره جشن،
عزا و دیگر عنعنهلرده، نّاره‌چی لر اورتا ایواندا نّاره چالیب،

جاماعاتى يىنى اوز وئرمىش اولايدان آگاه اندرمىشلر. بخارا حاكىمى همىن ائىواندان، حرم خانىملارى ايسە مینارەلردە گۇرونن معجرلرین آرخاسیندان تاماشا اندرمىشلر. قالانین گۇركمى ذوزنقە شکیلندەدیر. بینانین كۇكو بلدچی نین دئدیینه گۇره ۴ قرن میلاددان اۇنجه یه قاییدیر. تاریخ بویو ساواشلاردا قالانین اوست بۇلومو دفه لرجه ییخیلیب، تیکلیمیشدیر. ایندی گۇردویوموز بینا ۱۸-جى قرنن، قارا آغاجدان دوزه لینمیش گول میخلى قاپیسی ايسە ۱۹-جو قرننن قالیر. من أسكى تاхта قاپیلارین وورغونویام. بو قالانین قاپیسی اوشاق چاغلاریمدا گۇردویوم کروانسالارین قاپیلارینی یادیم سالیر.

قاپیدان ایچری کئچیب، اوزو یوخاری، قالایا قالخیریق. یولون هر ایکی طرفینده زیندان ایچینده سمبولیک دوستاقلاری گۆردوکده اوره ییم سیخیلیر. دنیا — منجه — اۆزو اۆزلویونده بۆیوک بیر زیندان اولدوقدان علاوه، مدنیته برابر هر بیر اۆلکه نین ده اۆزونه عاید زیندانلاری اولموشدور. دؤولت آدلی بیر قورولوش تکوین تاپاندان بری، «زیندان»ی مدنیّت چرچیوه سینده گۆروب، ده یرلندیرمک اولار.

نه ایسه، اۆز سۆزوموزه قایداق. قالانین باشیندا اۆزبکیستانین موسیقیسینی کابین لر ایچینده، قولچاقلار (اۆزبکجه عروسچا) سوزن دوزی لر و آیری- آیری آل ایشلرینی آچیق بیر فسادا ساتیشا قویوبلار.

هاوا توتقوندور. پوپک گولوشهرک حاصاردان اوزاقلایب، «خیلی بامزه است» دئییب، قالانین باشقا طرفینه دؤغرو گئدیر.

منسە اونون «بامزە» دىئىيى ھانسىسا بىر مەكانا باخماق اوچون
 سىاوش قالاىىنىن ھاسارىندان بويلانىب باخىرام. بخارا شەھرى
 قالاىىن آياغى آلتدا قالىب. بلدچى اوزاقلاردا فيروزە رنگىندە بىر
 يارىم گومبىدى گۆستىرىپ، دئىير: «نېم گونىز مەسجىدى! مدرن
 مەمارلىق دىر.» ايندىيە جن بئە بىر مەمارلىق گۆرمە مېشم. گومبىدىن
 يارىسى بىنانىن ايچىنە دوغرو يۆنەلىيدىر. يارىم گومبە دالىب،
 قالىرام. بىر آن زەنىمە ئەلە گلير كى، گۆيە دوغرو چكىلن گومبىلرە
 قارشى بو مدرن مەمارلىق استەلا يا ھمن مەتەللىغى
 (ترئىسئىدئىتاللىغى) سۇرۇغو- سۇالا چكىمىش بلكە. ئەلە بىل
 گومبىز بىر كورە كىمى اۆز مەھورىندە فىرلانىب، بو دفە ايچ اوزونو
 دە نومايشە قويور. سان كى اينسان اۆز ايچىنە دالىر. بو گومبىدىن
 يارىسى گۆي (تەالى)، يارىسى ايسە ايچ (ھال) آختارىشىنىن
 سەمبولودور.

خىيال باز زەنىم يارىمچىق قالمىش سۇگىلرى، يارىمچىق
 قالمىش كىتابلارى، يارىمچىق قالمىش ھنرى اثرلرى يارىم گومبىز
 ايلە توتۇش دۇرماق دىر. مدرن اينسان توتۇدۇغو ھر بىر ايشىدە
 يارىمچىق قالىر مېش عىبا..!؟

یاریم‌گومبذ مچیدی

قالانین باشیندا تکجه بیر آغاج وار. سکساوول آغاجی آدلانیر. بلدچیدن معناسینی سوروشورام. او ایسه معناسیندان علاوه آغاجین حئکایه‌سینی ده سؤیله‌ییر: «سکساوول یعنی آران آغاجی (درخت دشت). دئییرلر بو نؤقطه‌یه بیر قطره سیاوشون قانیندان داممیش، و او داملادان بو آغاج گؤیرمیش». عجیبه‌دیر! قاندان آغاج گؤیه‌ریر..!

سکساوول آغاچی

قالانین باشیندا بخارا حؤکمرانینین تخت گاهی هله ده اولکی
 حالیندا آل دهیمه میش، قالیر. حؤکمران هفته ده ایکی گون تخته
 چیخیب، اؤز زیارتچیلری و همچنین آیری اؤلکه لرین ائلچی لری
 (سفیرلری) له گؤروشرمیش. تخت گاهین گیریش یئرینده تختین
 اوزبَه اوزونده، دیواردان بیر پرده چکیلیدیر. قوللوقچولار حاکیمین
 اوزونو گؤرمه سین دئییه، بو پرده نین آرخاسیندا دایانیب، یئییب-
 ایچمه لوازیمینی ایچریده کی قوللوقچولارا وئرمیشلر. ندنسه
 ذهنیمه گلیر بو پرده حاکیمی قوللوقچولارین گؤزوندن گیزلی
 ساخلاماق اوچون یوخ، بلکه قوللوقچولاری حاکیمین گؤزوندن
 اؤرتولو ساخلاماق اوچون ایدی. سعدی نین شعر یی یادیمادوشور:

به پوشیدن ستر درویش کوش

که ستر خدایت بود پرده پوش

تختگاه

تختگاهین اوزبه اوزونده کی پرده

قالانین گورونوشو ریگستان مئیدانیدان

زامان؛ اوجوزلو بیر میدادسیلن

سیاوش قلاسیندان چیخیب، ناھار یئمک اوچون ۱۹-جو قرنندن قالمیش بیر ائو- رستورانا گئدیریک. بلدچی بیر گون قاباق رئزرواسیون ایشلرینی گؤروب دور. ائو- رستوران بخارانین سوْواق دیوارلاری و کنده کاری قاپیلاری اولان داریسقال دربندلرینین بیرینده یئرله شیب. بعضی دیوارلارین سوْواقلاری تازالانمیش نظره گلیر. اوزون بویلو دربندی آدیملایارق حقیقتاً قدیم زامانا دؤندویومو حیس ائلیرم. اُسکی بیر قاپینین اؤنوندن راحت کئچه بیلیمیرم. دایانیب، قاپیدان شکیل چکیرم. زامان، اوجوزلو بیر میدادسیلن کیمی قاپینین گولمیخلارینین اوستونده کی گوللرینی، آشاغیدا کی کنده کارلیقلار کیمی سیلسه ده، هم گوللرین، هم ده کنده کارلیقلارین ایزی هله ده قاپی اوزرینده بیلینیر. آز قالیر کئچیب قاپینی دؤیوب، سسله ییم: «آی ائو بییه سی..!» گؤیلوم چوخ ایسته بیر قاپی آرخاسیندا نه لر اولدوغونو گؤروم. آمما حییف...

اٲو- رستورانین حیطینده سوواقدان تیکیلیمیش اوجاق و تندیر
چوخ خوشوما گلیر. سمرقندین کاغید کرخاناسیندا قیزلار بونا
اوخشار بیر اوجاغین اوستونده یئمک پیشیریردیلر. اوسته‌لیک،
سمرقندده گوردویوم اوجاغین یانا‌جاغی اودون ایدی. آمما بو
اوجاغین ایچینده گاز لوله‌کشلییی گورونور، لاکین اوجاق
سؤنوکدور. یئمکلری تندیرین قیراغینداکی مطبخده پیشیریرلر.
منسه دایانیب تندیره و اونون قیراغینداکی اوجاغا باخیرام. بلدچی
مطبخین قاپیسینی آچیب، ناهاردان سونرا یئمه‌ییمیز اوچون
بازاردان آلدیغی قو‌هونلاری مطبخده‌کی ایکی قوللوقچو خانیم

وئیر. مطبخدن باخان خانیملار، تندیرین قاپاغینی گۆتوروب،
دیققتله اونون ایچینه باخدیغیما گولوشورلر.

اٹواجاغی و تندیر

ایچری کئچیریک. ائوین چوخ صمیمی و گۆزل بیر فضاسی
وار. هارا باخیرسان، آنتیک اشیالار و پالتارلار گۆزه ده بیر. حتی
سایا دوزولموش قیرمیزی بیبرلر بئله دیوارلارین بیریندن آسیلیب.
بو ائو- رستوراندا بیزدن علاوه ایکی اوروپالی توریست ده بالاجا
بیر میزین دؤوره سینده ایله شیب، چای ایچیرلر. بو ائوین قوناق
اوچون یالینیز بیر اوتاغی وار. اونا گۆره قاباقچادان رئزرو ائلمک
لازیمدیر.

میز اوستونده اۆزبکیستانین اۆزل یئمک لری، تورشولاری، دئسرلری دوزولموش. یئمک لردن آرتیق، اوتاغین دکوراسیونو خوشوما گلیر. بورانین رستوراندا داها آرتیق ائو حال-هاواسی وار. آنجاق ائو صاحب یا صاحب لری هله مطبخدن ائشییه چیخمایبیلار. یالنیز ایکی قوئلوقچو مطبخ و اوتاق آراسیندا گل-گئنده دیلر. جواد مجابی یئمک سورہ سینده هنرمندین جمعیت ایچینده یئر آلدیغی مقامدان دانیشیر. «هنرمند توپلوم تعریف ائله دییی استانداردلاردان یوخاری قالخمالیدیر. شاملو، سپهری، ملک الشعراى بهار، امیرعلی شیر نوایی، اولوغ بیگ، حافظ و سیره، اورتاباب دورومدان یوخاری قالخمیشدیلا. هر اینسان اورتاباب دورومدا قالیرسا، اونداسورویہ قاریشیب و گۆزدن ایتہ جک. قئید ائتمک لازیمدی کی، بو مقامین هم مثبت، هم ده منفی یؤنو وار. منفی یؤنونو گؤستریمک اوچون هیتلری، رضا شاهی و اونلارای باشقالارینی مثال چکمک اولار. استاندارد دورومدان یوخاری قالخماق اوچون هنرمند اؤز فردیتینی قوروماقلا برابر، یاشادیغی توپلومو دا تانیمالیدیر. بیزیم فردی آلین یازیمیز، جاماعاتین جمعی آلین یازیمیلہ ایلگیلی دیر. استاندارد دئدیین مؤوضوع هانسیسا دؤوران ظرفیتی نین یئکونلاشماسی دیر.»

اٲو- رستوران

يٲمكدن سونرا بخارانين قديم حاكيمينين ياي ساراينا
گٲديريك. باغ- ساراين آدي «ستاره‌ي ماه خاصه» دير. قايدان
ايچري گيرجك طوٲوز قوشلار يلا قارشيلانيريقي. اونلار تورپاقل‌ي
كرديلرين ايچينده ائشه‌له‌نيرلر. بلدچي دئير: بو طوٲوز قوشلاري
چتيرلريني باهاردان آچيرلار. اٲزومدن اختيارسي‌ز، بير تصنيف
ديليمين اوجونا گلير:

هر زمان برخود نظر بودش سراپا

نخوتش افزون شد از آن چتر زيبا

بي‌خبر از كار دنيا

من‌كه خود مفتون هر نقش و جمال

هر زمان پابند يك خواب و خيال

خوش بدم گرم تماشا

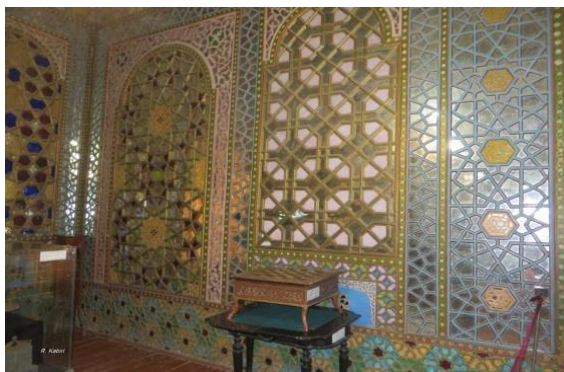
چو شد ز شور او، فزون غرور او، پای زشتش شد هویدا...

بیر اۆز آياقلاریمباخیب، بیر ده طوؤوز قوشلارینین آياقلارینا
باخیرام. سونرا سس سیز - سمیرسیز قوشلاردان اوزاقلاشیرام.
بخارا حاکیمینین ائوینی سئیر ائتمک هر ایشدن یئی دیر. بلدچی
سارایین تاریخین بئله آچیقلایر:

«بو بینانین معماری / استاد شیرین مراد/وودور. بینا ۱۹۱۷-
۱۹۱۱ سوره سینده تیکلمیشدیر. ۳۵ متر مربع بویوندا بیر پارچا
توخونموش فرش اؤزبکیستاندان، موبل لاری روسیه دن، لوسترلری
ورشودان، چینی لری ایسه ژاپن اؤلکه سیندن دیر. بخارا امیرینین
خانیمیسینین آدی ستاره ایدی. او اوزدن بو سارای ستاره ی ماه
خاصه آدلانیب. یعنی اؤزل آیین اولدوزو!»

شیرین مراداوون سردیسی و ستاره‌ی ماه خاصه‌نین نیشانی

ستاره‌ی ماهِ خاصه سارایی‌نین یارادیجیسی شیرین مراداوو تورپاق آلتینا گئتسه ده آنجاق اونون روس معمارلیغی بیچیمینده تیکدییی بینا بیر هنری اثر کیمی بیر قرنندن آرتیق اولاراق هله ده تورپاق اوزرینده دورور.

اؤزل آیین اولدوزونون نئجه بیر شخصیت اولدوغونا فیکرله شیرم. یقین کی حاکیمین گوزونده گئجه گوندوز پارلایان بیر اولدوز ایملش کی اونون اوچون بئله بیر سارای حصر اولونوب. اؤز یانیمدا فیکرله شیرم، گۆره سن اقتصاد و قدرت باخیمیندان ضعیف اولان کیشی لر «ستاره‌ی ماه خاصه» لرینه نه لر تقدیم ائدرلر..!

شیرین مراداووون شکیلینی چکیرم. منه ائله گلیر کی، بوداقلارینی تندیسین باشینا چتیر توتوموش آغاجین بیر سویو تندیسه بنزه‌ییر!

بخارا حاکیمینین یای ساراییندان چیخیب، «چهار منار» آدلی بیر مکانا گئدیریک. بوروق-بوروق دربندلردن پیدایولا دوشوب، نهایت بیر مئیدانچایا یئتیشیریک. دربندلرده گئدرکن تاشکند شهرینده گوزومه گلن بیر مسئله بو دار دربندلرده بئله دیققتیمی چکیر. بو اولکه‌نین کوچه‌لرینده کی گاز لوله کش‌لییی چوخ بدسلیقه

و يۇندىم سىزدىر. ئالە بىل بونلارى ناشى بىر صنعتكار ايشلەمىش. بورادا تورىستى مكانلارین گۇزلىيىنە او قدر دىققەت وئىلدیىنە رغماً گۇز قاباغىندا اولان گاز لولەكشلىكلرى افتضاح و غىرپروفتسىونال دىر. منە ئالە گلیركى بو چىركىن لولەكشلىكلر تارىخىن اورەيە ياتىم سوواق دیوارلارینا آغیز بوزورلر. بئله بىر چىركىن وضعیئە سىتى مدرنىزمە دویونلەمك دۇوقوما توخونور. ايكى جوت ائكىز مینارە گۇيە دوغرو يۇنەلیب و بىر- بىرىنین كنارىندا دایانىبلار. قاباقداكى بىر جوت مینارەنین باشىنداكى كىچىك فیروزە گومبذلرین طرحى آرخاداكى جوت مینارە ایلە فرقلى دىر. بلدچى بو مینارەلرین حىكایەسىنى بئله سۇیلەيىر: «بو دۇرد مینارە مدرسە دروازاسى ایدى. ۱۸۰۷-جى ایلدە نیازگول آدلى بىر تاجیر بو مینارەلرى تىكدیرمىش. نیازگول هندوستانا تیجارت مقصدیلە گئدیر و اورادا بۇیوك مینارەلر گۇرور. بو تاجیرین دۇرد یئتیشكن قیزی وارمىش، لاکین قیزلارین ائلچىلرى یوخ. او اوزدن هر قیزین آدینا بىر مینارە تىكدیریر. اوندان سونرا قیزلارا ائلچى گلیر و...»

بو شیرین حىكایە چوخ خوشوما گلیر. اؤز- اؤزومە دئییرم: «اۇلمەدىك قالدیق، نهایت بو اۇلكەدە بىر غىرمقدس ناغیل دا ائشیتىدىك!»

مینارهلرین باشیندا لئیلک‌لر یوۋا قوروبلار. بیرینین اوستونده بیر
 قوش اوتوروب. بوتون دیققیمله باخسام دا آنجاق هانسی قوش
 اولدوغونو سئچه بیلیمیرم. بلکه ده لئیلک‌دیر و اسلام کریمو
 دئدییی کیمی بیر آیاغی اوسته دایانیدیر. لئیلک یوخسا آیری بیر
 قوش اولورسا اولسون، آنجاق ندنسه نیمایوشیجین هئیکل قوش
 (مرغ مجسمه) آدلی شعری ذهنیمدن کئچیر:

مرغی نشسته بر سرِ بامِ سرایِ ما
 مرغی دگر نهفته به شاخِ درختِ کاج
 و... الخ.

بو اۆلکه‌ده امنیت و تهلوکه‌سیزلیک حیسی حقیقتاً هامیمیزا تأثیر
 بوراخیر. قالابالیق خیوان یا بازارلاردا چانتاوی برک برک سیخیب
 ساخلائیپ، امنیت‌سیزلیک حیسی یاشامیرسان. ائله‌سه، اوندا
 یاشاسین بیر آیقلى دایانمیش حاجی لئیلک!
 یاشاسین باریش و امنیت!

چهار منار

سفر در وطن، خلوت در انجمن

(بهاالدین نقشبند)

بو گون جومه آخشامی، بخارا شهرینده کئچیردیییمیز سون گوندور. گئجه ساعات ۹-دا طیاره یله تاشکندە گئدیب، گئجه‌نی هوئتله قالیب، سحر ساعات ۸:۳۰-دا تهرانا دؤنه‌جه‌ییک.

بو گون گئده‌جه‌ییمیز بیرینجی مکان بهاالدین نقشبندین مزاری‌دیر. بخارانین بوتون مقدس مکانلارینا تای بو مزاری چئوره‌له‌ین بؤیوک بیر پارک کیمی مکاندا سو ایله دولو بیر حووض وار. بخارانین کویری اقلیمی اوزوندن بو بؤیوک حووض‌لار (گؤل‌لر) سویون هدره گئتمه‌یینین قاباغینی آلیب و أسکی زامانلاردان بری سو توپلاماق اوچون بیر یول- یوندم اولموشلار. یاغیتی‌لارین سویو، سو یوللاریندان آخیب گلیب، بو حووضلارا ییغیشیر. سمرقند و بخارادا گۆردویوم سو یوللاری شهر معمارلیغیندا گۆزل ایشلردن بیرسی‌دیر.

حوووض و سو یوللاری

کرپیچله هورولموش بیر بینانین ایچیندن کئچیب آرخا حیطه گیریریک. بهالدین نقشبندین آغ معجرله حاصارلانمیش اوستو آچیق مزاری حیطین اورتاسیندا یئردن اوجا بیر مکاندا یئرله شیر. حیطین اوج ضلعی بویوندا تیکیلیمیش ائیوانی، بیر نئچه چیلله خاناسی و کنده کارلیق قاپیلاری گۆزه چارپیر. چیلله خانالارین تازا قاپیلاری بینانین یئنی مرمت اولدوغوندان حئکایت ائلیر.

مزارین ائشیک حیطی و قورموش توت آغاجی (دیلک آغاجی)

بہالدین نقشبندین مزاری و مزار باشیندا پنجه یئرینه نار نیشانی اولان توغ

بلدچی همیشه کی کیمی بو مکانلاردا تورپاغا تاپشیریلان اؤزل
اینسانلارا عاید حئکایه لر سؤیله یه رک، آچیقلاما وئیر: «چوخ
قدیم زامانلار هندوستانلی لارین بورادا یاشادیقلارینا گؤره بو

مکانین آدی هندوان قصری آدینا تانینیرمیش. سونرالار عارفان قصری آدلاندى. ایندى گوردویونوز بو بینا ۱۹-جو قرندہ تیکیلیمیش. نقشبندیہ طریقتی نین باشچیسی بهالالدین نقشبند میلادین ۱۳۱۸-جی ایلینده دونیا یا گؤز آچمیشدیر. خواجه محمدبابا سماسی کی او عصرین تانینمیش عاریفلریندن ایدی، بیر گون قصر هندوانین اؤنوندن کنچنده دئیر بورادان اؤزل بیر اینسان اییسی گلیر. بو اییین صاحیبی گلجهیین بؤیوک عاریفلریندن اولاجاق. محمد (بهالالدین) دونیا یا گلندن اوچ گون سونرا آتاسی اونی خواجه محمدبابا سماسی نین حضورونا آپاریب، اوندان اوغلونا خئیر-دوعا دیله ییر. بابا سماسی بهالالدینی گورجک دئیر: "قصر هندوان دان همین بو کؤرپه نین اییسی گلیرمیش. بو کؤرپه بخارانی اسلام مرکزینه چئویره جک."

بهالالدین الدین بویا باشا چاتیب و اؤز عصرینین بؤیوک عاریفلریندن اولور. اونون شاگردلرینه وئردییی درس بو ایمیش: سفر در وطن، خلوت در انجمن. او، ذکر جهری^{۱۰} ایله راضیلاشا بیلمیردی. اوستادین اصل اویره تیسسی «دل بیار و دست بکار» ایدی. بهالالدین دئیردی کی، گرکلی دئیل بیر صوفی طریقت یولوندا

۱۰- ذکر جهری: اوجا سسله عبادت ائتمک و دیندارلیغی ظاهری و ربایی داورانیشلاردا گؤستریمک.

سئیر و سلوک ائتمک اوچون یاشامین نعمت لریندن آل اوزسون. صوفی ده ساییر اینسانلار کیمی یاشامالی، معاش اوچون هامیلار کیمی ایشله مه لی، عایله قورمالی و عومومیتله یاشاملا برابر صوفی لیین دؤرد مرحله سی یعنی شریعت، طریقت، معرفت و حقیقته چاتمالی دیر.»

بلدچی دانیشاراق پوپک ائیوانداکی بیر چیلله خانانین یاریمچیق آچیق اولان قاپیسینی آچیب، ایچری کئچیر. نئچه ثانیه دن سونرا پالتارلاری گچه بولاشمیش حالدا ائشییه چیخیب، اوست باشینی تمیزله ییر. بلدچی سؤزونو کسیب گوله رک دئییر: «پوپک آلوده شد به گچ روحی!». اونون سؤزونون آردیجا هامی گولوشور. «آلوده» سؤزو منیم اوشاقلیق چاغلاریمدا گرگین و بعضاً ده بیر جور منفی باغللیق آنلامیندا ایشله نردی. مثلاً عاشق بیر اینسانا آلوده دئیرمیشلر، هم ده مثلاً نارکوتیک ماده لره معتاد اولان بیر شخصه. ایندیه عوموماً بیر معنالی ایشله نیر(بیر شئی، او جمله دن سئوگی یه بولاشماق). اؤز-اؤزومه دئییرم: گؤره سن صوفی لیک ده بیر جور معنوی آلوده لیک (گرگین باغللیق) دئییلمی؟

بلدچی نین ناغیل سل روایتی هله باشا چاتمایب: «بلیرسیز کی ۷، مقدس بیر عدد دیر. بهالدین نقشبند ۱۳۱۸-جی ایلین یئددینجی آی نین یئددینجی گونونده آنادان اولموش. یئددی

یاشیندا قرآنی بوتؤولوکله اُزبرله‌میش. یثتمیش یاشیندا ایسه دارِ فانینی ترک ائتمیش. بهالالدین یعنی بهایِ دین (دینین ده‌یری) و نقشبند ایسه (ناخیش ووران) اونون لقبی ایدی. پارچالار و علم‌لری ناخیشلاماق اونون آل صنعتی ایمیش. بهالالدین وصیت ائله‌میشدی کی اونون مزاری اوسته هئچ بیر بینا تیکلمه‌سین. اونون مزارینین قیراغینداکی توغدا پنجه علامتی (تَسْنُون اهلینین بئش فرضی دین سمبولو: شهادتین سؤزلری، ناماز، زکات، اُروج و حج) یئرینه نار علامتی گؤرونور. نار، نقشبندیه طریقتینین سمبولودور. بو سمبولون رمزی بئله یوزولور کی، نقشبندیه طریقتی‌نین مریدلری نار ده‌نه‌لری کیمی هم آرتیرلار، هم ده بیر-بیرلریله سیخ علاقه‌ده اولورلار.»

قاباقجا گئتدیییمیز بیر چوخ مکانلاردا سوزن‌دوزی ایشلرینین اوستونده «نار» طرح‌لرینی گؤرموشم. همسفرلریمین بیرى دئیر: «قصادان بو طریقتین مریدلری هئچ ده نار کیمی چوخالمايیب. جمعینده ۲۰۰۰ نفر دونیادا مریدلری وار.»

آرتیرمالی‌یام کی ایترننده بهالالدین نقشبنده گؤره اوخودوغوم نئچه مقاله‌ده اونون دوغوم تاریخینه گؤره فرقلی تاریخ‌لر یازیلیمیش. بلدچی‌نین «۷-جی گون، ۷-جی آی، ۷۰ یاش» روایتی او مقاله‌لرله اوست-اوسته دوشمور.

مزارىن حىطيندە قوروموش بىر توت آغاجى وار. بلدچى
 آغاجىن ايكي قوروموش ھاجاسىنى گۇستريب، دئير: «دېلەيى
 اولان آدمالار بو ايكي ھاجانىن اورتاسىندا دايانىب، تانريدان اۋز
 دىلكلرىنى ايسترلر. بەھالدىن ايكىنجى حج سفرىندە بىر گئجە
 يوخوسوندا حضرت ابراھىم پئىغمبرى گۇرور. پئىغمبر سوروشور
 بس سن بخارايانە تۇحفە پاراجاقسان..؟ بەھالدىن دئير: ھلە كى
 آلېم بوشدور. ابراھىم پئىغمبر اونا بىر آغاج دالى^{۱۱} وئرب، دئير:
 بو آغاجى اُكسن بار وئرر. بەھالدىن يوخودان آيىلب، كنارىندا بىر
 توت آغاجىنىن دالىنى گۇرور. بخارايانە دۇندوكدە اۋز باغىندا آغاج
 دالىنى اُكىر، و آغاج بار وئرىر. ايندى بۇيلو اولمايان خانىملار و
 آيرى دىلك ايستەينلر گلب آغاجىن ھاجاسى آراسىندا دايانىب،
 آرزىلارنىن حياتا كئچمەسىنى ايستەيىرلر.»

بىر مقدس حكاية گئە دە ائشيتدىكلريمە آرتىر. الەھ ايلە من
 نۇوبتى حالدا ھاجانىن اورتاسىنا كئچىپ، شكىل چكىرىك. بىلمىر
 الەھنىن دېلەيى وار يوخسا يوخ، آما من دىلكلرىمى ورد ايلە
 دئىل، آنجاق چالیشماقلا آلدە ائتمك ايستەمىشم. بونولا بئلە
 ھمىشە اينسانلارنى ايناملارنى خۇرمتلە ياناشماغى دا
 اونوتمايمىشم.

بلدچى آرتيرير: «سوۋت دۇورو بو مكان قاپالىدى.
استقلالدان سونرا، ھم مرمت اولونوب، ھم دە قاپىسى
توريستلرين اوزونه آچىليب.»

مزارين بيناسينداكى كىتابخانادان اۋزبكيستان حاقدى
كىتاب آليرام. ساتىجى خىوه شەرىنە گۆره مصور بىر كىتاب منە
ھىدە وئيرى. اۋز- اۋزومە دئيرىم: «دىلە يىم اولمادان آلاھ اۋزو
يئتيردى!»

نقشبندىن مزارىندان بخارانين سوۋت دۇورونون سونونجو
جمھور باشقانى فيضالە خواجەننن ائو- موزەسىنە گئىدىرىك.
بلدچى ماشىننن ايچىندىن بىر نئچە بينانى گۆستىرى: «عسگرلرين
بيناسى، تئنىس مئيدانى، ژىمناستىك سالونو، بانك مدرسەسى،
مىدىسىن مدرسەسى...». خانىم مجابى چوقان اۋيونوندىن
سوروشور. بلدچى باشا دوشمور. فيضالە خواجەننن ائو-
موزەسىنە يئتىشىرىك. بلدچى دئيرى: «بخارانين وارلى عايلەلرينن
ائولرى بو ائو كىمى دىر. بو ائو سمبولىك بىر ائودىر.»

ائوين اوچ حىطى وار. بىرىنجى حىط باغ كىمى دىر. اورتانجى
حىطين بيناسى دۇولتى ايشلرە يئتىشمك اوچوندور. اوستەلىك،
حىطين اورتاسىندا فيضالە خواجەنننن ھىكلى دورور.
فيضالە خواجە ۱۹۲۴-۱۹۲۰ ايللرىندە بخارانين و ۱۹۳۷

ایلہ دک اۆزبکیستانین جمهور باشقانی اولموشدور. همین سوؤت
خادیمی ۱۹۳۷-جی ایلده بیر چوخ بلشویک کادرلاری کیمی
استالین نین امریله اۆلدورولور. اونون وار- یوخ بیر قیزی سیبری یه
سورگون اولور. فیض اللهین تندیس مایاکوفسکی نی منه
خاطرلادیر. بو تندیس حقیقتاً ده مایاکوفسکی یه چوخ بنزهیشی
وار.

اگر بخواهید
تن هار می کنم
همانند آسمان
رنگ در رنگ
اگر می خواهید
حتی از نرم نرمتر می شوم
مرد
نه

ابری شلوارپوش می شوم...
دیلیمده/بر شلوارپوش شعرینی میزیدایاراق اوچونجو حیط،
یعنی خانیم لارین اۆزل حیطینه کئچیرم.

فیض الله خواجهنین ھئیکلی

اۋچونجو حیط ایکی مرتبه لی و اۋچ ائیوانلی بۇیوک بیر ائودیر.
بو ائو گونشین شعالاری اساسدا یای، یاز، پاییز و قیش ائولرینه
بۇلونوب. هر فصیلده او فصیله عاید ائوده یاشارمیشلار. حیطین
بیر طرفینده ائوین مطبخی یئرله شیر.

فیض اللہ خواجہ نین انوی

قئید ائتمک لازمدیر کی، اۆزبکیستانین اُسکی معمارلیقلاریندا
 ائولرین پنجره‌لری حیطه ساری آچیلیرمیش. بو ائولرین کوچه و
 دربندە دوغرو پنجره‌لری یوخ ایمیش.

ائوین ایچینده جمهور باشقانی و اونون عایله‌سینه عاید اؤزل
 اشیالار، قوناق اوتاغی، آل اوتاغی و بیر چوخ پال-پالتار و ائو
 اشیالاری گۆزه ده‌ییر. بو ائوده ناخیشلی تاقچالار، اؤزل تزئیناتلی
 پیش‌بخاری‌لر، پرده‌لر، حتی صانديق اوسته لای‌بالای قالانمیش
 یورقان-دۆشکلرین جانلی رنگلری اینسانی ماراقلاندیریر.

قوناق اوتاغی، آل اوتاغی

ائو مطبخى واوراداكى قاب- قاجاق

ائو- موزه دن چىخىپ، بۇرك آماق اوچون بۇركچو بازارا
سارى يوللانىرىق. بۇركچو بازاردان قاباق بلدچى بىزى زرگره

بازارا آپاریر۔ بوراسی عجیہ بیر مکاندیر۔ تبریزین امیربازاری هارا،
 بورا هارا...! یثردن گؤیه فرقی وار۔ بورانین زرگره بازاری تبریزده کی
 کرهئی خانانین آل ویتیرین لری ایچره عقیق اوزوک و شاه مقصود
 تسبیح ساتانلارینی یادیم سالییر۔ بو فرقله کی تبریزین
 ساتیجیلارینین هامیسی کیشی، آمما بخارانین زرگره بازاریندا،
 کابینه اوخشار توکانلارین ایچینده ایلهشن ساتیجی لارین هامیسی
 خانیم دیلار۔ منه ائله گلیر کی مین لر ایل اؤنجه، داش دؤورونده کی
 بیر بازاردا آدیملاییرام۔ بیر زرگر خانیم منی سسله ییب، دئییر:
 «خانوم، شما از کجا..؟» فارسی دانیشماغیندان تاجیک اولدوغونو
 تخمین وورورام۔ هم سمرقند، هم ده بخارا جمعیتینین یئتمیش
 فایضیندان چوخو اؤزبکلشمیش تاجیک لردیلر۔ «ایراندان
 گلیمیشم»، دئییرم۔ گوله رک دئییر: «تهران، شلوغ... خیلی شلوغ...»
 بازارلاردا، زرگره بازاردا و بیر چوخ ساتیش مکانلاریندا
 ساتیجی لارین خانیم اولدوقلارینا رغماً، خیوانلاردا ماشین سورن
 خانیم چوخ آز گؤزه ده ییر۔

بخارانين قير- قيزيل ساتان خانيملارى

زرگره بازاردان بۇركچو بازارا گنديريك. بخارانين قره گول
بۇركو مشهوردو. قره گول بۇركو قوزو دريسيندن تيكيلير. احسان
تاپشيريپ اونا قره گول بۇركى آليم. بۇركدن علاوه اعلا پالتولار دا

وار. نىما ايلە احسانا، هر بيرينه بير قرەگول بۇرك آليرام. بۇركچو بازاردا دا بير چوخ توريستى يئرلر كيمي آل- وئر دولارلا انجام تاپير.

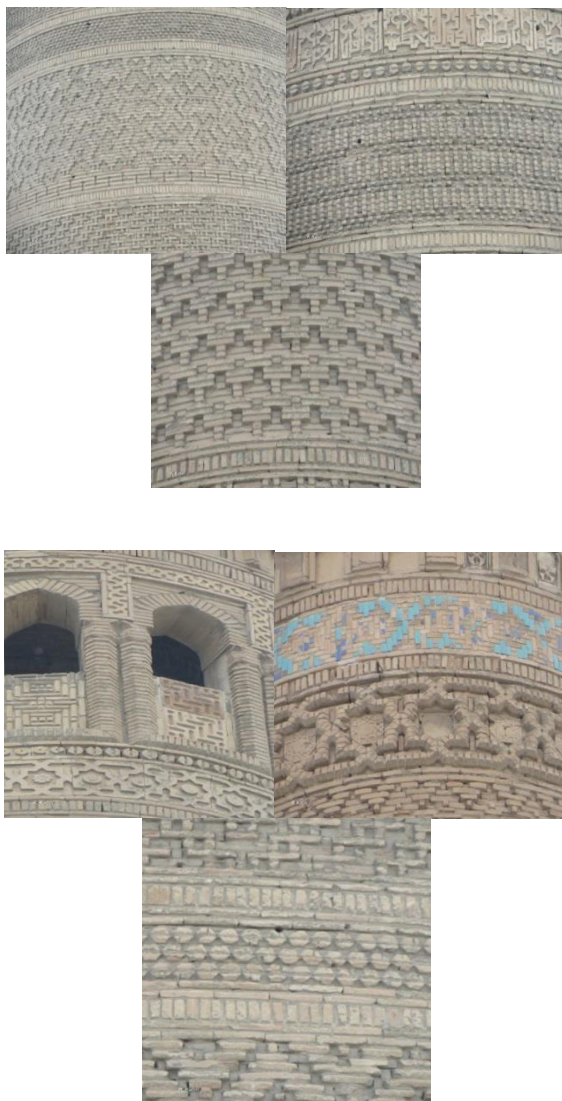
قرەگول بۇركلرى

بۇركچو بازاردان چيخيپ، بخارانين سمبولو ساييلان پاى كلان ميناره سيني گۇرمه يه گنديريك. بو محتشم مينارەنى گۇردو كده،

اینسانین ذهنی نەلر یارادا بیلر، دئیە، دوشونورم. بو کرییجلە
هؤرولموش مینارە برابریندە اؤزومو قاریشقا کیمی حیس ائلیرم.
من قاریشقا کیمی یورولمادان چالیشان بیرسی اولسام دا، آنجاق
بو احتشامین آیاغیندا اؤزومو چوخ کیچیک گؤرورم. منجە بو
عظمتە زیبایی شناسی بحثلری دایرە سیندە «امر زیبا» یئرینە «امر
والا» دئمک لاپ دوزگون و یئرلی - یئرلی اولار.

پای کلان مینارەسى

پای کلان مینارہ سینین محتشم کریج ہورمہ لری

پای کلان و اونون کنارینداکی مچید

بو میناره ۱۲-جی قرنەدە بخارا حاکیمی ارسلان خانین امریلە تیکلیمیشدی. ۴۷ مئتر هوندورلویو، ۱۰ مئتر بیتیۋورەسى، ۱۴ کمري و هر کمري اۋزل کریچ هۋرمەسى وار. سمرقندین سمبولو ریگستان مئیدانی (اۋچ مدرسه- مچید)، و بخارائین سمبولو پای کلان مینارهسى دیر (اۋزبکجه هانسیسا بۋیوک بیر نسنه یه کلان دئییلیر). بو میناره اۋزلیکلە اذان وئرمک اوچون تیکلیمیشدیر. آما بلدچی نین دئدیینه گۈره أسکی زامانلاردا گنجەلر مینارەنین باشیندا اۋد یاندىرارمیشلار کی کروانلار بخارائین یولونو ایتیرمە سینلر. اوستەلیک، ساواش زامانی گۈزتچیلیک یئرینە دە ایشلەنیرمیش.

اولوغ بیگ مدرسہ سی و میرعرب مچیدی پای کلانین کناریندا
یئرلہ شیبیلر.

اۋزبکیستاندا منہ ماراقلی اولان بودور کی گلینلر گلین
پالتارلارینی گئیمیش حالدا دینی مکانلارین زیارتینہ گلیرلر.
سمرقندده، شاه زنده مجموعه سینده، اولوغ بیگ رصدخاناسیندا و
دیگر دینی مکانلاردا بو منواللا زیارتہ گلمیش بیر چوخ گلین
گۆردوک.

دینی زیارتچی، اۋزبک گلیننی

پای کلانی گۆرندن سونرا ایلکم سالان قیزلارین زیارتینہ
گئدیریک. بۇیوک بیر سالوندا خالچالار ہم یئرہ دوزولوب، ہم ده

دیواردان آسیلیلار. سالونون آرخاسیندا ایلیمکچی قیزلار دویونو دویونه دویونله‌ییب، فرش توخویورلار. بو یئنی‌یئتمه گۆزل-گۆیچک قیزلاری گۆردوکده ذهنیمده‌کی تصوورلریم ایلیمکچی قیزلارا گۆره ده‌یشیلیر. تصوور ائندییم ایلیمکچی قیزلارین هامیسینین یانقلاری سولغون، بیر قارنیم آج، بیر قارنیم توخ، خسته قیزلار ایملش کی اوشاقلیق چاغلاریندا مدرسه یولو اوسته فرش کرخاناسینین کوچیه آچیلیمش قاپیسیندان اونلاری گۆرردیم. ذهنیمده‌کی فرش کرخانالارینی دخمه‌دن باشقا هئچ نه آدلاندیرماق اولمازدی. تأسوفله ایندییه‌جن فرش کرخانالارینی یاخیندان گۆرمه‌یه امک‌انیم اولمامیشدی. تیوی ده گۆردوکلریم صحنه‌لر ذهنیمده‌کی تصوورلریمی قووتلندیرمه‌سه ده، آنجاق اونلاری ضعیفلتمه‌میشدیر.

ایلیمکچی اؤزبک قیزلارینین چوخو یاشجا ۱۸-دن آشاغی گۆرونورلر. دئمک «ایش اوشاقلاری» دیلار. بونونلا بئله قیزلارین ذاتاً قادینسل داورانیشلاری دا گۆزومدن قاجمیر. اونلار توخودوقلاری فرشلردن اؤنجه، هنرلرینی اؤز خوشا گلیم گئیینیش‌لرینده و ساچلارینین بزه‌یینده گۆستریب، هر بیرى هنری بیر اثر کیمی فرش دزگاهلارینین باشیندا اوتوران قیزلاردیلار.

مدرنيزمىن تۇرتدىكلرى حتى ايلمكچى قىزلارى بئله فرش دزگاھلارنىن باشىندا دا اۋزباشىنا بوراخمايىب، اونلارى دىجىتال محصوللارنىنى آماق زۇرۇندا قويىموش. ھامىسىنىن موبايلى وار. كىمىسى موبايلىنى دزگاھىن بىر كونجونه ياراشدىرىب، كىمىسى، بۇيرونده يئره قويوب، بلكه ده سئوگىلىسى يا عايىلەسىندىن مۇسار گۈزلەيىر. قىزلارلا خالچالارىن گۈزلىيى بىر- بىرلىرىنى تاماملایىرلار. بو گۈزلىكلردىن بېرەلەنن آنچاق بىر كرخانا صاحىبلىرى، بىر ده منىم كىمى گلدی- گئدر توریستلر اولور. قىزلارىن داورانیشلارىندىن بللى دىر كى، اونلار دا اۋز گۈزلىكلرىندىن چوخ دا خبرسىز دئىللىر. بونو ساچلارىنىن بزه يىندىن، گۈز آلتى باخیشلارىندىن، شیرین گولوشلرىندىن آنلاماق ائله ده چتىن ایش دئىللى.

خالىچا گۆزلىدىر يوخسا خالىچا تۇخويان؟

اىلمكچى قىزلارى گۆرنىدىن سونرا بلدىچى بىزى ال ايشلىرى
ساتان بىر بازارا آپارىر. گۆزل سوزن دوزى اولونموش چانتالار، ميز
اۋرتوكلىرى، ديواركوبلار، اۋزبىكىستانىن يئرلى پالتارلارى بورادا

ساتیشا قویلو بدور. سوزن دوزی اٹلہین خانیملاردان بیر یسی اؤز
تیکدییی ایشلرینین نئجه تیکیلمه سینی منه گؤستریر.

اۆزبک خانیملارینین آل ایشلری، سوزن دوزی

بازاردا اۆزبکیستانین سنتی پالتارلار تیکن بیر درزی خانایا
گئدیریک. گول تیکن درزی قیزلار مانیکورلو و اوزون دیرناقلاریلا
برابر قولاقلارینا هئدسئت تاخیب، هم موسیقی دینله ییرلر، هم ده
قولاقلارینی درزی چرخینین یورو جو سسیندن قورو یورلار.

درزی قیز

بازاردان هۆتله قاییدیپ، پاسپورتلاریمیزی آلیپ،
اوتاقلاریمیزی تحویل وئیریپک. سونرا چمدانلاریمیزی ماشینا
قویوب، ناهار یئمک اوچون بیر رستورانا گئدیریپک. بو ناهار
اۆزبکیستاندا سون ناهاریمیز اولور. رستورانلاردا آت آتی دئسر
کیمی میز لرین اوزرینه قویولور. بورادا جاماعاتین یئمهی نین

چوخو اُتدن حاضیرلانیر. هر جورہ اُت رستورانلاردا سئرو اولونور. آنجاق سمرقند و تاشکندہ تای بخارادا دا دوغوز اُتی سئرو اولونمور. لاکین اُت اُتینہ پیش غذا عنوانیندا هئچ بیر سؤز اولایلمز.

طیاره‌نین اوچوش ساعاتینا بئش ساعات قالیر. ناهاردان سونرا یئنی دن لبِ حوض مکانینا گئدیب، اورادان گزه‌گزه قولچاق دوزلدن بیر فابریکانی گؤرمه‌یه گئدیریک. یول اوسته ۱۶-جی قرنندن قالمیش سیف‌الدین کروانساراسینا دا باش چکیریک. بو کروانسا اؤزبکیستان استقلالیندان سونرا مرمت اولونوب.

سیف‌الدین کروانساراسی

قولچاق دوزلدن فابریکادا، کاغیذلا قولچاق (اؤزبکجه قوقیرچوق) دوزلتمک مرحله‌لرینی بیزه گؤستریرلر. کاغیذ

خمیرینی قالیلار تۆكوب، قالیلاندىقدان سونرا اونلاری ایسته نیلمیش شکیلده بزه ییرلر. آل، آیاق، اوز، هر بیرى آیریجا قالیلانیب، سونرا بیر- بیرلرینه سوار اولورلار. همین قولچاقلار اۆزبک ناغیللارینین شخصیت لریدیله. ناغیللاری بو قولچاقلار واسیطه سیله تاماشاچی لارا نوماییش ائتدیریرلر. بو قولچاقلارین ایچینده اوبامایا بنزەر، اوباما آدلی بیر قولچاق هامیمیزی ماراقلاندیریر.

قولچاق قالیبلاری و قولچاقلار

بخارانین هاوا آلانی یئنی تیکلمیش بیر بینادیر. یوکلریمیزی
تحویل وئریب، ایچری کئچیریک. بیر آز سونرا مهرین، پوپک و
منیم چمدانلاریمیزین ایچلرینده مشکوک نسنه تشخیص
وئرلیدی اوجون بیزلری نظارت یئرینه چاغیریپ،
چمدانلاریمیزی گؤزلریمیز اؤنونده آچیرلار. مشکوک نسنه لر

موبایل و كامئرا شارژرلریندن باشقا ھېچ نە دئىيل. گویا سىملىرىن
 بىر-بىرىنە دولاشماسى مأمورلار شوبھەلى صحنە دوزلتمىش!
 گىجە ۱۲-دە تاشكەندە يىتیشىرىك. اۇنچە قالدیغىمىز ھوتۇلدە
 گىجەلەيىپ، سحر ساعات ۶-دا تاشكەندىن ھاوا آلانىنا يوللانىرىق.
 گىجە دە مسافىرلىرىن ھىمراھلارى اوچون انتظار سالونۇندان خبر
 يوخدۇر. ھاوا آلانىن ھىطىندە بلدچىمىزلە وداغلاشىپ، ايچرى
 كىچىرىك. چىخىش سالونۇ، گىرىش سالونۇندان تىمىز گۇرونۇر.
 گویا بو سالونۇ دا يىنى تىكىمىشلر. گلدیىمىز كىمى گىجە دە فورۇم
 دولدۇروب، چانتالارىمىزداكى مۇوجود دولارلارنى مبلغىنى
 يازىپ، قالدیغىمىز ھوتۇللارنى وئردىيى قىيىزلرلە بىرگە ايچرى
 كىچىرىك. كىچمەدن اۇنچە باشماقلارىمىزى چىخاتماغا امر
 اولونۇر. بو ايشدن كىمسە مستىنا دئىيل. ھامى باشماغىن
 چىخاردىپ، موبایل، كامئرا، قۇل ساعاتى و چانتاسىلا برابر
 آختارنىش سىستىمىنىن اوستونە قويوب، ايچرى كىچمەلىدىر.
 سىستىمدن علاوه مأمورلار شالوار قاتىنداكى كىشدن توتدۇ،
 ساجىمىزا باغلادىغىمىز كىشەدك آچىلماغىنا امر ائەلەيىپ، حتى
 توكلىرىمىزىن آراسىنا دا باخىرلار. آز قالىر بىر دىفەلىك آدمى
 سۇيۇندۇرب، بدىنىن لاپ لوتونۇ دە گۇرسونۇر. سۇنكى مرحلەدە
 نۇوبتى خالدا بىر اوتاغا كىچىپ، چانتالارىمىزى آختارنىش مأمورۇنا

وئىرېك. مأمورلار فورملاردا يازدىغىمىز مېلغىلرلە چانتالارىمىزداكى آرزلرى توتوشدوروب، مېغىرت گۇرونمەدىيى شىرطىلە چىخىش مۇھورو وورماق اوچون بىزى گۇمروك اوتاغىنا گۇندەرىرلر. پوپك اىلە من بىرلىكدە آختارىش اوتاغىنا كىچىرىك. مأمورلارین بىرىسى منىم پوللارىمى سانايىب، چانتامى ائشەلەدىكدن سونرا «گىت» فرمانى وئىر. پوپكى آختاران مأمور اونون چانتاسىنداكى بوتون قىور- زىورى مىز اوستە بوشالدىب، بىرەبىر باخىر. بو وضعىتە ناراضى قالماق پوپكىن اوزوندن ياغىر. بونونلا بئلە او اوزونو سويوققانلى گۇسترمەيە چالیشىركن، دۇشەمەنن كاشىلارى اوزرىندە آياغى اىلە رىتم توتور. نھاىت، پوپك دە آىرى ھمسفرلرىمىز كىمى موشكولسوز اولاراق گۇمروك كابىننە گلىب و پاسپورتو چىخىش مۇھورو اىلە دامغالانىر.

طيارەدە اۆزبىكىستان سفرىندن آلدىغىم تجربەلرى و گۇروب ائشىتىدىكلرىمە عايد ذھنىيە چاتان سون سۇزلىرى نوت دفترىمدە يازىرام:

«اۆزبىكىستان سفرى منىم اوچون تارىخە سفر ائتمك كىمى گلر. سفرە چىخمامىشدان دا بئلە حىس لرىم وار اىدى. آمما ايندى سفر باشا چاتاندان سونرا، حاقلى اىدىم دئىە، دوشونورم. بو اۆلكەدە

ھنر ساحەسىندە بىر اۆلكە فخرى سايلان بوتون وارلىقلار كئچمىش تارىخە، اۆزلىكلە تئيمورىلرە عايدىدېر. گۆردويوموز اوچ شەھردە، خصوصىلە سمرقند و بخارادا يالنىز كاشىلارېن و ھۆرمە كرېيجلرېن دانىشماغا سۆز ووار. گۆردوكلرېم اساسدا دئەلىم كى اوزون مدت تزارلارېن حاكىمىتى، و سونرا ايسە سوؤت رزىمىندن آسىلى اولاراق بو اۆلكە صنعت، موسىقى، ادىيات و ھنر ساحەسىندە گلىشمەيىب. بلدچى نىن دئدىي كىمى اۆزبېكىستان بۇيوك بىر قازاندىر. بو قازاندا مختلف كولتورلر، مدنيتلر و دىللر بىر- بىرىنە قارىشىب، قاينايىب. مدرنىزمىن آياغى ھلە دە بو اۆلكە نىن چوخ شەھرلرېنە چاتمايىب، و يا چوخ عئىبەجر شكىلدە چاتىب. ايللرچە سوؤت حۆكومتى و «روس سوسىيالىزمى» نىن اۆيرنتىلرېن تائىرى آلتىندا قالسا دا، اۆزبېكىستان جاماعاتى اۆز سئى كولتور و تارىخى وارلىقلارېندان ھلە اوزولمەيىبلر. خرافە و دىنى اينانجلار ائلە بىر- بىرلرېنە ھۆرولوب كى، گاھدان اونلارى ائشىدندە اينسانىن قولاقلارى تاققىلدايىر. گۆزدن قاچمايان و اؤنملى مسئلە دؤولتىن بو خرافە و اينانجلارى قۇروماغىدېر. بلكە دە حاكىملرېن نفعى ائلە ھمىن قۇروماقدا تامين اولور.

كولتورل بىر قوروپ اولاراق، چوخ كۆنوللويدوك كى گوردويوموز شەرلرین دانشگاهلارینی، كىتاب یایین ائولرینی، كىتاب ساتیجیلارینی، موسیقی سالونلارینی و سایر كولتورل مكانلاری یاخیندان گۆرك. آما تأسوفلر كى مسافرتی شیركتین برنامه لیرنده بئله یئرلرین آدی گلمه میشدیر.

هر ندن اؤنملی بىر مسئله، قوروپ اؤیه لیرینین اورتاق علاقه لیریدیر. اؤزلیكله دؤكتور جواد مجابى نین وئردییى معلوماتلاردان عومومیتله هامیمیز فايدالانمیشیق. منسه كيچيك قوروپوموزون اؤیه لیریندن تك به تك راضی قالیب، خوش خاطیره لر و یئنى تجربه لرله ائویمه دؤنورم.»